

แนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์
ทรัพยากรป่าชายเลน

โดย

นายศักดิ์ดา วิเชียรศิลป์

รองอธิบดี

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๙

ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน
ลักษณะวิชา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี
ผู้วิจัย นายศักดิ์ดา วิเชียรศิลป์ **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** ๕๙

ป่าชายเลน คือสังคมพืชที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิด หลายตระกูล เป็นสังคมพืชไม่ผลัดใบ ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลที่มีน้ำทะเลท่วมถึง อ่าว หรือหาดเลน เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสำคัญของสิ่งมีชีวิต ทั้งที่อาศัยอยู่ในป่า อาศัยอยู่ตามชายฝั่ง และอาศัยอยู่ในทะเล เนื่องจากป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหาร ที่หลบภัย และยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำหลายชนิด เป็นที่วางไข่ เป็นแหล่งอาหารเพื่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำวัยอ่อน นับว่าป่าชายเลนเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เดิมป่าชายเลนมีพื้นที่ ๒,๒๙๙,๓๗๕ ไร่ และลดลงอย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลง และมีการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ มาโดยตลอด สาเหตุสำคัญหลายประการ ได้แก่ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำนาเกลือ การขยายตัวของเขตเมือง การท่องเที่ยวและการอุตสาหกรรม โดยในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ พบว่าเหลือพื้นที่ป่าชายเลนมีอยู่เพียง ๑,๐๔๗,๓๙๐ ไร่ ต่อมาสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมประกอบกับความผันผวนของราคากุ้ง ทำให้ผู้เลี้ยงจำนวนมากเลิกกิจการไป ทำให้เปลี่ยนการบุกรุกทำลายโดยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นการเข้าทำประโยชน์เพื่อที่อยู่อาศัย การเกษตร การท่องเที่ยว และ พ.ศ. ๒๕๕๗ พบว่ามีพื้นที่ป่าชายเลน ๑,๕๓๔,๕๘๔ ไร่ จึงจำเป็นต้องกำหนดหาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนที่เหลืออยู่ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ต่อไป

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรมในการปลูกป่าชายเลนมากที่สุด รองลงมาคือ การเข้าร่วมปฏิบัติงานสอดส่องดูแลการทำลายป่าชายเลน ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมน้อยที่สุดคือ เข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลในการประเมินค่าความเสียหายที่จากการทำลายป่าชายเลน ส่วนความคิดเห็นต่อมาตรการในการพัฒนา พื้นที่ชุ่มน้ำอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยกับมาตรการต่างๆ ในระดับมาก โดยเห็นด้วยมากที่สุดคือ การส่งเสริมความรู้ และฝึกอบรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และมาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยน้อยที่สุดคือ มาตรการการกำหนดระเบียบข้อบังคับ ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาคประชาชนเห็นด้วยกับมาตรการของภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนในพื้นที่ ส่วนมาตรการทางกฎหมายชุมชนยังไม่รู้สึกเห็นด้วยเท่าที่ควร

คำนำ

ป้าชายเลน นับเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง มีคุณค่าในหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นบ้าน แหล่งหาอาหาร และหารายได้ของชุมชน โดยรอบ และที่สำคัญที่สุดคือมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศ

จากอดีตจนถึงปัจจุบันป้าชายเลนได้ถูกทำลายลงไปเป็นอย่างมาก ได้ถูกเปลี่ยนสภาพไปเป็นบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรรม และชุมชน ป้าชายเลนที่คงเหลืออยู่บางส่วนขาดความสมบูรณ์ เนื่องจากขาดแนวทางหรือมาตรการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป้าชายเลน โดยจะต้องสอดคล้องกับชุมชน เศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตดั้งเดิม

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการศึกษาค้นคว้าถึงเหตุในการทำลายทรัพยากรป้าชายเลน เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป้าชายเลน โดยให้ประเมินจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในแต่ละภูมิภาค เพื่อเสนอแนวทางหรือมาตรการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป้าชายเลนต่อไป

(นายศักดิ์ดา วิเชียรศิลป์)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๙

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๑
ขอบเขตของการวิจัย	๒
วิธีดำเนินการวิจัย	๒
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๒
บทที่ ๒ ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
ความสำคัญของป๋ายายเลน	๓
การมีส่วนร่วม	๕
การอนุรักษ์	๗
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔)	๑๐
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑๒
ยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙)	๑๒
กฎหมาย มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป๋ายายเลน	๑๓
บทที่ ๓ สถานภาพของทรัพยากรป๋ายายเลน	๒๖
การรวบรวม ประมวลสถานภาพทรัพยากรป๋ายายเลน	๒๖
การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการทำลายป๋ายายเลน	๔๕
ประเด็นปัญหาการทำลายป๋ายายเลน	๔๗

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ แนวทางการอนุรักษ์ ฟันฟู และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน ๕๐	
แนวทางการอนุรักษ์ ฟันฟู และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน	
จากการประชุมกลุ่มย่อย	๕๐
การเปรียบเทียบประเด็นปัญหาการทำลายป่าชายเลน	๗๐
การวิเคราะห์สาเหตุการทำลายป่าชายเลน	๗๑
การเปรียบเทียบสาเหตุการทำลายป่าชายเลน	๗๒
การวิเคราะห์การดำเนินนโยบายในการอนุรักษ์และจัดการป่าชายเลน	
ของประเทศที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน	๗๓
แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนา ฟันฟู อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่	
ป่าชายเลนตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน	๗๔
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๗๙
สรุป	๗๙
ข้อเสนอแนะ	๘๑
บรรณานุกรม	๘๒
ประวัติย่อผู้วิจัย	๘๔

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒-๑	มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน	๑๗
๓-๑	พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี	๒๖
๓-๒	พื้นที่คงสภาพป่าชายเลน พ.ศ. ๒๕๕๗	๓๓
๓-๓	พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย (แยกตามรายภาคและจังหวัด)	๓๗
๓-๔	รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน พ.ศ. ๒๕๕๗	๔๐
๓-๕	พื้นที่และอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทยช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๕๗	๔๖
๔-๑	การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการทำลายป่าชายเลน	๗๐
๔-๒	การวิเคราะห์สาเหตุการทำลายป่าชายเลน	๗๒
๔-๓	จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่	๗๖
๔-๔	จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ของความคิดเห็นต่อมาตรการในการพัฒนา พื้นฟู อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน	๗๗

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๓-๑	พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีบริเวณโซนภาคตะวันออก	๒๙
๓-๒	พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีบริเวณโซนอ่าวไทย	๓๐
๓-๓	พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีบริเวณโซนชายฝั่งตะวันออก	๓๑
๓-๔	พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีบริเวณโซนชายฝั่งตะวันตก	๓๒
๓-๕	พื้นที่ป่าชายเลนคงสภาพ พ.ศ. ๒๕๕๗	๓๕
๓-๖	การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทย	๓๙
๓-๗	แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๗ ในเขตพื้นที่ป่าชายเลน บริเวณโซนภาคตะวันออก	๔๑
๓-๘	แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๗ ในเขตพื้นที่ป่าชายเลน บริเวณโซนอ่าวไทย	๔๒
๓-๙	แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๗ ในเขตพื้นที่ป่าชายเลน บริเวณโซนชายฝั่งตะวันออก	๔๓
๓-๑๐	แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๗ ในเขตพื้นที่ป่าชายเลน บริเวณโซนชายฝั่งตะวันตก	๔๔
๓-๑๑	รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน	๔๕
๔-๑	ขนาดและที่ตั้งป่าชายเลนในพื้นที่โซนอ่าวไทย	๕๒
๔-๒	การทำเขื่อนไม้ไผ่ป้องกันแนวคลื่นลม และป่าชายเลนปลูกฟื้นฟูสมุทรสาคร	๔๕
๔-๓	บรรยากาศการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) จ.สมุทรสาคร	๔๕
๔-๔	การขยายแนวร่วมโดยการสร้างศูนย์เรียนรู้ และประสานกับภาคส่วนต่างๆ	๔๕
๔-๕	ขนาดและที่ตั้งป่าชายเลนในพื้นที่โซนชายฝั่งตะวันออก	๕๗
๔-๖	กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กลุ่มลีเล็ด	๖๑
๔-๗	ความพร้อมในด้านการอนุรักษ์ของชุมชนลีเล็ดที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	๖๑
๔-๘	ขนาดและที่ตั้งของป่าชายเลนตามแนวพื้นที่โซนชายฝั่งตะวันตก	๖๓
๔-๙	ร้านค้าสินค้าสัตว์น้ำที่จับจากป่าชายเลนที่พบได้ทั่วไปในจังหวัดพังงา	๖๗
๔-๑๐	สภาพป่าชายเลนบางส่วนที่ถูกทำลายจากกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ	๖๗
๔-๑๑	ขนาดและที่ตั้งของป่าชายเลนตามแนวพื้นที่โซนชายฝั่งตะวันออก	๖๙

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ป่าชายเลน คือสังคมพืชไม่ผลัดใบ ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิดขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลที่มีน้ำทะเลท่วมถึง ป่าชายเลนเป็นปราการด่านแรก ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสำคัญของสิ่งมีชีวิตที่หลากหลาย เนื่องจากป่าชายเลนเป็นทั้งแหล่งอาหาร หลบภัย การย่อยสลายของอินทรีย์วัตถุในป่าชายเลน ก่อให้เกิดอาหารแก่สัตว์น้ำขนาดเล็ก ซึ่งสำคัญต่อห่วงโซ่อาหารของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ป่าชายเลนยังช่วยป้องกันคลื่นลมพายุ ส่วนรากต้นไม้ในป่าชายเลนจะช่วยดักตะกอน สิ่งปฏิกูลและสารมลพิษต่างๆ ไม่ให้ไหลลงสู่ทะเล ช่วยรักษามวลดินและมวลทราย ไม่ให้ถูกพัดพาออกจากชายฝั่ง และป่าชายเลนยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำหลายชนิด เป็นที่วางไข่ เป็นแหล่งอาหารเพื่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำวัยอ่อน นับว่าพื้นที่ป่าชายเลนมีความสำคัญและมีความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสูง

พื้นที่ป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีมีพื้นที่ ๒,๘๖๙,๔๘๙ ไร่ และลดลงอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาพื้นที่ป่าชายเลนได้มีการเปลี่ยนแปลงและมีการใช้ประโยชน์มาโดยตลอดทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลง สาเหตุสำคัญ ได้แก่ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำนาเกลือ การขยายตัวของเขตเมือง การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม โดยปี พ.ศ. ๒๕๓๙ พบว่าพื้นที่ป่าชายเลนน้อยที่สุดเพียง ๑,๐๔๗,๓๙๐ ไร่ ต่อมาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ประกอบกับความผันผวนของราคากุ้ง ทำให้ผู้เลี้ยงจำนวนมากเลิกกิจการไป แต่ยังคงมีการครอบครองซื้อขายสิทธิ์ในที่ดินป่าชายเลนอย่างผิดกฎหมาย เปลี่ยนจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการเช่าทำประโยชน์เพื่อที่อยู่อาศัย การเกษตร การท่องเที่ยว และ พ.ศ. ๒๕๕๗ พบว่ามีพื้นที่ป่าชายเลน ๑,๕๓๔,๕๘๔ ไร่ จึงจำเป็นต้องกำหนดแนวทางมาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนที่เหลืออยู่ รวมทั้งพิจารณากำหนดมาตรการหรือแนวทางในการอนุรักษ์ พื้นที่ และใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสถานภาพของการทำลายป่าชายเลน อันเนื่องมาจากกิจกรรมการพัฒนาและสภาพประเด็นปัญหาที่มีผลต่อความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน
๒. เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ พื้นที่ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน

ขอบเขตของการวิจัย

สอบถามข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งประกอบด้วย ชาวประมงพื้นบ้าน เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งชายฝั่ง เครือข่ายอนุรักษ์และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง นักวิจัย ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนผู้สนใจ จากกลุ่มตัวอย่าง ในท้องที่จังหวัดสมุทรสาคร สุราษฎร์ธานี พังงา และตราด ซึ่งเป็นตัวแทนของพื้นที่ อ่าวไทยตอนบน อ่าวไทยตอนล่าง อันดามัน และอ่าวไทยภาคตะวันออก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ข้อมูล เอกสาร (Content Analysis) ดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูล หรือเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ พื้นที่ป่าชายเลนตามกฎหมาย สถานภาพของทรัพยากรป่าชายเลนป่าชายเลนในปัจจุบัน การจำแนกรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่ป่าชายเลน โดยแปลภาพถ่ายทางอากาศ รวมทั้งสาเหตุการทำลายทรัพยากรป่าชายเลน

๒. สอบถามข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งประกอบด้วย ชาวประมงพื้นบ้าน เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งชายฝั่ง เครือข่ายอนุรักษ์และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง นักวิจัย ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนผู้สนใจ ในท้องที่จังหวัด สมุทรสาคร สุราษฎร์ธานี พังงา และตราด ซึ่งเป็นตัวแทนของพื้นที่ อ่าวไทยตอนบน อ่าวไทยตอนล่าง อันดามัน และอ่าวไทยภาคตะวันออก โดยสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับ สาเหตุการทำลายทรัพยากร ป่าชายเลน การมีส่วนร่วมของชุมชน แล้วนำมาวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาการทำลายป่าชายเลน เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ พื้นฟู และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนต่อไป

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของป่าชายเลน ปัญหา สาเหตุ รวมทั้งผลกระทบ และนำผล การศึกษามากำหนดแนวทาง เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ พื้นฟู และการใช้ประโยชน์ทรัพยากร ป่าชายเลน

บทที่ ๒

ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความสำคัญของป่าชายเลน

ป่าชายเลน คือสังคมพืชที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิด หลายตระกูล เป็นสังคมพืชไม่ผลัดใบ ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลที่มีน้ำทะเลท่วมถึงหรืออ่าว หาดเลน และบริเวณที่อยู่ในอิทธิพลระหว่างน้ำจืดและน้ำเค็ม เรียกว่าน้ำกร่อย ป่าชายเลนเป็นปราการด่านแรกระหว่างบกกับทะเล ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสำคัญของสิ่งมีชีวิต ทั้งที่อาศัยอยู่ในป่า อาศัยอยู่ตามชายฝั่งและอาศัยอยู่ในทะเล เนื่องจากป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหาร ที่หลบภัย ส่งผลทำให้หญ้าทะเลและแหล่งปะการังสมบูรณ์ การผุสลายของใบไม้ตามพื้นผิวป่าชายเลน ทำให้เกิดธาตุอาหารแก่สัตว์น้ำขนาดเล็ก ซึ่งสำคัญต่อห่วงโซ่อาหารของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ธาตุอาหารในป่าชายเลนจะถูกกระแสน้ำพัดออกไปยังมหาสมุทร เป็นธาตุอาหารของปะการัง หญ้าทะเล และสัตว์น้ำอื่นๆ ป่าชายเลนช่วยป้องกันคลื่นลมพายุไม่ให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์และระบบนิเวศ ส่วนรากต้นไม้ในป่าชายเลนจะช่วยดักตะกอนสิ่งปฏิกูลและสารมลพิษต่างๆ จากแผ่นดิน ไม้ให้ไหลลงสู่ทะเล ช่วยรักษามวลดินและมวลทราย ไม้ให้ถูกพัดพาออกจากขอบฝั่งและริมตลิ่ง และยังช่วยให้มีการงอกตัวของแผ่นดิน เนื่องจากแนวป่าชายเลนขวางกั้นการไหลของน้ำ ทำให้เกิดดินตะกอนทับถม และป่าชายเลนยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำหลายชนิด เป็นที่วางไข่ เป็นแหล่งอาหารเพื่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำวัยอ่อน นับว่าพื้นที่ป่าชายเลนเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง

ได้แบ่งคุณค่าความสำคัญของป่าชายเลนในด้านต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และความสำคัญของปัญหา ประกอบด้วย ๘ ด้าน ดังนี้

๑. คุณค่าด้านการประมงและทรัพยากรสัตว์น้ำ ป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารปฐมภูมิของสัตว์น้ำ เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นแหล่งสัตว์น้ำเศรษฐกิจและแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่สำคัญ หากขาดป่าชายเลนแล้วจะเป็นการยุติวงจรชีวิตของสัตว์น้ำ ทำให้สัตว์น้ำที่มีตามธรรมชาติมีปริมาณลดน้อยลง

๒. คุณค่าด้านผลผลิตของป่าชายเลน ไม้ที่มีความสำคัญในพื้นที่ป่าชายเลน ได้แก่ ไม้โกงกางและถือว่าเป็นถ่านที่มีคุณภาพดีเมื่อเทียบกับถ่านไม้ชนิดอื่น ให้ความร้อนถึง ๗,๓๐๐ แคลอรีต่อกรัม มีปริมาณซัลเฟอร์ต่ำ นอกจากนั้นยังนิยมทำไม้พื้น ไม้เสาเข็ม ไม้ค้ำยัน แหนหิน ชั้นไม้สับ และสมุนไพรรักษาโรคต่างๆ

๓. คุณค่าด้านการดูดซับพลังงาน ระบบนิเวศป่าชายเลน เป็นระบบนิเวศที่เชื่อมต่อการถ่ายเทสารอาหารและพลังงาน ระหว่างระบบนิเวศป่าบกกับระบบนิเวศทางทะเล จึงมีความสำคัญต่อ

สิ่งแวดล้อม คือ เป็นแหล่งอาหารที่สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับทะเลทั้งทางตรงและทางอ้อม ป่าชายเลนเป็นแหล่งสะสมธาตุคาร์บอนโดยกระบวนการสังเคราะห์แสง ช่วยลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศ

๔. คุณค่าด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศป่าชายเลน เป็นระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์ ซึ่งมีทั้งสัตว์เลื้อยลูกด้วยนม นก และสัตว์น้ำนานาชนิด

๕. คุณค่าในการป้องกันการกัดเซาะและการงอกของแผ่นดิน ป่าชายเลนช่วยป้องกันชายฝั่งจากการพังทลาย และช่วยชะลอความเร็วของกระแสน้ำที่พัดพาตะกอนจากแผ่นดินทำให้ปริมาณตะกอนลดลงมีผลดีต่อระบบนิเวศปะการังที่ไม่สามารถทนต่อน้ำที่ขุ่นได้ และอีกแง่มุมหนึ่งป่าชายเลนยังช่วยเพิ่มพื้นดินตามชายฝั่ง เพราะระบบรากของไม้ป่าชายเลนจะช่วยในการทับถมของตะกอนเลนโคลนต่างๆ ทำให้เกิดเลนงอกใหม่อยู่เสมอ

๖. คุณค่าด้านทัศนียภาพและการท่องเที่ยว ป่าชายเลนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอย่างอื่น เนื่องจากเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างพื้นที่น้ำเค็มกับน้ำจืด ซึ่งอาจเรียกว่าระบบนิเวศน้ำกร่อย ซึ่งมีสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายทั้งพืชและสัตว์ ทั้งสัตว์เลื้อยลูกด้วยนม นก สัตว์น้ำนานาชนิด สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สามารถสร้างอาชีพและรายได้เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการประกอบอาชีพ

๗. คุณค่าในการป้องกันคลื่นลม / ภัยพิบัติ ป่าชายเลนเป็นแนวป้องกันคลื่นลมพายุที่สำคัญ ช่วยลดความรุนแรงของคลื่นลม ช่วยป้องกันชายฝั่งจากการทำลายจากภัยธรรมชาติ ช่วยลดความเสียหายจากการพังทลายของดินชายฝั่ง และช่วยชะลอความเร็วของกระแสน้ำ กระแสลมที่พัดเข้ามาบนฝั่ง ป่าชายเลนช่วยชะลอความเร็วของลมพายุให้ลดลงก่อนที่จะขึ้นสู่ฝั่ง มิให้เกิดความเสียหายรุนแรงต่อที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณใกล้เคียงป่าชายเลน

๘. คุณค่าในการบำบัดน้ำเสียและกรองสิ่งสกปรก ป่าชายเลนยังมีศักยภาพในการบำบัดน้ำเสียของชุมชนที่มีการปนเปื้อนของสารอาหารและโลหะหนัก ช่วยกรองของเสียขยะและสิ่งปฏิกูลไม่ให้ไหลลงสู่ทะเล ป้องกันความเสียหายที่จะเกิดต่อสัตว์น้ำและระบบนิเวศชายฝั่ง โดยเป็นเสมือนโรงบำบัดน้ำเสียจากธรรมชาติที่ช่วยบำบัดน้ำให้มีคุณภาพดีขึ้น ก่อนที่น้ำเหล่านั้นจะไหลลงสู่ทะเล

ป่าชายเลนเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง ความสมบูรณ์ของป่าชายเลนแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งด้วย ดังนั้น เมื่อป่าชายเลนถูกทำลายไปก็เกิดผลกับระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง ทำให้สิ่งมีชีวิตในทะเลลดลง ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพการประมง สภาพแวดล้อมเลวร้ายลง ชายฝั่งเกิดการกัดเซาะเพิ่มขึ้น เกิดตะกอน น้ำขุ่น ทำให้หญ้าทะเล ปะการังเสื่อมโทรมลง ไม่มีตัวกำบังคลื่นลม เมื่อเกิดลมพายุก็ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรง และเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ รวมทั้งต่อมนุษย์เองด้วย

การมีส่วนร่วม

ยิววัฒน์ วุฒิเมธี (๒๕๒๖) ให้ความหมายไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่ม การตัดสินใจ การปฏิบัติงาน และรับผิดชอบเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงประชาชนเอง โดยมนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างเป็นสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมทั้งจะอุทิศเพื่อกิจกรรมชุมชน

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (๒๕๓๒) ให้ความหมายไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง กระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์การเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยยึดหลักการว่า สมาชิกในชุมชนนั้นๆ จะต้องร่วมมือกันวางแผน และการปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการหรือแก้ไขของประชาชนในชุมชน

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (๒๕๓๕) ให้ความหมายไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การที่ประชาชนมีการพัฒนาการจัดการ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อเอื้อเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและทางสังคม โดยการพัฒนาความรู้และภูมิปัญญา การตัดสินใจในการดำรงชีวิตของตนเอง

ศรีเพ็ญ ดุรงค์เดช (๒๕๓๙) กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในภาษาอังกฤษมีหลายคำ เช่น people’s participation, public participation, popular participation และ grass-roots participation คำเหล่านี้ แพร่หลายในประเทศแถบเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มานานกว่า ๒๐ ปี นอกจากนี้องค์การสหประชาชาติได้นิยามศัพท์ไว้เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๑ ไว้ว่า เป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชนโดยเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา หมายถึง ประชาชนธรรมดาทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร การวิเคราะห์ ปัญหา มีส่วนร่วมในการตัดสินใจหาวิธี แก้ปัญหา รวมทั้งร่วมดำเนินโครงการพัฒนาและการประเมินผลโครงการ

สาระสำคัญของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ จงวุฒิเวทย์ (๒๕๒๗) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน มีสาระสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. การให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้นำความรู้และข้อมูลต่างๆ สู่ประชาชนด้วยกัน และเป็นการลดช่องว่างของการสื่อความเข้าใจและความร่วมมือ ตลอดจนช่วยให้ประชาชนสามารถเลียนแบบ ดัดแปลง และสร้างสรรค์พัฒนาด้วยตนเองได้

๒. การจัดโครงการพัฒนา เพื่อให้เป็นแบบจำลอง แบบฝึกหัดแก่ประชาชนในท้องถิ่น และเป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการใช้ชีวิตของชาวชนบท ในรูปภาพสะท้อนที่ใกล้ชิดประชาชนจนทำให้มองเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมได้ดีที่สุด

๓. การเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมของประชาชนให้สอดคล้องกับการทำงานร่วมกัน ในรูปแบบและวิธีการที่มีกฎเกณฑ์ มีระบบ และมีความซับซ้อน

นอกจากนี้การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด ๓ ประการ ได้แก่

๑. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน อันเกิดขึ้นจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคล เกิดบังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความใส่ใจและกังวลร่วมกันของสังคม

๒. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่ ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน

๓. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนาในการตัดสินใจร่วมกันนี้ ต้องมีระดับรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความริเริ่มกระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

ขั้นตอนและลักษณะของการมีส่วนร่วม

เจมส์ คี บีนทง (๒๕๒๖) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วม มี ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และศึกษาสาเหตุของปัญหา
๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจการ
๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

อकिन รพีพัฒน์ (๒๕๒๗) ได้กล่าวไว้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องประกอบด้วย ๒ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะเหตุผลของการมีส่วนร่วม คือ การเข้าร่วมเพราะเกรงใจ หรือถูกบังคับ การเข้าร่วมเพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า การเข้าร่วมเพราะเข้าใจวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วม การเข้าร่วมเพราะอยากเข้าร่วมโดยที่คิดว่าจะก่อประโยชน์ระยะยาวต่อตนเองและชุมชน

๒. ลักษณะขั้นตอนของการเข้าร่วมของประชาชนในชุมชน คือ ขั้นตอนการค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไข ขั้นตอนการตัดสินใจวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา ขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาตามแผนการประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

Cohen and Uphoff (๑๙๘๐) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบหรือชนิดของการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision-making) อาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่มแรกในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในช่วงของการดำเนินกิจกรรม

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (implementation) อาจเป็นไปในรูปแบบของการเข้าร่วมโดยการให้การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือรวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ

๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits) อาจจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุทางสังคมหรือการรับผลประโยชน์โดยส่วนตัว

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) เป็นการควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

การอนุรักษ์

ความหมายของการอนุรักษ์

เกษม จันทรแก้ว (๒๕๓๐) ให้ความหมายไว้ว่า อนุรักษ์ หมายถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม การรู้จักใช้ทรัพยากรด้วยวิธีการสงวน หรือเก็บรักษาทรัพยากรที่หายากเอาไว้ รวมทั้งการป้องกันมิให้ทรัพยากรเกิดการสูญเสียในการใช้ทรัพยากรเหล่านั้นเกิดขึ้นด้วย

อุทิศ กุฎอินทร์ (๒๕๓๖) ให้ความหมายไว้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การจัดการเพื่อใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด เน้นการอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ดูหรือใช้ประโยชน์ ไม่มุ่งที่ประโยชน์สูงสุด การใช้ต้องมีการทำลาย โดยต้องกำหนดไว้ไม่ให้เกินกว่าที่จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดการเปลี่ยนแปลง การใช้ที่ไม่ทำลายจะต้องไม่ก่อผลกระทบจนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เสื่อมโทรมลง

นิวัติ เรืองพานิช (๒๕๔๒) ให้ความหมายว่า การอนุรักษ์ (conservation) หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด โดยสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างทั่วถึงกันด้วย ฉะนั้น การอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยๆ แต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ (time and space) อีกด้วย

หลักการและวิธีการอนุรักษ์

เกษม จันทรแก้ว (๒๕๔๔) ได้กล่าวถึงหลักการและวิธีการอนุรักษ์ไว้ ดังต่อไปนี้

๑. หลักการอนุรักษ์ ประกอบด้วยหลักการ ๓ ประการ ดังต่อไปนี้

๑.๑ การใช้แบบยั่งยืน ทรัพยากรทุกประเภทต้องมีแผนการใช้แบบยั่งยืน (sustainable utilization) มีการวางแผนการใช้ตามสมบัติเฉพาะตัวของทรัพยากร พร้อมทั้งมีการเลือก เทคโนโลยีที่เหมาะสมที่จะใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมกับชนิดของทรัพยากร และปริมาณการเก็บเกี่ยว เพื่อการใช้ช่วงเวลาที่จะนำมาใช้และจำกัด บำบัดของเสียและมลพิษให้หมดไป หรือเหลือน้อยจนไม่มีพิษมีภัย

๑.๒ การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น เมื่อมีการใช้แล้วย่อมเกิดความเสื่อมโทรม เพราะการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมเก็บเกี่ยวมากเกินไป และไม่ถูกต้องตามกาลเวลา จำเป็นต้องทำการฟื้นฟูให้ดีขึ้นก่อน จนทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ตั้งตัวได้ จึงจะสามารถนำมาใช้ได้ในอนาคตต่อไป อาจใช้เวลาการฟื้นฟู การกำจัด การบำบัด หรือการทดแทนเป็นปีๆ

๑.๓ การสงวนของยาก ทรัพยากรบางชนิดหรือบางประเภทมีการนำมาใช้มากเกินไป หรือมีการแปรสภาพเป็นสิ่งอื่น ทำให้บางชนิดของทรัพยากร/สิ่งแวดล้อมหายาก ถ้าปล่อยให้มีการใช้ เกิดขึ้นแล้วอาจทำให้

เกิดความสูญพันธุ์ได้ จำเป็นต้องสงวนหรือเก็บไว้เพื่อเป็นแม่พันธุ์หรือเป็นตัวแม่บท ในการผลิตมากขึ้น จนแน่ใจว่าได้ผลผลิตปริมาณมากพอแล้วก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

๒. วิธีการอนุรักษ์ ประกอบด้วยวิธีการ ๘ วิธี ดังต่อไปนี้

๒.๑ การใช้ หมายถึง การใช้หลายรูปแบบ เช่น บริโภคโดยตรง ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้สัมผัส การให้ความสะดวก และความปลอดภัย รวมไปถึงพลังงาน เหล่านี้ต้องเป็นเรื่องการใช้แบบ ยั่งยืน

๒.๒ การเก็บกัก หมายถึง การรวบรวม กักเก็บทรัพยากรที่มีแนวโน้มที่จะขาดแคลน ในบางเวลาหรือคาดว่าจะเกิดวิกฤตการณ์ขึ้น อาจเก็บกักไว้เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในปริมาณที่ สามารถควบคุมได้

๒.๓ การรักษา ซ่อมแซม หมายถึง การดำเนินการใดๆ ต่อทรัพยากรที่ขาดไป ไม่ ทำงานตามพฤติกรรม เสื่อมโทรม เกิดปัญหา เป็นจุดหรือพื้นที่เล็กๆ สามารถให้ฟื้นคืนสภาพเดิมได้ อาจใช้เทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างขึ้นช่วยให้ดีเหมือนเดิมจนสามารถนำมาใช้ได้

๒.๔ การฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการใดๆ ต่อทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมที่เสื่อม โทรมให้เป็นปกติ สามารถเอื้อประโยชน์ต่อการใช้ประโยชน์ ซึ่งการฟื้นฟูต้องใช้เวลาและเทคโนโลยีเข้า ช่วยด้วยเสมอ

๒.๕ การพัฒนา หมายถึง การทำสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น การที่ต้องพัฒนาเพราะการเร่ง หรือเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลที่ดีขึ้น การพัฒนาที่ถูกต้องต้องใช้ทั้งความรู้เทคโนโลยีและการวางแผน ที่ดี

๒.๖ การป้องกัน หมายถึง การป้องกันสิ่งที่เกิดขึ้นมิให้ลุกลามมากกว่านี้ รวมถึงการ ป้องกันสิ่งที่ไม่เคยเกิดให้ด้วย การป้องกันต้องใช้เทคโนโลยีและการวางแผน เช่นเดียวกับวิธีการ อนุรักษ์อื่นๆ

๒.๗ การสงวน หมายถึง การเก็บไว้โดยไม่ให้แตะต้องหรือนำไปใช้ด้วยวิธีใดๆ ก็ตาม การสงวนอาจกำหนดเวลาที่เก็บไว้โดยไม่ให้มีการแตะต้องตามเวลาที่กำหนดไว้ก็ได้

๒.๘ การแบ่งเขต หมายถึง ทำการแบ่งเขต แบ่งกลุ่ม ประเภท ตามสมบัติของ ทรัพยากร สาเหตุที่สำคัญเพราะวิธีการให้ความรู้หรือกฎระเบียบที่นำมาใช้นั้นไม่ได้ผล หรือต้องการ จะแบ่งเขตให้ชัดเจนเพื่อให้การอนุรักษ์ได้ผล เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เมืองควบคุม มลพิษ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การแบ่งเขตนี้จะต้องมีการสร้างมาตรการกำกับด้วย มิฉะนั้นแล้วจะไม่ เกิดผล

แนวความคิดเกี่ยวกับกับการอนุรักษ์

นิวัติ เรื่องพานิช (๒๕๔๒) ได้กล่าวไว้ว่า แนวความคิดและหลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถสรุปได้ ดังต่อไปนี้

๑. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุด และโดยทั่วถึงกัน ทั้งนี้ ไม่ได้หมายถึงห้ามใช้หรือเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉยๆ แต่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องกาลเทศะ (time and space)

๒. ทรัพยากรธรรมชาติจำแนกอย่างกว้างๆ ออกเป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า พืชหญ้า และกำลังงานมนุษย์ กับทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่สามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น น้ำมัน ป่าไม้ และแร่ต่างๆ เป็นต้น

๓. ปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรดินที่ยังอุดมสมบูรณ์อยู่ให้คงคุณสมบัติที่ดีตลอดไป ในขณะที่เดียวกัน จะเป็นผลดีต่อทรัพยากรอื่นๆ เช่น น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ด้วย

๔. การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

๕. ในการวางแผนจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคม หรือวัฒนธรรม หรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้นๆ กล่าวโดยทั่วไป การอนุรักษ์ถือว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิต เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอันมาก

๖. ไม่มีโครงการอนุรักษ์ใดที่จะมีประสบความสำเร็จได้ นอกเสียจากผู้ที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ จะได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้นๆ และใช้อย่างชาญฉลาด ให้เกิดผลดีในทุกๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์ และควรใช้ทรัพยากรให้อำนวยประโยชน์หลายๆ ด้านในเวลาเดียวกันด้วย

๗. อัตราการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน จะเป็นทีใดก็ตาม ยังไม่อยู่ในระดับที่จะพียงซึ่งฐานะความเป็นอยู่ดีเกินโดยทั่วถึงได้ เนื่องจากการกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรยังเป็นไปโดยไม่ทั่วถึง

๘. การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ความมั่งคั่งสุขสมบูรณ์ของประเทศนี้ ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่นๆ ของประเทศนั้นๆ

๙. การทำลายทรัพยากรธรรมชาติใดๆ ด้วยเหตุผลใดก็ตาม เท่ากับเป็นการทำลายความศิวไลของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม มนุษย์จะต้องยอมรับว่า การทำลายทรัพยากรธรรมชาติได้เกิดขึ้นอยู่ทุกหนทุกแห่งที่มีการใช้ทรัพยากรนั้นๆ อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

๑๐. การดำรงชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ ซึ่งต่างก็เกิดขึ้นมาจากทรัพยากรอื่นๆ เช่น ดิน น้ำ อีกทอดหนึ่ง กำลังงานมนุษย์ ตลอดจนนำการอยู่ดีกินดีทั้งทาง

ร่างกายและจิตใจ ขึ้นอยู่กับคุณค่าของอาหารที่เราบริโภค นอกจากปลาและอาหารทะเลอื่นๆ แล้ว อาหารทุกอย่างจะเป็นผัก ผลไม้ ถั่ว งา ข้าว หรือในรูปของ นม เนื้อสัตว์ อันเป็นผลผลิตจากพืชที่สัตว์บริโภคเข้าไป ล้วนเกิดขึ้นจากดินทั้งสิ้น

๑๑. มนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติ และเชื่อในความเป็นไปตามธรรมชาติ มนุษย์นำเอาวิทยาการต่างๆ มาช่วยหรือบรรเทากระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติได้ แต่มนุษย์ไม่สามารถจะนำสิ่งใดมาทดแทนธรรมชาติได้ทั้งหมดทีเดียวอย่างแน่นอน

๑๒. การอนุรักษ์นอกจากจะเพื่อการอยู่ดีกินดีของมวลมนุษย์แล้ว ยังจำเป็นต้องอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อความสมบูรณ์และเป็นผลดีทางจิตใจด้วย เช่น การอนุรักษ์สภาพธรรมชาติ การอนุรักษ์สัตว์ป่า เพื่อความสวยงามและสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเป็นเกมกีฬา เป็นต้น

๑๓. เป็นความจริงที่ว่า ประชากรของโลกเพิ่มมากขึ้นทุกวัน แต่ทรัพยากรธรรมชาติกลับลดน้อยถอยลงทุกที ไม่มีใครทราบได้ว่าการใช้ทรัพยากรในบั้นปลายนั้นจะเป็นอย่างไร อนาคตจึงเป็นสิ่งที่มีมึนมน ถ้าหากทุกคนไม่เริ่มต้นอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่บัดนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐–๒๕๖๔) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้นโดยได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญา เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงเกิดภูมิคุ้มกัน รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” โดยมีโดยเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นปัญหาและเป็นจุดอ่อนของการรักษาฐานการผลิตและให้บริการ รวมทั้งการดำรงชีพที่ยั่งยืน ฐานทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้ในการพัฒนาจำนวนมากก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ป่าไม้ลดลง ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ทรัพยากรน้ำยังมีส่วนที่ไม่สามารถจัดสรรได้ตามความต้องการ และมีความเสี่ยงในการขาดแคลนในอนาคต เกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นจากการเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรม รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและต้นทุนทางเศรษฐกิจ ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติมีความผันผวนและรุนแรงมากขึ้นโดยเฉพาะอุทกภัยและภัยแล้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจและห่วงโซ่การผลิตภายในประเทศ และข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการ

เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งทวีความเข้มข้นทำให้ประเทศไทยต้องเตรียมพร้อมรับภาระในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกภายใต้กระแสการแข่งขันทางการค้า ขณะที่วาระการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกหลัง ค.ศ. ๒๐๑๕ ซึ่งเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกในอีก ๑๕ ปี ข้างหน้า (ค.ศ. ๒๐๑๖ - ๒๐๓๐) จะส่งผลกระทบต่อแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต ดังนั้น ประเด็นท้าทายที่ต้องเร่งดำเนินการในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ได้แก่ การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและยกระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน เร่งแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมเพื่อลดมลพิษที่เกิดจากการผลิตและการบริโภค พัฒนาระบบบริหารจัดการที่โปร่งใสเป็นธรรม ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นวงกว้างมากขึ้น ต้องเร่งเตรียมความพร้อมในลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติทางธรรมชาติ

วัตถุประสงค์

๑. รักษา พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและมีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม
๒. สร้างความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ และบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบให้มีประสิทธิภาพ
๓. บริหารจัดการสิ่งแวดล้อม และลดมลพิษให้มีคุณภาพดีขึ้น
๔. พัฒนาขีดความสามารถในการลดก๊าซเรือนกระจกและการปรับตัวเพื่อลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการรับมือกับภัยพิบัติ

เป้าหมายและตัวชี้วัด

เป้าหมายที่ ๑ รักษา และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มพื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์ป่าเศรษฐกิจ และป่าชายเลน ลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ แก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐและจัดที่ดินทำกินให้ผู้อยากไร้โดยให้สิทธิร่วม

ตัวชี้วัด ๑.๑ สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ประเทศ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ร้อยละ ๒๕ และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ ๑๕ พื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มจาก ๑.๕๓ ล้านไร่ เป็น ๑.๕๘ ล้านไร่ พื้นที่ปลูกและฟื้นฟูป่าต้นน้ำเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด ๑.๒ จำนวนชนิดพันธุ์และประชากรของสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในภาวะถูกคุกคาม หรือใกล้สูญพันธุ์

ตัวชี้วัด ๑.๓ แผนที่แนวเขตที่ดินของรัฐ (โครงการ One Map) ที่แล้วเสร็จมีการประกาศใช้ และจำนวนพื้นที่จัดที่ดินทำกินให้ชุมชน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า ๓๐ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขให้รอดพ้นวิกฤตการณ์ และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ การพัฒนาประเทศไม่ว่าระดับใดสมควรที่จะยึดเอาแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญากำกับทิศทางการพัฒนา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประชาชนสามารถพึ่งพาและอุ้มชูตนเองได้

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙)

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ อนุรักษ์ คุ้มครอง ปันฟู ส่งเสริม และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๒ การเพิ่มพื้นที่ป่าไม้จากพื้นที่เสื่อมโทรม สร้างป่าเศรษฐกิจพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้รับการฟื้นฟู ๓.๑๗ ล้านไร่ ป่าสงวนแห่งชาติ ฟื้นฟูพื้นที่ป่า ๑๖.๒๕ ล้านไร่ (ป่าเสื่อมโทรม ๘.๔๒ ล้านไร่/ ป่าเศรษฐกิจ ๓.๘๓ ล้านไร่) ป่าชายเลน เพิ่มพื้นที่ป่าไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ (เพิ่มเป็น ๑.๖๘ ล้านไร่)/ ทวงคืนพื้นที่ป่าชายเลน ๑๐๐,๐๐๐ ไร่

เป้าหมายที่ ๓ เพิ่มความสมบูรณ์ของแนวปะการัง แหล่งหญ้าทะเล และระบบนิเวศทางทะเล พื้นฟูป่าชายเลนไม่น้อยกว่า ๑๐๕,๐๐๐ ไร่ ระบบนิเวศ/ ทรัพยากรทางทะเลได้รับการคุ้มครอง (๒๓ จังหวัด)

เป้าหมายที่ ๔ แก้ไขปัญหาการขาดน้ำในพื้นที่ป่าไม้อย่างเป็นระบบ และเป็นธรรม แก้ไขปัญหาการขาดน้ำทำกินในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ๑๖๙,๒๕๔ ไร่/ ๒๓๕,๒๘๓ แปลง (๑,๕๙๙,๗๗๗-๑-๙๔.๗๖ ไร่) จัดที่ดินพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรมให้ชุมชน อยู่อาศัยอย่างยั่งยืน ๓,๔๐๐,๐๐๐ ไร่ จัดที่ดินป่าชายเลนที่เสื่อมสภาพให้แก่ชุมชนอยู่อาศัยครอบครองใช้ประโยชน์ อย่างยั่งยืนไม่น้อยกว่า ๕๐,๐๐๐ ไร่

เป้าหมายที่ ๕ ลดอัตราการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศลงอย่างมีนัยสำคัญมีผลงานวิจัยที่เป็นที่ยอมรับ และนำไปใช้ประโยชน์ได้

กฎหมาย และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องทรัพยากรป่าชายเลน

๑. พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔

พระราชบัญญัตินี้ควบคุมการใช้ไม้และผลผลิตจากป่าไม้ของชาติ โดยให้แนวทางแก่กรมป่าไม้เพื่อแนะนำการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ และกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ไม้และผลผลิตจากป่า ตั้งแต่การตัดฟัน จนถึงการจัดจำหน่ายเป็นผลิตภัณฑ์สุดท้าย รวมทั้งการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงสัมปทาน และการสิ้นสุดของสัมปทาน ขอบเขตของพระราชบัญญัตินี้ครอบคลุมถึงทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งการใช้ประโยชน์โดยตรงของป่าชายเลน เช่น การทำไม้ป่าชายเลนเพื่อการเผาถ่าน เป็นไม้ค้ำยัน ใช้สร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น

๒. พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๔๙๐

พระราชบัญญัตินี้ ก่อให้เกิดทรัพยากรทางทะเลพวกสัตว์น้ำชนิดต่างๆ ซึ่งหมายความถึง สัตว์ที่อาศัยในน้ำมีวงจรชีวิตส่วนหนึ่งอยู่ในน้ำหรืออาศัยอยู่ในบริเวณที่น้ำท่วมถึงเช่น ปลา กุ้ง ปู หอย เต่า ตะพาบน้ำ จระเข้ รวมทั้งไข่ของสัตว์น้ำ สัตว์น้ำจำพวกเลี้ยงลูกด้วยนม ปลิงทะเล ฟองน้ำ และสาหร่ายทะเล ทั้งนี้ รวมทั้งซากหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของสัตว์น้ำเหล่านั้น และหมายความรวมถึงพันธุ์ไม้น้ำต่างๆ ผลกระทบจากการทำลายป่าชายเลนมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรการประมง เนื่องจากการทำลายป่าชายเลนทำให้วงจร / ห่วงโซ่อาหารของสัตว์น้ำซึ่งเป็นทรัพยากรทางการประมงถูกทำลายลงไปด้วย เพราะพื้นที่ป่าชายเลนมีความสำคัญในการอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำบางชนิด

๓. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

พระราชบัญญัตินี้จะใช้กำกับพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมดที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตอุทยานอย่างเข้มงวด

๔. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗

พระราชบัญญัตินี้ ได้กำหนดให้ป่าชายเลนทั้งหมดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ (มาตรา ๖) เพื่อรักษาสภาพป่าไม้ ของป่า หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ในป่าให้คงอยู่ และดำเนินการควบคุมกิจกรรมทั้งหมดที่ดำเนินการในป่าชายเลนและป่าสงวนอื่นๆ

๕. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติฉบับนี้ ประกาศด้วยเจตนารมณ์ที่ว่า "สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่ายิ่งของประเทศ ที่อำนวยความสะดวกในทางเศรษฐกิจวิทยาการ และรักษาความงามตลอดจนคุณค่าตามธรรมชาติไว้ จึงสมควรตรากฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ขึ้นไว้เพื่อประโยชน์ของรัฐ" โดยได้มีการกำหนดเกี่ยวกับการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และสัตว์ป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ รวมทั้งการนำเข้า ส่งออก นำผ่าน เคลื่อนที่ซึ่งสัตว์ป่า การเพาะพันธุ์ การครอบครอง และการค้าซึ่งสัตว์ป่าซากของสัตว์ป่า ตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้มีสัตว์ป่าสงวนที่หายาก ๑๕ ชนิด และได้กำหนดสัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมายกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองจำนวน ๗ จำพวก มีประมาณ ๔๗๖ รายการรวมถึงสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora : CITES) ซึ่งในจำนวนนั้นก็มีสัตว์ป่าที่อยู่ในพื้นที่ป่าชายเลนด้วย ดังนี้

๑. สัตว์ป่าจำพวกเลี้ยงลูกด้วยนม มี ๑๘๙ รายการ ประกอบด้วยสัตว์ป่าหายากจำพวก ค้างคาว ชะนี วาฬ โลมา ลิง เป็นต้น
๒. สัตว์ป่าจำพวกนก มี ๑๘๒ รายการ ประกอบด้วยสัตว์ป่าหายากจำพวก นกกระต่า นกเขา นกปรอด นกเป็ดน้ำ เป็นต้น
๓. สัตว์ป่าจำพวกเลื้อยคลาน มี ๖๓ รายการ ประกอบด้วยสัตว์ป่าหายากจำพวก งูจระเข้ ตะพาบน้ำ เต่า เขี้ย เป็นต้น
๔. สัตว์ป่าจำพวกแมลง มี ๑๓ รายการ ประกอบด้วยสัตว์ป่าหายากจำพวก ผีเสื้อกลางคืนหางยาว ผีเสื้อนางพญา เป็นต้น
๕. สัตว์ป่าจำพวกสะเทินน้ำสะเทินบก มี ๑๒ รายการ ประกอบด้วยสัตว์ป่าหายากจำพวกกบเกาะข้าง กบท่าสาร กบอกหนาม กะทิงหรือจ๊กกิมน้ำ คางคกขายาว คางคกหัวมลายู เป็นต้น
๖. สัตว์ป่าจำพวกปลา มี ๔ ชนิด ดังนี้ ปลาตะพัดหรืออะโรวาน่า ปลาเสือตอหรือเสือลาด ปลาค้ำควหรือติดหิน และปลาหมออารีย์
๗. สัตว์ป่าจำพวกไม่มีกระดูกสันหลัง มี ๑๓ รายการ ประกอบด้วยสัตว์ป่าหายากจำพวกปะการัง กัลปังหา ดอกไม้ทะเล หอยมือเสือ หอยสังข์แตร เป็นต้น

๖. พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยเจตนารมณ์ “โดยที่รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมให้มีการปลูกสร้างสวนป่า เพื่อการค้าในที่ดินของรัฐและเอกชนให้กว้างขวางขึ้น แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ซึ่งใช้บังคับขณะนั้น มิได้มีบทบัญญัติรับรอง และคุ้มครองสิทธิ การทำไม้หวงห้ามที่ได้จากการปลูกสร้างสวนป่า สมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยสวนป่า เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้การปลูกสร้างสวนป่า อีกทั้งเป็นการส่งเสริมอาชีพให้ประชาชนมีงานทำและผลิตไม้ เพื่อเป็นสินค้า ตลอดจนเพิ่มพื้นที่ทำไม้ให้มีปริมาณมากขึ้น ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้รวมถึงการปลูกสร้างสวนป่าไม้ป่าชายเลนไว้ด้วย

๗. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้วางพื้นฐาน คำว่าโครงการตามกฎหมายในการคุ้มครอง รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย เช่น การคุ้มครองและจัดการพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าให้เป็นไปตามแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม การกำหนดพื้นที่ที่มีความสำคัญทางนิเวศ ให้เป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม การกำหนดใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติหรือมิให้กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศตามธรรมชาติ หรือคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยห้ามการกระทำหรือกิจกรรมใดๆ ที่อาจเป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดผลกระทบในทางการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่นั้น สำหรับป่าชายเลนได้กำหนดไว้ว่าการดำเนินโครงการพัฒนาใดๆ ในพื้นที่ป่าชายเลนจะต้องมีการทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเสนอความเห็นขอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ตามความในมาตรา ๔๓ มาตรา ๔๔ มาตรา ๔๕ มาตรา ๔๖ มาตรา ๔๗ มาตรา ๔๘ และมาตรา ๔๙ ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

๘. พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

พ.ศ. ๒๕๕๘

ในปัจจุบันการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งยังไม่มีความเป็นเอกภาพ ขาดการบูรณาการและการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น ประกอบกับได้มีการบุกรุกหรือเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเป็นจำนวนมาก ทำให้ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเปลี่ยนแปลงและเสื่อมโทรม ประกอบกับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีมาตรการคุ้มครองเพื่อคุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในบางพื้นที่ สมควรมีกฎหมายเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟูทรัพยากร

ทางทะเลและชายฝั่ง และการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง รวมทั้งให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา การอนุรักษ์ และการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างสมดุลและยั่งยืน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้นโดยมีสาระสำคัญแบ่งออกเป็น ๕ หมวด คือ

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยคณะกรรมการนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยชุมชนชายฝั่ง

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยการคุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยพนักงานเจ้าหน้าที่

หมวดที่ ๕ ว่าด้วยบทกำหนดโทษ

โดยมีสาระสำคัญพอสังเขป ดังนี้

กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติ และคณะกรรมการนโยบายและแผนการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งแห่งชาติมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการอื่นๆ

กำหนดให้กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ

กำหนดให้กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพิจารณาให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนชุมชนชายฝั่ง

กำหนดกลไกและมาตรการในการคุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ดังนี้

๑. มาตรการคุ้มครองในกรณีบุคคลก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

๒. มาตรการคุ้มครองพื้นที่ป่าชายเลน

๓. มาตรการคุ้มครองพื้นที่คุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

๔. มาตรการคุ้มครองในกรณีทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอาจถูกทำลายหรือได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรงเข้าขั้นวิกฤต

กำหนดอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ (มาตรา ๒๕ – มาตรา ๒๖)

มีบทกำหนดโทษในกรณีการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย (มาตรา ๒๗ – มาตรา ๓๐)

๙. มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าชายเลน

รัฐบาลไทยได้ดำเนินการหลายขั้นตอนเพื่อเน้นย้ำเรื่องความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน โดยมีมติคณะรัฐมนตรีหลายฉบับที่นำมาใช้ดำเนินการเป็นแนวปฏิบัติ ดังตารางที่ ๒-๑

ตารางที่ ๒-๑ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าชายเลน

วันที่	มติคณะรัฐมนตรี
๒๗ มิ.ย. ๒๕๒๑	<p>๑. การอนุญาตให้สร้างท่าเทียบเรือประมง หรือการพัฒนาเพื่อกิจการในอนาคตควรจะได้ดำเนินการในพื้นที่ป่าชายเลนเท่าที่จำเป็น และควรเลือกพื้นที่ให้มีการตัดถนนผ่านพื้นที่ป่าชายเลนไปยังท่าเทียบเรืออย่างน้อยที่สุด</p> <p>๒. ไม่ควรให้มีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ หรือพัฒนาเป็นแหล่งชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลน</p> <p>๓. การจัดทำโครงการพัฒนาใดๆ ที่มีการใช้ประโยชน์ หรือแปรสภาพทรัพยากรธรรมชาติ ควรให้มีคณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติชายเลนแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเข้าร่วมอยู่ด้วย</p>
๑๙ ส.ค. ๒๕๒๓	<p>กรณีที่มีโครงการพัฒนาใดๆ ต้องใช้พื้นที่ป่าชายเลนที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ต้องปฏิบัติตามมาตรการดังต่อไปนี้</p> <p>๑. ให้มีการตรวจสอบภาพถ่ายทางอากาศของบริเวณป่าชายเลนแห่งนั้นก่อนที่จะมีการดำเนินการตามโครงการ</p> <p>๒. มิให้มีการถอนสภาพป่าที่จัดทำโครงการ เพียงแต่อนุญาตให้ใช้พื้นที่บริเวณตามโครงการที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น</p> <p>๓. มิให้มีการออก สค.๑ นส.๓ โฉนด หรือเอกสารสิทธิ์ การใช้ประโยชน์ที่ดินแก่ราษฎรที่เข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณนั้น</p> <p>๔. เจ้าของโครงการพัฒนาจะต้องทำการประเมินผลกระทบตามที่คณะกรรมการทรัพยากรธรรมชาติชายเลนแห่งชาติกำหนดไว้</p>

ตารางที่ ๒-๑ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน (ต่อ)

วันที่	มติคณะรัฐมนตรี
๒๙ มิ.ย. ๒๕๒๕	<p>ลงมติเห็นชอบด้วยและอนุมัติให้ดำเนินการตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอให้กรมศุลกากรเข้าทำประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเลนตอนที่ ๕ อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เพื่อจัดสร้างที่ทำการด่านศุลกากรสตูล โดยให้ถือว่าเป็นการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณนี้เป็นครั้งสุดท้าย ต่อไปจะไม่มี การอนุญาตอีก</p> <p>๑. เร่งรัดให้กรมป่าไม้และสำนักงานจัดและพัฒนาที่ดินชายทะเล กำหนดพื้นที่และจัดแบ่งพื้นที่บริเวณป่าชายเลนโดยมีข้อมูลเพียงพอ</p> <p>๒. ให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จัดให้มีการสัมมนาและฝึกอบรมระยะสั้น เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน ตลอดจนการเผยแพร่ความรู้ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาให้ถูกต้อง โดยให้มีมหาวิทยาลัยต่างๆ ให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการ</p> <p>๓. เร่งรัดให้กรมป่าไม้ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงกฎหมาย ข้อบังคับการใช้และการอนุรักษ์ป่าชายเลน</p> <p>๔. ให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการต่างๆ</p>
๑ พ.ค. ๒๕๒๗	<p>ลงมติเห็นชอบเกี่ยวกับข้อเสนอแนะจากการสัมมนาระบบนิเวศป่าชายเลน ครั้งที่ ๔ รวม ๓ ประการ และให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับไปพิจารณาดำเนินการต่อไป ดังนี้</p> <p>๑. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรกำหนดเขตการใช้พื้นที่ป่าชายเลนให้แน่นอน ซึ่งอาจกำหนดเป็น ๓ เขต คือ เขตสงวน เขตอนุรักษ์ และเขตพัฒนา และให้มีกฎหมายรองรับ</p> <p>๒. ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการศึกษาวิจัยระบบนิเวศวิทยาอย่างสมบูรณ์ เพื่อให้ทราบข้อมูลพื้นฐานของสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในวงจรระบบนิเวศป่าชายเลน ศึกษาความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องตลอดจนผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยกำหนดวิธีการศึกษาให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน และให้มีการตั้งศูนย์วิจัยป่าชายเลน โดยให้กรมป่าไม้ดำเนินการร่วมกันกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและกรมประมง</p> <p>๓. ควรให้มีการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน โดยการส่งเสริมการปลูกสร้างสวนป่าชายเลนให้มากขึ้นทั้ง ภาครัฐบาลและเอกชนและควร</p>

	สนับสนุนการจัดการป่าชายเลน ทรัพยากรชายเลน และการบำรุงป่าชายเลนผสมผสานการพัฒนาสัตว์น้ำ
--	---

ตารางที่ ๒-๑ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน (ต่อ)

วันที่	มติคณะรัฐมนตรี
๓ ก.ค. ๒๕๒๗	<p>ลงมติให้ความเห็นชอบและอนุมัติแนวนโยบายและมาตรการการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำหรับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกรมป่าไม้ให้กรมป่าไม้ร่วมกับจังหวัดภูเก็ต ดำเนินการเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนโดย</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ควบคุมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อกิจการต่างๆ มิให้เพิ่มมากขึ้นกว่าในปัจจุบัน พร้อมทั้งกวดขันมิให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน ๒. จัดให้มีการฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมสภาพและส่งเสริมให้มีโครงการปลูกสร้างสวนป่าชายเลนเพิ่มขึ้น
๑๕ ธ.ค. ๒๕๓๐	<p>ลงมติเห็นชอบด้วยกับแนวทางและผลการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลนในรายงานผลการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนประเทศไทยโดยกำหนดพื้นที่ป่าชายเลนเป็น ๓ เขต ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เขตอนุรักษ์ เป็นพื้นที่ป่าชายเลนที่หวงห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ประโยชน์ใดๆ นอกจากปล่อยให้ไปตามธรรมชาติ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ได้แก่ <ol style="list-style-type: none"> ๑.๑ พื้นที่แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ พืช และสัตว์น้ำที่มีค่าทางเศรษฐกิจ ๑.๒ พื้นที่แหล่งเพาะพันธุ์พืชและสัตว์น้ำ ๑.๓ พื้นที่ที่ง่ายต่อการถูกทำลาย และการพังทลายของดิน ได้แก่ หาดทราย สันทราย หาด เลน เลนงอก ทรายงอก เกาะ ถ้ำ และแนวปะการัง ๑.๔ พื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ๑.๕ สถานที่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น ๑.๖ เขตอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน แหล่งท่องเที่ยว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่า ๑.๗ พื้นที่ป่าที่สมควรสงวนไว้เป็นแนวป้องกันลม ๑.๘ พื้นที่ป่าที่มีความเหมาะสมต่อการสงวนไว้เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาวิจัย

	<p>๑.๙ พื้นที่ป่าที่ควรสงวนไว้ เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ</p> <p>๑.๑๐ พื้นที่ที่อยู่ห่างไม่น้อยกว่า ๒๐ เมตร จากริมฝั่งแม่น้ำ ลำคลองธรรมชาติ ไม่น้อยกว่า ๗๕ เมตร จากชายฝั่งทะเล</p>
--	---

ตารางที่ ๒-๑ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน (ต่อ)

วันที่	มติคณะรัฐมนตรี
๑๕ ธ.ค. ๒๕๓๐	<p>๒. เขตเศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น</p> <p>๒.๑ เขตเศรษฐกิจ ก. เป็นพื้นที่ป่าชายเลนที่ยอมให้มีการใช้ประโยชน์เฉพาะกิจการด้านป่าไม้ เพื่อผลผลิตที่สม่ำเสมอตามหลักวิชาการป่าไม้ ได้แก่</p> <p style="padding-left: 40px;">๒.๑.๑ พื้นที่ป่าสัมปทานและป่าโครงการ</p> <p style="padding-left: 40px;">๒.๑.๒ พื้นที่ป่าชายเลนนอกเขตป่าสัมปทานที่เหมาะสมแก่การอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นป่าชุมชน</p> <p style="padding-left: 40px;">๒.๑.๓ พื้นที่สวนป่าเพื่อผลผลิตด้านป่าไม้ของรัฐบาลและเอกชน</p> <p>๒.๒ เขตเศรษฐกิจ ข. หมายถึงพื้นที่ป่าชายเลนที่ยอมให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนาด้านอื่นๆ ได้ แต่ต้องคำนึงถึงผลดีและผลเสียทางด้านสิ่งแวดล้อมด้วยพื้นที่ลักษณะนี้</p>
๑ ส.ค. ๒๕๓๒	<p>ลงมติอนุมัติในหลักการตามที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน เสนอเกี่ยวกับมาตรการสงวนและคุ้มครองป่าชายเลนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดนครศรีธรรมราชดังนี้</p> <p>๑. รักษาพื้นที่ป่าชายเลนที่เหลืออยู่ในปัจจุบันไว้ให้ได้ทั้งหมดและฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน ตลอดแนวชายฝั่งทะเลและบริเวณหาดเลนงอกใหม่</p> <p>๒. จัดระบบการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนในปัจจุบันให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ</p> <p>๓. ป้องกันและปราบปรามการบุกรุกป่าชายเลนที่เหลืออยู่</p> <p>๔. รณรงค์ให้ประชาชนให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าชายเลน</p>
๖ ก.พ. ๒๕๓๓	<p>๑. ให้ความเห็นชอบมาตรการเพื่อแก้ไขการบุกรุกที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนภาคตะวันออก รวม ๕ ประการ คือ</p> <p style="padding-left: 40px;">๑.๑ มาตรการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนที่ได้กำหนดไว้ในส่วนที่เป็นเขตอนุรักษ์ เขตเศรษฐกิจ ก. และ ข. ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๐ เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และควรถือเป็นบรรทัดฐานต่อไปได้</p> <p style="padding-left: 40px;">๑.๒ พื้นที่ในเขตเศรษฐกิจ ก. หรือในเขตเศรษฐกิจ ข. ที่ได้มีการทำนาถ่วงไว้ก่อนที่จะมีมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๐ ควรผ่อนผันให้มีการอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ได้ โดยมีเงื่อนไขดังนี้</p>

ตารางที่ ๒-๑ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าชายเลน (ต่อ)

วันที่	มติคณะรัฐมนตรี
๖ ก.พ. ๒๕๓๓	<p>๑.๓ พื้นที่ที่เป็นเขตเศรษฐกิจ ก. ควรประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ</p> <p>๑.๔ ในเขตเศรษฐกิจ ก. หรือ ข. ที่ได้รับการผ่อนผัน หากราษฎรรายใดไม่ยอมทำการขออนุญาตใช้ที่ดินตามมติคณะรัฐมนตรีและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยอ้างกรรมสิทธิ์ในที่ดิน หากเห็นว่าหลักฐานกรรมสิทธิ์ที่มีนั้นจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ส่งเรื่องให้ผู้ว่าราชการจังหวัด</p> <p>๑.๕ เพื่อเป็นการลดความกดดันการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำนาถ้ำ สมควรมีมาตรการเสริมดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - เพิ่มอัตราค่าธรรมเนียมการขออนุญาต - ส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งในกระชัง <p>๒. อนุมัติโครงการปรับปรุงหน่วยจัดการป่าชายเลนที่อำเภอخلุข จังหวัดจันทบุรีและที่อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด รองรับมาตรการการแก้ไขปัญหาของการบุกรุกที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนภาคตะวันออก</p>
๒๗ ก.พ. ๒๕๓๓	<p>ลงมติเห็นชอบด้วยกับข้อเสนอแนะจากการสัมมนาระบบนิเวศป่าชายเลน ครั้งที่ ๖ ตามที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและพลังงานเสนอ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ให้บรรจุแผนพัฒนาป่าชายเลนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ๒. จัดทำแผนปฏิบัติในเรื่องการจัดการและการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนในระดับจังหวัด ๓. สนับสนุนให้หน่วยงานของรัฐใช้ประโยชน์ภาพถ่ายจากดาวเทียมในการวิจัยและการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนให้เต็มตามสมรรถนะ ๔. เร่งรัดให้มีการปลูกป่าชายเลนโดยเลือกพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ๕. ให้มีมาตรการป้องกันและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมบริเวณป่าชายเลนและชายฝั่งทะเลโดยรอบ ๖. ให้จัดตั้งศูนย์รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศป่าชายเลน

	ระดับประเทศขึ้นในสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ๗. สนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม
--	--

ตารางที่ ๒-๑ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน (ต่อ)

วันที่	มติคณะรัฐมนตรี
๔ มิ.ย. ๒๕๓๔	เห็นชอบกับมาตรการเร่งด่วนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลด้านป่าชายเลนและปะการัง ภายในวงเงินประมาณ ๗๕๑.๕๑ ล้านบาท เพื่อดำเนินงานในปีงบประมาณ ๒๕๓๕-๒๕๓๙ โดยในส่วนของป่าชายเลน ให้มีมาตรการเร่งด่วน ดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> - การจัดทำแผนการจัดการป่าชายเลนระดับจังหวัด (๒๕๓๕ - ๒๕๓๖) - การทำเครื่องหมายแสดงแนวเขตพื้นที่ป่าชายเลน (๒๕๓๕ - ๒๕๓๖) - การปลูกป่าชายเลนและการจัดทำแหล่งผลิตพันธุ์ไม้ (๒๕๓๕ - ๒๕๓๙) - การป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนและการประชาสัมพันธ์ (๒๕๓๕ - ๒๕๓๖)
๒๓ ก.ค. ๒๕๓๔	ให้คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติรับมาตรการเด็ดขาดที่จะสามารถหยุดยั้งการทำลายป่าไม้ชายเลนของประเทศ โดยระงับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนโดยเด็ดขาด ให้จังหวัดที่เกี่ยวข้องจัดตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัด เพื่อหยุดยั้งการบุกรุกที่ดินในเขตป่าชายเลน และระงับการพิจารณาขออนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนของทางราชการ
๑๖ ก.ค. ๒๕๓๔	เนื่องจากปัจจุบันยังมีการบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์และทำลายพื้นที่ป่าชายเลนอยู่อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้เกิดผลเสียอย่างร้ายแรงกับสภาพแวดล้อมและสัตว์น้ำ จึงเห็นชอบให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พิจารณาเสนอมาตรการเร่งด่วนเพื่อการป้องกัน อนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมป่าชายเลน
๑๓ ส.ค. ๒๕๓๔	ให้เร่งรัดการยกเลิกสัมปทานทำไม้ในเขตป่าชายเลน

ตารางที่ ๒-๑ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน (ต่อ)

วันที่	มติคณะรัฐมนตรี
๑๙ พ.ย. ๒๕๓๙	<p>การยกเลิกการให้สัมปทานทำไม้ในเขตป่าไม้ชายเลน โดยมีแผนงานและมาตรการรองรับ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. จัดทำมาตรการเร่งด่วน เพื่อป้องกัน อนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมป่าชายเลน ๒. ถ่ายทอดมาตรการไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง รวดเร็วและเป็นรูปธรรม โดยมีโครงการรองรับมาตรการ คือ โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ซึ่งมีแผนงานรองรับ ๔ แผนงาน คือ <ul style="list-style-type: none"> - แผนงานป้องกันพื้นที่ป่าชายเลน - แผนงานอนุรักษ์ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมป่าชายเลน - แผนงานส่งเสริมและฟื้นฟูป่าชายเลน - แผนงานเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหาร การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการติดตามผล
๒ ก.ย. ๒๕๔๐	<p>หน่วยงานที่จัดการป่าชายเลนระดับจังหวัดให้ทำหน้าที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ติดตามและประเมินผลว่าผู้รับสัมปทานป่าชายเลนดำเนินการตามเงื่อนไขสัมปทานหรือไม่ - ติดตามและประเมินผลใบอนุญาตขอใช้ที่ดินบริเวณป่าชายเลนที่ได้รับอนุมัติหลังปี พ.ศ. ๒๕๓๔ - ติดตามและประเมินผลใบอนุญาต การทำฟาร์มเลี้ยงกุ้งบริเวณป่าชายเลน - ชักชวนให้ผู้รับสัมปทาน หยุดการดำเนินการหลังหมดอายุสัมปทาน
๗ ต.ค. ๒๕๔๐	<p>แผนการจัดการป่าชายเลนที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีเป้าหมายคือให้มีพื้นที่ป่าชายเลนไม่ต่ำกว่า ๑ ล้านไร่ ในที่สุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ โดยให้ความสำคัญในเรื่องของการปลูกป่าชายเลน การเฝ้าระวังและป้องกันการบุกรุกทำลายป่าชายเลนมากยิ่งขึ้น และให้บทบาทขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน ธุรกิจเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในระดับพื้นที่มากยิ่งขึ้น</p>
๑๐ ม.ค. ๒๕๔๑	<p>ให้การสัมปทานเพื่อการทำไม้และเผาถ่านในบริเวณป่าชายเลนสามารถดำเนินการต่อไปได้จนกว่าจะหมดอายุสัมปทาน</p>

ตารางที่ ๒-๑ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน (ต่อ)

วันที่	มติคณะรัฐมนตรี
๒๒ ส.ค. ๒๕ ๔๓	<p>ลงมติเห็นชอบแนวทางแก้ปัญหาป่าชายเลนที่กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอโดยให้คงไว้ซึ่งมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๓๔ เพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนทั้งให้ผู้รับสัมปทานมีสิทธิทำไม้ต่อไปจนสิ้นอายุสัมปทาน ให้นำพื้นที่ป่าชายเลนที่ถูกกันไว้เป็นพื้นที่อนุรักษ์และฟื้นฟูมารวมเป็นพื้นที่เขตอนุรักษ์ทั้งหมด นอกจากนั้นมติให้พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำสามารถดำเนินการได้เฉพาะพื้นที่หลังป่าชายเลนเท่านั้น โดยให้กรมประมง กรมป่าไม้ และกรมควบคุมมลพิษร่วมกันดูแลให้มีระบบบำบัดและระบบกำจัดของเสียไม่ให้กระทบระบบนิเวศและบริเวณป่าชายเลน</p>
๑๗ ต.ค. ๒๕ ๔๓	<p>เห็นชอบผลการพิจารณาทบทวนกรอบแนวทางการแก้ไขปัญหาคัดจัดการพื้นที่ป่าชายเลน ตามมติเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๓ โดยมีข้อเสนอสอดเพิ่มเติม ดังนี้</p> <p>๑) อนุญาตให้ราษฎรเข้าไปอยู่อาศัยในเขตป่าชายเลนโดยมิได้มีเอกสารสิทธิ ก่อนมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๓๔ ยังคงอยู่อาศัยต่อไปได้ แต่ไม่อนุญาตให้ทำกิน ทั้งนี้ ต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้ทุกปี และห้ามมิให้ออกเอกสารสิทธิใดๆ ทั้งสิ้น</p> <p>๒) ให้กรมป่าไม้จัดการดูแลรักษาในลักษณะเป็นเขตกันชน (Buffer Zone) เพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนตลอดแนวชายฝั่งทะเล กว้างไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เมตร ตลอดแนวชายฝั่งทะเล หากปรากฏว่าในท้องที่ใดเป็นที่อยู่อาศัยของราษฎรให้นำข้อ ๑) มาใช้โดยอนุโลม</p> <p>๓) ทำเทียบเรือประมงที่ดำเนินการมาก่อนวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๓๔ ให้กรมป่าไม้พิจารณาอนุญาตให้ใช้พื้นที่ในเขตป่าชายเลนคราวละไม่เกิน ๒ ปี แต่ทั้งนี้รวมกันแล้วต้องไม่เกินระยะเวลา ๑๕ ปี</p>

ตารางที่ ๒-๑ มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าชายเลน (ต่อ)

วันที่	มติคณะรัฐมนตรี
๑๗ ต.ค. ๒๕๔๓	<p>๔) สถานที่ราชการในหมู่บ้านในเขตป่าชายเลนที่มีอยู่ก่อน วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๓๔ ให้พิจารณาเพิกถอนสภาพป่าชายเลน กำหนดวิธีดำเนินงาน เพื่อให้เงื่อนไขตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๓ และเงื่อนไขตามข้อ ๑) - ๔) ข้างต้น บังเกิดผลในทางปฏิบัติ ดังนี้</p> <p>(๑) ให้ผู้ประกอบการออกค่าใช้จ่ายในการจัดระบบน้ำ ระบบบำบัด และระบบกำจัดของเสียเองทั้งหมดหรือส่วนหนึ่งแล้วแต่กรณีตามความเหมาะสม เนื่องจากเป็นผู้ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม</p> <p>(๒) ในเขตอนุรักษ์ ห้ามมิให้อนุญาตการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนในทุกกรณี โดยรวมถึงพื้นที่ก่อสร้างสาธารณูปโภค สาธารณูปการเพื่อก่อสร้างระบบบำบัดต่างๆ ด้วย</p> <p>(๓) ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล หรือนิติบุคคล ในท้องถิ่นที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมาย ร่วมในการพิจารณาอนุญาตให้ราษฎรอยู่อาศัยในป่าชายเลน โดยให้ยืนยันว่าราษฎรที่ได้รับอนุญาตนั้นเป็นผู้ที่ได้เข้ามาทำกินก่อนวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๓๔ จริง ทั้งนี้ให้มีการประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจให้แก่ราษฎรด้วย</p> <p>(๔) กำหนดมาตรการด้านการเงิน ให้รัฐพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ราษฎรได้รับเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อใช้ในการลงทุน</p> <p>“มติคณะรัฐมนตรีใดขัดหรือแย้งกับมติคณะรัฐมนตรีในเรื่องนี้ ให้ใช้คณะมติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้แทน และในการออกมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับป่าชายเลนฉบับใหม่ ให้ใช้มติคณะรัฐมนตรีนี้เป็นหลัก”</p>

การประกาศยกเลิกสัมปทานการทำไม้ป่าชายเลน ในมติคณะรัฐมนตรี ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙ ในบางพื้นที่ก็ยังคงมีการให้สัมปทานป่าชายเลนอยู่ เนื่องจากระยะเวลาการรับสัมปทานยังไม่หมด แต่ต่อมาในปี ๒๕๔๖ ก็ได้มีการประกาศให้การสัมปทานไม้ป่าชายเลนทั้งหมดสิ้นสุดลง และรัฐบาลก็มีนโยบายด้านป่าชายเลนใหม่ โดยเปลี่ยนจากการใช้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ มาเป็นการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อมของป่าชายเลนแทน (ชาญชัย งามเจริญ, ๒๕๔๗) อย่างไรก็ตาม ปัญหาการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าชายเลนก็ยังคงมีอยู่และมีความรุนแรงขึ้นอันเนื่องด้วยสาเหตุหลายประการ ในบทที่ ๒ ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการตรวจเอกสารในเรื่องประโยชน์และความสำคัญ และการมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน โดยนำข้อกำหนดหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน มาเพื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับสถานภาพของป่าชายเลนในปัจจุบันในบทต่อไป รวมทั้งนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ พื้นฟู และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนอย่างยั่งยืนในบทที่ ๔

บทที่ ๓

สถานภาพของทรัพยากรป่าชายเลน

การรวบรวม ประมวลสถานภาพของทรัพยากรป่าชายเลน

๑. ขอบเขตพื้นที่ป่าชายเลนตามกฎหมาย

การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน พ.ศ.๒๕๕๗ โดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยมีการปรับแก้และการสำรวจความถูกต้องทางภาคสนาม และจัดทำเป็นแผนที่จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน พ.ศ.๒๕๕๗ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๓ และวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ และรวมถึงพื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าชายเลนนอกเขตดังกล่าว โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์พบว่าประเทศไทยมีขอบเขตพื้นที่ป่าชายเลนตามกฎหมายไม่นับพื้นที่ในทะเลและพื้นที่แม่น้ำลำคลอง พื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๒,๘๖๙,๔๘๙.๑๒ ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในโซนชายฝั่งตะวันตก คิดเป็นพื้นที่ประมาณร้อยละ ๕๔.๙๑ และพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดพังงา คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ ๑๒.๗๕ ของพื้นที่ป่าชายเลนทั่วประเทศ ดังแสดงในตารางที่ ๓-๑ และขนาดที่ตั้งของป่าชายเลนแยกตามโซนแสดงในแผนภาพที่ ๓-๑ ถึง ๓-๔

ตารางที่ ๓-๑ พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี

จังหวัด	รวม	
	ไร่	เปอร์เซ็นต์
โซนอ่าวไทย		
ชลบุรี	๒๗,๓๔๘.๔๖	๐.๙๕
ฉะเชิงเทรา	๓๐,๒๐๙.๑๔	๑.๐๕
สมุทรปราการ	๗๔,๗๗๑.๗๗	๒.๖๑
กรุงเทพมหานคร	๓๓,๒๖๙.๕๙	๑.๑๖
สมุทรสาคร	๑๖๘,๓๘๓.๐๓	๕.๘๗

ตารางที่ ๓-๑ พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี (ต่อ)

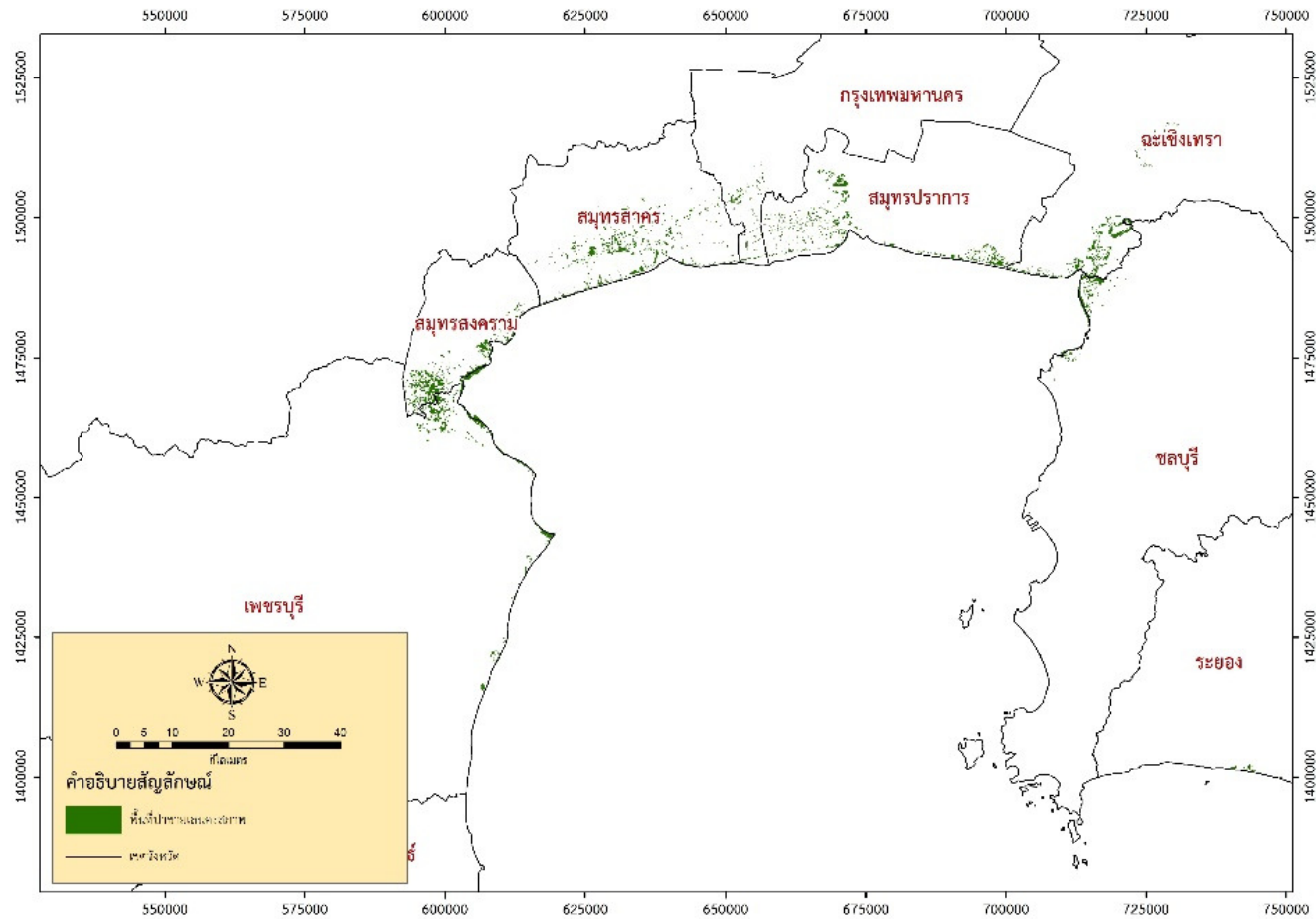
จังหวัด	รวม	
	ไร่	เปอร์เซ็นต์
โซนอ่าวไทย		
สมุทรสงคราม	๘๐,๓๒๕.๐๒	๒.๘๐
เพชรบุรี	๘๖,๔๓๙.๙๖	๓.๐๑
รวม	๕๐๐,๗๔๗	๑๗.๔๕
โซนภาคตะวันออก		
ตราด	๑๐๒,๐๑๔.๒๖	๓.๕๖
จันทบุรี	๒๐๙,๑๓๐.๐๒	๗.๒๙
ระยอง	๓๑,๗๒๒.๔๘	๑.๑๑
รวม	๓๔๒,๘๖๗	๑๑.๙๕
โซนชายฝั่งตะวันออก		
ประจวบคีรีขันธ์	๑๑,๓๑๕.๕๒	๐.๓๙
ชุมพร	๘๙,๐๓๖.๖๒	๓.๑๐
สุราษฎร์ธานี	๙๒,๘๔๐.๖๒	๓.๒๔
นครศรีธรรมราช	๑๔๙,๗๔๘.๘๓	๕.๒๒
พัทลุง	๑๖,๗๐๙.๗๔	๐.๕๘
สงขลา	๕๐,๒๒๐.๐๕	๑.๗๕
ปัตตานี	๔๐,๑๗๒.๐๖	๑.๔๐
นราธิวาส	๗๔.๙๑	๐.๐๐
รวม	๔๕๐,๑๑๘	๑๕.๖๙

ตารางที่ ๓-๑ พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี (ต่อ)

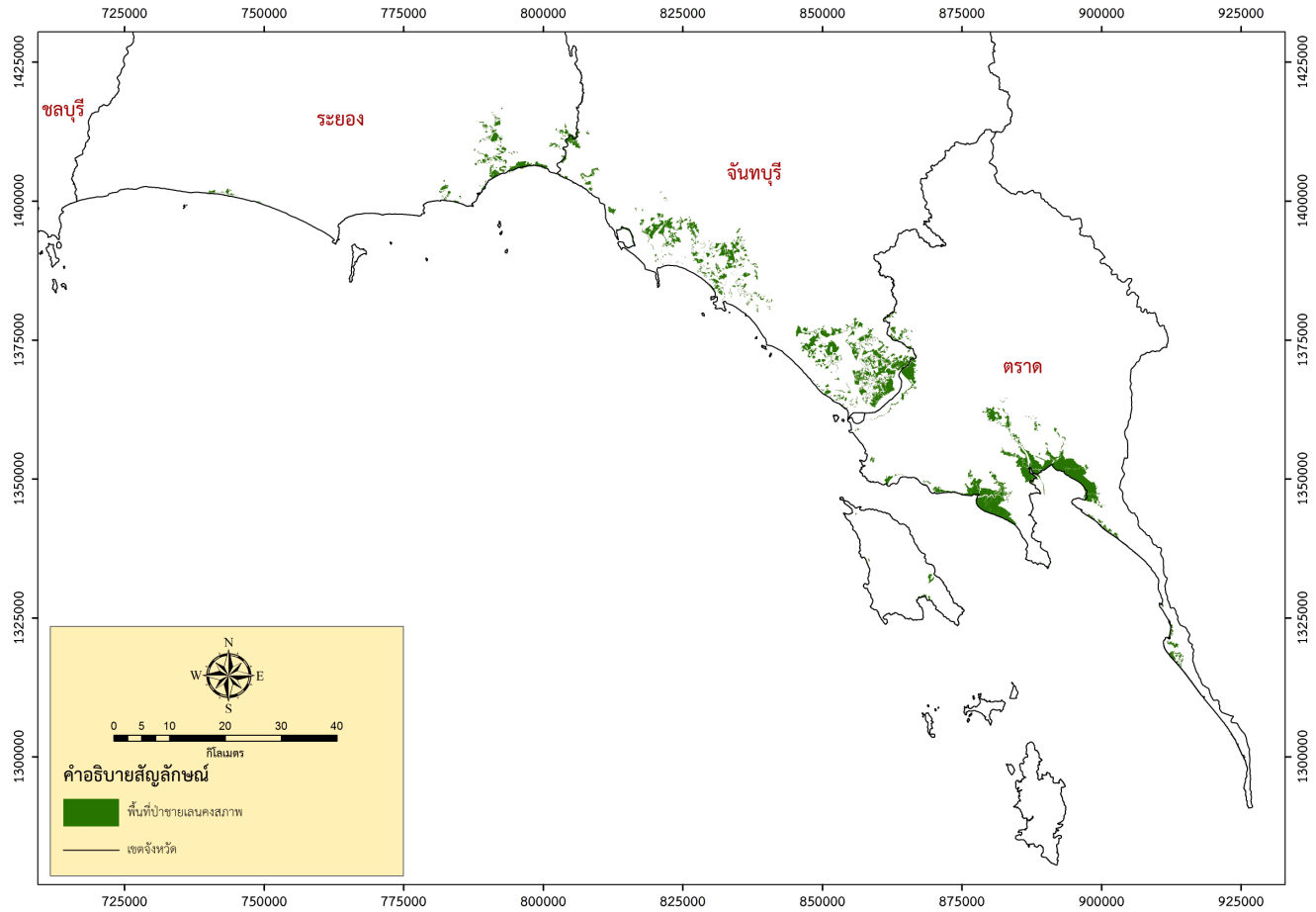
จังหวัด	รวม	
	ไร่	เปอร์เซ็นต์
โซนชายฝั่งตะวันตก		
ระนอง	๒๒๐,๒๒๔.๐๖	๗.๖๗
พังงา	๓๖๕,๙๔๑.๕๙	๑๒.๗๕
ภูเก็ต	๒๙,๓๑๐.๓๒	๑.๐๒
กระบี่	๓๒๒,๖๐๔.๑๓	๑๑.๒๔
ตรัง	๓๐๒,๖๓๕.๑๗	๑๐.๕๕
สตูล	๓๓๕,๐๔๑.๗๗	๑๑.๖๘
รวม	๑,๕๗๕,๗๕๗	๕๔.๙๑
รวมทั้งหมด	๒,๘๖๙,๔๘๙.๑๒	๑๐๐.๐๐

ที่มา : วิเคราะห์จากข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, ๒๕๕๗

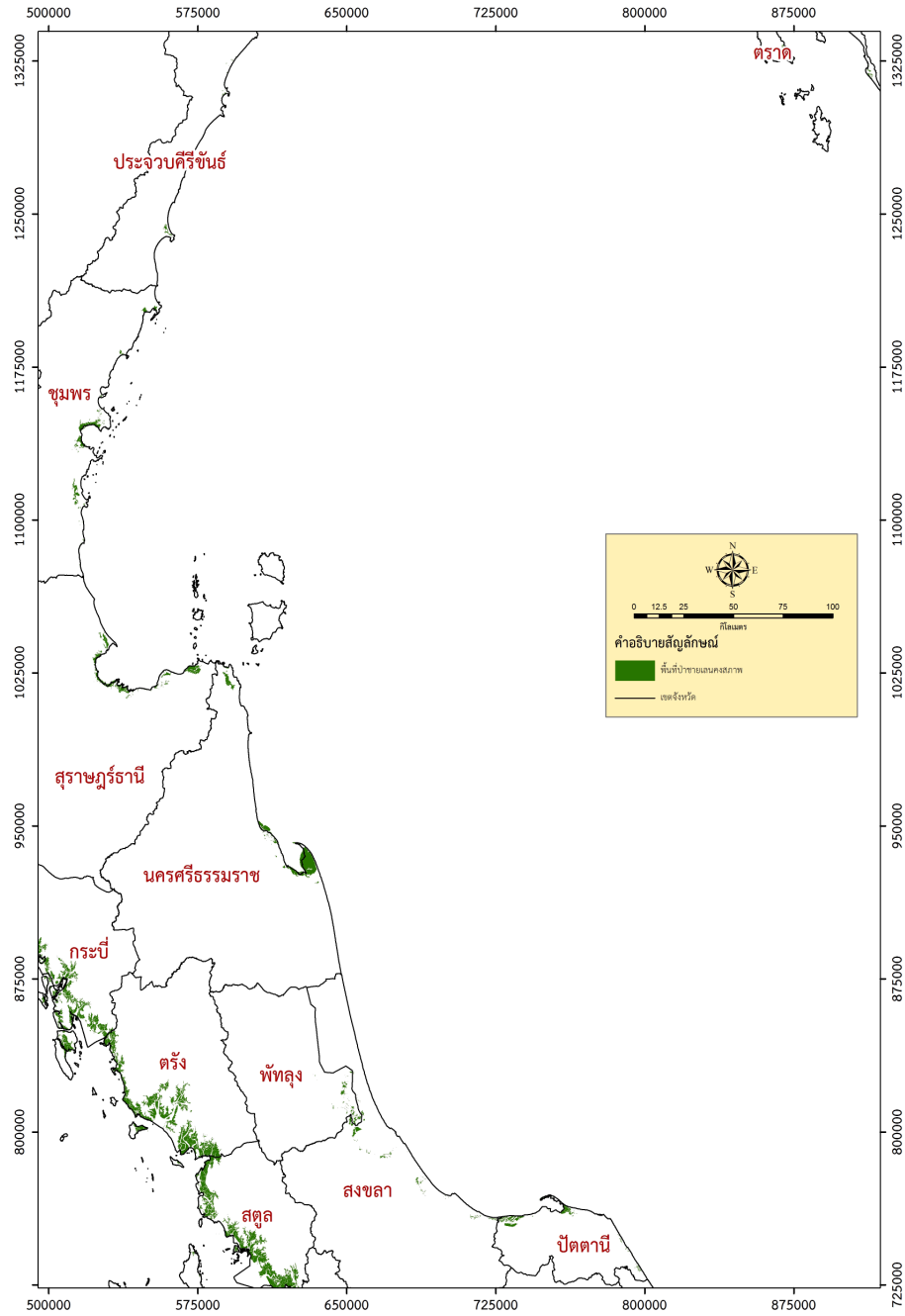
แผนภาพที่ ๓-๑ พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีบริเวณโซนภาคตะวันออก

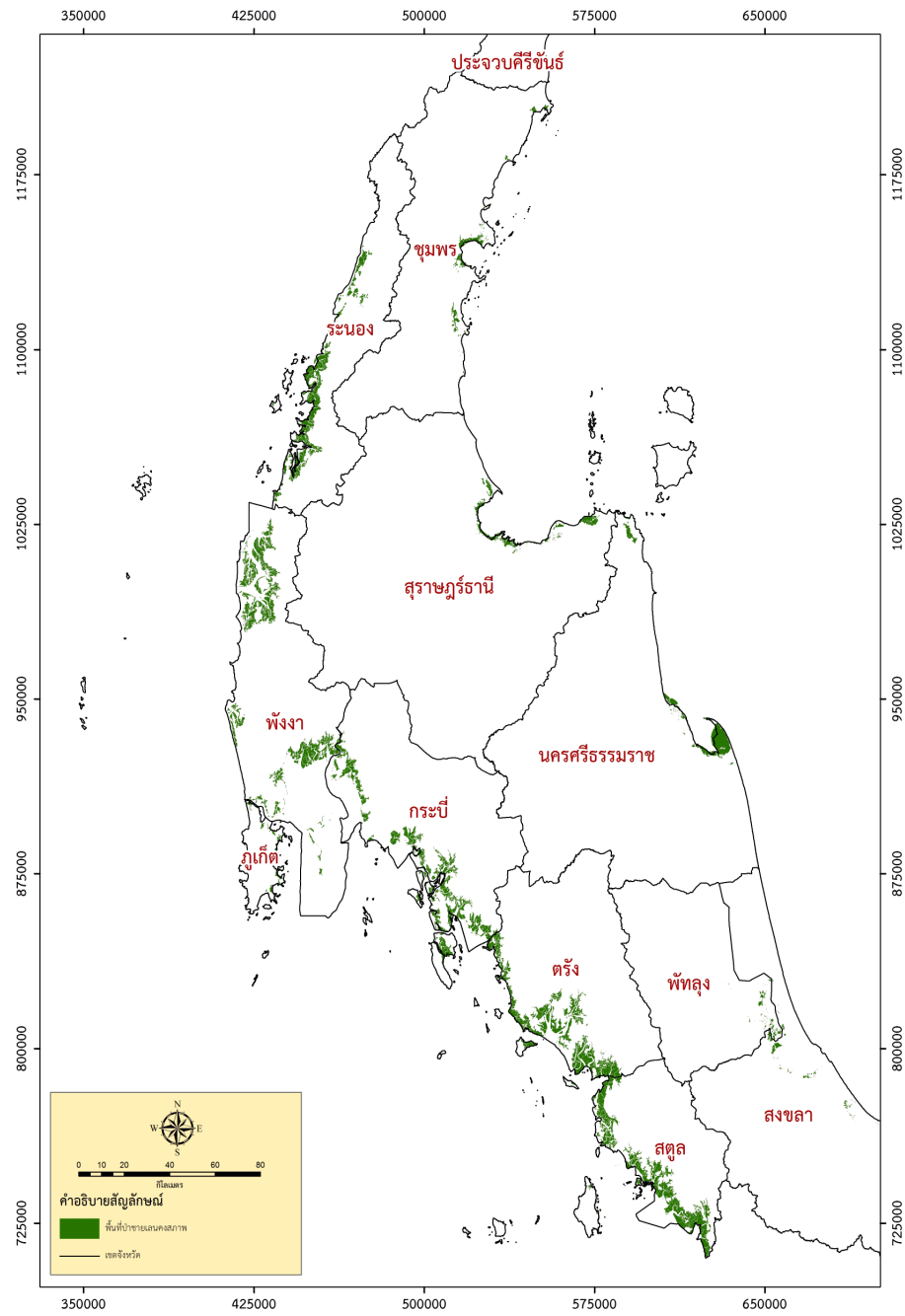
แผนภาพที่ ๓-๒ พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีบริเวณโซนอ่าวไทย

แผนภาพที่ ๓-๓ พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีบริเวณโซนชายฝั่งตะวันออก

แผนภาพที่ ๓-๔ พื้นที่เขตป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีบริเวณโซนชายฝั่งตะวันตก

๒. พื้นที่ป่าชายเลนในปัจจุบัน

จากการศึกษาพื้นที่ป่าชายเลนในปี ๒๕๕๗ ด้วยวิธีการทางเทคโนโลยีการสำรวจระยะไกล (Remote sensing) จำแนกพื้นที่ป่าชายเลนด้วยภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT-๘ กับ THEOS ข้อมูลปี ๒๕๕๖ - ๒๕๕๗ และอ้างอิงพื้นที่จากข้อมูลพื้นที่ป่าชายเลนปี ๒๕๕๗ ของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าชายเลนประมาณ ๑,๕๓๔,๕๘๔.๗๔ ไร่ พื้นที่ป่าชายเลนส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่จังหวัดพังงา คิดเป็นสัดส่วน ๑๗.๘๘ เปอร์เซ็นต์ ดังแสดงในตารางที่ ๓-๒ และแผนภาพที่ ๓-๕

ตารางที่ ๓-๒ พื้นที่คงสภาพป่าชายเลน พ.ศ. ๒๕๕๗

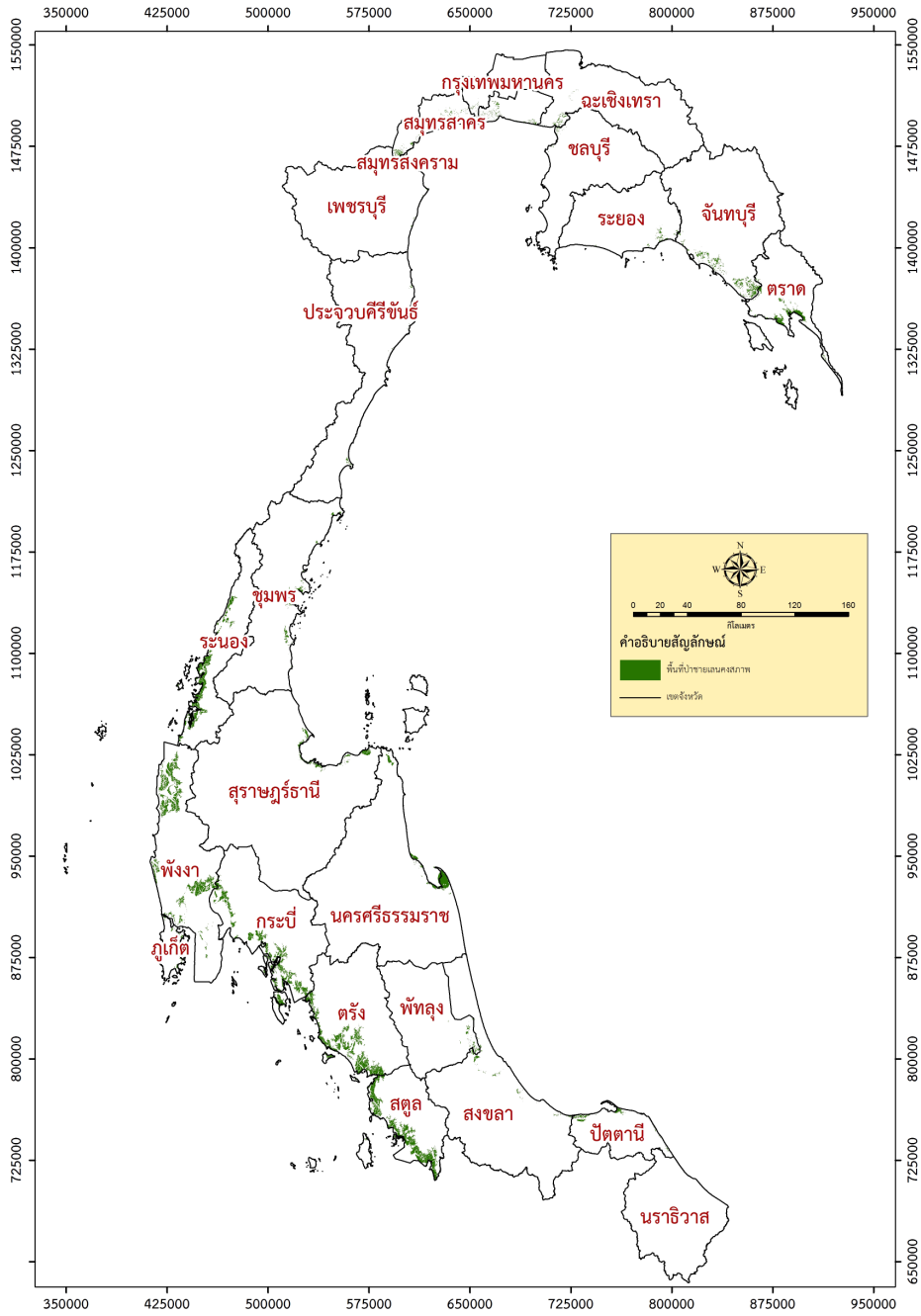
จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)	เปอร์เซ็นต์
พังงา	๒๗๔,๔๐๑.๑๔	๑๗.๘๘
สตูล	๒๒๕,๘๘๙.๖๕	๑๔.๗๒
กระบี่	๒๑๓,๖๔๖.๐๙	๑๓.๙๒
ตรัง	๒๑๑,๖๒๕.๑๑	๑๓.๗๙
ระนอง	๑๖๑,๙๑๙.๔๑	๑๐.๕๕
จันทบุรี	๘๒,๕๙๔.๗๙	๕.๓๘
นครศรีธรรมราช	๘๐,๙๒๒.๔๖	๕.๒๗
ตราด	๕๙,๗๒๗.๐๒	๓.๘๙
สุราษฎร์ธานี	๔๗,๘๒๙.๗๑	๓.๑๒
ชุมพร	๓๗,๐๐๑.๓๕	๒.๔๑
สมุทรสาคร	๒๐,๓๘๕.๖๙	๑.๓๓
สมุทรสงคราม	๑๘,๒๔๖.๕๖	๑.๑๙
ปัตตานี	๑๗,๔๐๕.๘๖	๑.๑๓
สงขลา	๑๗,๑๗๘.๗๕	๑.๑๒
เพชรบุรี	๑๔,๘๓๙.๕๓	๐.๙๗
ภูเก็ต	๑๓,๔๔๖.๔๐	๐.๘๘
สมุทรปราการ	๑๐,๖๔๓.๓๑	๐.๖๙

ตารางที่ ๓-๒ พื้นที่คงสภาพป่าชายเลน พ.ศ. ๒๕๕๗ (ต่อ)

จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)	เปอร์เซ็นต์
ระยอง	๑๐,๑๙๐.๘๓	๐.๖๖
ฉะเชิงเทรา	๗,๕๘๕.๓๕	๐.๔๙
ชลบุรี	๔,๕๕๑.๗๑	๐.๓๐
กรุงเทพมหานคร	๒,๕๒๖.๕๐	๐.๑๖
ประจวบคีรีขันธ์	๑,๕๐๖.๘๙	๐.๑๐
พัทลุง	๔๔๕.๗๒	๐.๐๓
นราธิวาส	๗๔.๙๑	๐.๐๐
รวม	๑,๕๓๔,๕๘๔.๗๔	๑๐๐.๐๐

แผนภาพที่ ๓-๕ พื้นที่ป่าชายเลน พ.ศ. ๒๕๕๗

๓. สถานการณ์ของทรัพยากรป่าชายเลน

ในช่วงระยะเวลา ๔๖ ปีที่ผ่านมา (๒๕๐๔-๒๕๕๐) พื้นที่ป่าชายเลนลดลง โดยจากสถิติพื้นที่ป่าชายเลนที่รวบรวมไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ มีพื้นที่ป่าชายเลน ๒,๓๒๗,๒๒๘ ไร่ แต่จากข้อมูลการสำรวจและการแปลภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT-๕ ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ พบว่าพื้นที่ป่าชายเลนเหลืออยู่เพียง ๑,๔๓๕,๑๑๖ ไร่ ซึ่งลดลงถึง ๘๙๒,๑๑๒ ไร่ สาเหตุสำคัญในการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนในระยะแรก คือการตัดไม้เพื่อเผาถ่านจนเกินกำลังการผลิตของป่า รวมทั้งมีการเปิดสัมปทานพื้นที่ป่าชายเลน ระยะต่อมามีการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยเฉพาะการทำนากุ้ง ซึ่งกลายมาเป็นปัญหาและก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อพื้นที่ป่าชายเลน และสาเหตุอื่นๆ เช่น การขยายตัวเมือง การขยายเขตอุตสาหกรรม การสร้างท่าเทียบเรือ การตัดถนนหนทางและการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม เป็นต้น และการแปลภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT-๘ และ THEOS ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ พบว่า มีพื้นที่ป่าชายเลนคงสภาพ ๑,๕๓๔,๕๘๔.๗๔ ไร่ เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๐ ถึง ๙๙,๔๖๘ ไร่ ซึ่งเป็นแนวโน้มอันดี เนื่องจากนโยบายรัฐบาลที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของป่าชายเลนและประชาชนในภาคส่วนต่างๆ มีจิตอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น

นับจากปี ๒๕๒๙ พบว่าพื้นที่ป่าชายเลนมีอัตราการลดลงของพื้นที่ที่ต่ำลงเรื่อยๆ เนื่องจากกระแสการตื่นตัวด้านการอนุรักษ์และมีการฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลน รวมทั้งการยกเลิกสัมปทานในพื้นที่ป่าชายเลน ด้วยความสำคัญของป่าชายเลนที่เปรียบเสมือนอู่ข้าวอู่น้ำและแนวป้องกันภัยให้แก่ผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเล ป่าชายเลนจึงจะต้องมีอยู่และเพิ่มมากขึ้นเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน รวมทั้งต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนให้เกิดประสิทธิภาพ เกิดความสมดุล และอำนวยประโยชน์ได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพที่ยั่งยืนต่อไป แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงป่าชายเลนตามสถิติพื้นที่ป่าชายเลนปี ๒๕๐๔-๒๕๕๗ แสดงในตารางที่ ๓-๓ และแผนภาพที่ ๓-๖

ตารางที่ ๓-๓ พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย (แยกตามรายภาคและจังหวัด) (หน่วย: ไร่)

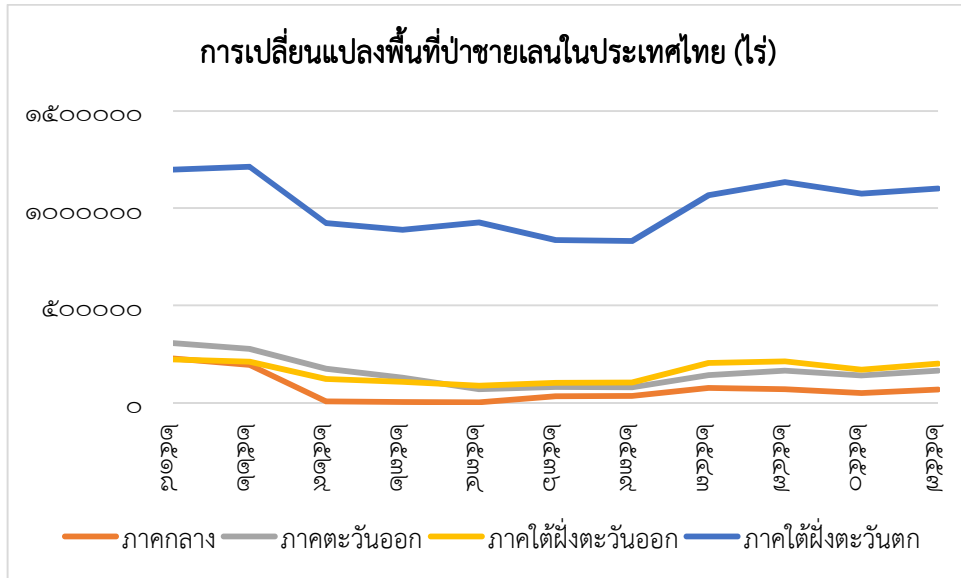
จังหวัด	พ.ศ.											
	๒๕๐๔	๒๕๑๘	๒๕๒๒	๒๕๒๙	๒๕๓๒	๒๕๓๔	๒๕๓๖	๒๕๓๙	๒๕๔๓	๒๕๔๗	๒๕๕๐	๒๕๕๗
ภาคกลาง	๔๑๘,๐๖๓	๒๒๘,๑๒๕	๑๙๕,๒๐๐	๖,๓๔๙	๓,๗๒๕	๒,๕๓๘	๓๓,๕๑๙	๓๔,๐๖๗	๗๕,๓๓๕	๖๙,๓๗๔	๕๐,๑๐๓	๖๘,๑๔๘.๔๘
สมุทรปราการ	๗๘,๘๕๖	๓,๗๕๐	๖,๕๐๐	๖๔๔	-	-	๑,๙๕๐	๑,๘๖๘	๑,๙๙๙	๙,๒๔๙	๙,๖๖๓	๑๐,๖๔๓.๓๑
กรุงเทพมหานคร	๑๑,๙๒๕	-	-	-	-	-	๑,๒๕๐	๑,๒๓๖	-	๒,๖๒๗	๒,๖๗๖	๒,๕๒๖.๕๐
สมุทรสาคร	๑๗๖,๕๑๙	๑๑๕,๖๒๕	๙๐,๑๐๐	๘๘๗	-	-	๑๑,๓๖๙	๑๐,๖๐๒	๒๑,๑๔๔	๑๙,๒๕๓	๑๔,๕๐๓	๒๐,๓๘๕.๖๙
สมุทรสงคราม	๖๘,๓๓๘	๕๑,๒๕๐	๔๗,๘๐๐	๓๐๖	-	-	๕,๗๗๕	๗,๑๕๖	๑๕,๓๕๑	๑๕,๙๕๗	๑๓,๗๕๙	๑๘,๒๔๖.๕๖
เพชรบุรี	๗๔,๓๐๐	๕๕,๐๐๐	๔๘,๗๐๐	๓,๖๐๖	๒,๑๐๐	๒,๑๐๐	๑๒,๙๒๕	๑๒,๙๓๖	๓๕,๙๑๙	๑๙,๑๖๖	๖,๓๓๘	๑๔,๘๓๙.๕๓
ประจวบคีรีขันธ์	๘,๑๒๕	๒,๕๐๐	๒,๑๐๐	๙๐๖	๔๓๘	๔๓๘	๒๕๐	๒๖๙	๙๒๒	๓,๑๒๒	๓,๑๖๔	๑,๕๐๖.๘๙
ภาคตะวันออกเฉียง	๓๔๒,๗๘๑	๓๐๖,๒๕๐	๒๗๕,๙๐๐	๑๗๔,๘๗๙	๑๒๙,๔๓๐	๖๙,๒๗๗	๘๑,๕๔๘	๗๙,๑๑๒	๑๔๒,๑๓๑	๑๖๕,๒๐๕	๑๓๙,๘๓๑	๑๖๔,๖๔๙.๗๐
ตราด	๙๐,๖๖๓	๖๖,๒๕๐	๖๑,๕๐๐	๕๕,๑๑๒	๕๓,๙๘๗	๔๘,๔๓๘	๔๗,๙๒๕	๔๗,๐๘๗	๕๗,๗๘๗	๕๙,๔๘๒	๕๖,๖๖๘	๕๙,๗๒๗.๐๒
จันทบุรี	๑๗๖,๑๘๑	๑๖๓,๑๒๕	๑๕๐,๔๐๐	๙๐,๖๖๘	๕๕,๓๕๐	๑๖,๖๔๔	๒๕,๔๕๐	๒๔,๓๓๒	๖๒,๓๖๐	๗๘,๕๘๐	๖๒,๑๕๑	๘๒,๕๙๔.๗๙
ระยอง	๒๗,๖๕๐	๓๔,๓๗๕	๒๘,๘๐๐	๑๕,๑๑๒	๑๐,๙๘๗	๙๖๓	๔,๒๕๐	๔,๑๐๓	๘,๓๒๒	๑๑,๗๖๔	๘,๙๒๔	๑๐,๑๙๐.๘๓
ชลบุรี	๒๓,๙๐๖	๒๓,๗๕๐	๒๐,๗๐๐	๙,๓๖๒	๖,๕๕๐	๙๓๘	๕๗๕	๕๗๕	๖,๕๑๙	๔,๔๖๑	๔,๘๗๐	๔,๕๕๑.๗๑
ฉะเชิงเทรา	๒๔,๓๘๑	๑๘,๗๕๐	๑๔,๕๐๐	๔,๖๒๕	๓,๕๕๖	๒,๒๙๔	๓,๓๘๘	๓,๐๑๕	๗,๑๔๓	๑๐,๙๑๘	๗,๒๑๘	๗,๕๘๕.๓๕

ตารางที่ ๓-๓ พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย (แยกตามรายภาคและจังหวัด) (หน่วย: ไร่) (ต่อ)

จังหวัด	พ.ศ.											
	๒๕๐๔	๒๕๑๘	๒๕๒๒	๒๕๒๙	๒๕๓๒	๒๕๓๔	๒๕๓๖	๒๕๓๙	๒๕๔๓	๒๕๔๗	๒๕๕๐	๒๕๕๗
ภาคใต้ฝั่งตะวันออก	๓๕๒,๘๐๗	๒๒๑,๘๗๕	๒๑๑,๑๐๐	๑๒๒,๗๗๒	๑๐๖,๗๗๕	๘๗,๓๗๕	๑๐๒,๖๕๔	๑๐๓,๕๗๑	๒๐๕,๐๕๓	๒๑๒,๘๙๔	๑๖๙,๗๗๒	๒๐๐,๘๕๘.๗๖
ชุมพร	๖๖,๔๕๐	๔๖,๒๕๐	๔๓,๓๐๐	๒๒,๖๖๒	๑๔,๑๕๖	๑๑,๓๖๓	๒๐,๕๘๔	๑๙,๖๙๙	๕๐,๐๒๔	๔๕,๒๙๒	๓๓,๓๕๑	๓๗,๐๐๑.๓๕
สุราษฎร์ธานี	๗๓,๗๖๙	๒๓,๑๒๕	๓๖,๓๐๐	๒๖,๗๗๔	๒๓,๕๔๔	๑๓,๗๗๕	๑๙,๗๗๕	๑๙,๕๘๖	๒๒,๐๗๘	๕๘,๑๒๗	๓๘,๓๙๒	๔๗,๘๒๙.๗๑
นครศรีธรรมราช	๑๓๕,๑๐๖	๙๖,๘๗๕	๘๐,๒๐๐	๕๕,๒๒๔	๕๓,๒๕๖	๕๐,๑๕๖	๔๙,๙๗๕	๕๒,๖๐๑	๖๑,๗๑๘	๕๙,๘๗๖	๖๕,๙๙๐	๘๐,๙๒๒.๔๖
พัทลุง	๑๕,๘๑๙	๑๑,๘๗๕	๑๐,๒๐๐	๖๕๖	๕๒๕	๓๗๕	๘๐๐	๘๘๑	๑๙,๗๗๗	๑,๓๕๔	๒,๐๖๗	๔๔๕.๗๒
สงขลา	๓๗,๙๙๔	๓๖,๘๗๕	๓๒,๔๐๐	๖,๐๓๑	๔,๓๐๐	๑,๔๓๑	๓,๔๒๕	๓,๘๙๗	๒๙,๑๕๓	๒๑,๘๐๕	๗,๑๘๒	๑๗,๑๗๘.๗๕
ปัตตานี	๒๓,๖๖๙	๖,๘๗๕	๘,๗๐๐	๑๑,๔๒๕	๑๐,๙๙๔	๑๐,๒๗๕	๘,๐๙๕	๖,๙๐๗	๒๒,๓๓๓	๒๖,๔๔๐	๒๒,๕๓๘	๑๗,๔๐๕.๘๖
นราธิวาส	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	๒๕๒	๗๔.๙๑
ภาคใต้ฝั่งตะวันตก	๑,๒๑๓,๕๗๗	๑,๑๙๘,๑๒๕	๑,๒๑๓,๔๗๕	๙๒๓,๗๒๔	๘๘๘,๘๖๔	๙๒๗,๑๙๘	๘๓๖,๕๕๕	๘๓๐,๖๕๐	๑,๐๖๗,๐๕๓	๑,๑๓๓,๖๓๔	๑,๐๗๕,๔๑๐	๑,๑๐๐,๙๒๗.๘๐
ระนอง	๑๖๘,๙๖๓	๑๕๑,๒๕๐	๑๔๑,๒๐๐	๑๓๕,๐๘๗	๑๓๒,๖๘๘	๑๒๑,๖๘๘	๑๒๐,๖๗๕	๑๒๐,๒๒๙	๑๕๗,๙๔๘	๑๗๐,๓๓๕	๑๕๕,๐๖๒	๑๖๑,๙๑๙.๔๑
พังงา	๒๗๔,๘๖๙	๓๑๙,๓๗๕	๓๐๔,๔๗๕	๒๒๗,๖๒๕	๒๒๒,๖๖๓	๒๐๙,๔๓๘	๑๙๑,๙๗๖	๑๙๐,๒๖๕	๒๔๘,๑๑๓	๒๖๒,๗๓๗	๒๖๖,๑๖๘	๒๗๔,๔๐๑.๑๔
ภูเก็ต	๑๗,๓๑๓	๑๙,๓๗๕	๑๗,๘๐๐	๑๒,๐๙๔	๑๑,๑๖๓	๙,๗๓๓	๙,๖๗๕	๙,๔๔๘	๑๑,๙๙๐	๑๑,๗๒๕	๑๑,๔๙๖	๑๓,๔๔๖.๔๐
กระบี่	๒๔๙,๓๓๑	๒๐๖,๒๕๐	๑๙๘,๕๐๐	๑๘๙,๔๕๐	๑๘๕,๒๖๙	๑๙๙,๔๖๙	๑๗๘,๒๙๒	๑๗๖,๗๐๙	๒๑๘,๗๒๗	๒๑๙,๓๓๘	๒๒๒,๔๕๗	๒๑๓,๖๔๖.๐๙
ตรัง	๒๔๙,๔๘๘	๒๑๒,๕๐๐	๒๐๕,๔๐๐	๑๖๔,๒๒๕	๑๕๖,๕๐๐	๑๙๒,๘๐๖	๑๕๒,๐๕๐	๑๕๐,๕๙๗	๒๐๙,๓๗๕	๒๒๓,๖๗๗	๒๐๗,๑๙๑	๒๑๑,๖๒๕.๑๑
สตูล	๒๕๓,๖๑๓	๒๘๙,๓๗๕	๓๔๖,๑๐๐	๑๙๕,๒๔๓	๑๘๑,๕๘๑	๑๙๔,๐๘๔	๑๙๓,๘๗๗	๑๘๓,๔๐๒	๒๒๐,๘๙๐	๒๔๕,๘๒๒	๒๑๓,๐๓๖	๒๒๕,๘๘๙.๖๕
รวมทั้งประเทศ	๒,๓๒๗,๒๒๘	๑,๙๕๔,๓๗๕	๑,๘๙๕,๖๗๕	๑,๒๒๗,๗๒๔	๑,๑๒๘,๗๙๔	๑,๐๘๖,๓๘๘	๑,๐๕๕,๒๖๖	๑,๐๔๗,๔๐๐	๑,๔๘๙,๕๖๒	๑,๕๘๑,๑๐๗	๑,๔๓๕,๑๑๖	๑,๕๓๔,๕๘๔.๗๔

ที่มา : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, ๒๕๕๗

แผนภาพที่ ๓-๖ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทย

๔. การจำแนกรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน

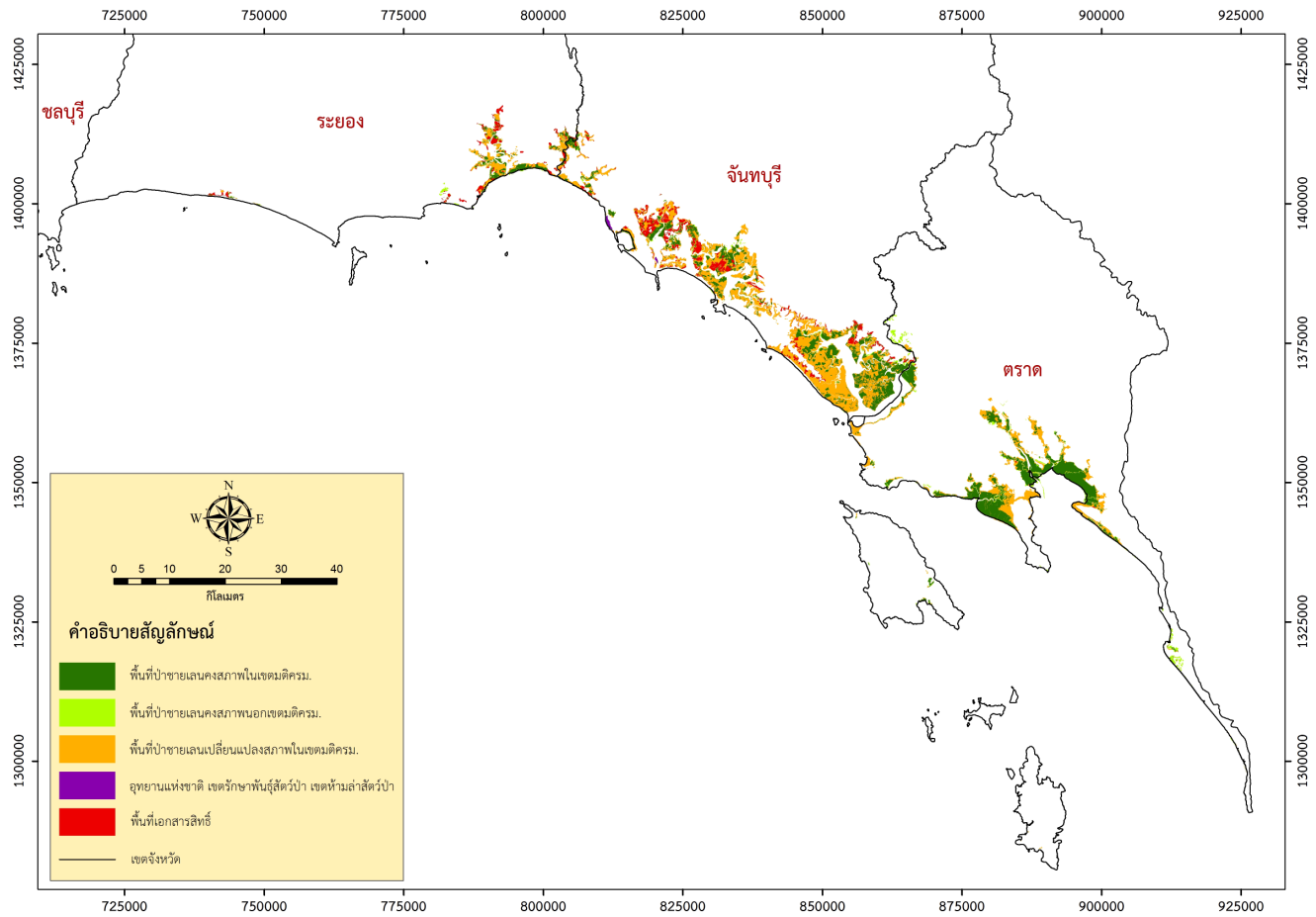
การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน โดยกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งใช้ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT-๘ และ THEOS ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยมีการสำรวจความถูกต้องทางภาคสนาม และจัดทำเป็น "รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน ปี พ.ศ. ๒๕๕๗" ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ และวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ รวมถึงพื้นที่คงสภาพป่าชายเลน หาดเลนงอกใหม่ โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์พบว่า ในปี ๒๕๕๗ มีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด ๑๓ รูปแบบ ได้แก่ พื้นที่ป่าชายเลน ป่าชายหาด ป่าพรุ ป่าบก พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นาเกลือ เกษตรกรรม เมืองและสิ่งก่อสร้าง ท่าเทียบเรือ พื้นที่ทิ้งร้าง เลนงอก/หาดเลน หาดทราย และพื้นที่เปลี่ยนแปลงแนวชายฝั่ง โดยมีรูปแบบเป็นพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุด มีสัดส่วนพื้นที่ประมาณร้อยละ ๕๓.๔๘ รองลงมา เป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คิดเป็นสัดส่วนพื้นที่ ร้อยละ ๑๕.๓๑ และเป็นเกษตรกรรมและพื้นที่เปลี่ยนแปลงแนวชายฝั่งตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ ๓-๔ และแผนภาพที่ ๓-๗ ถึง ๓-๑๑

ตารางที่ ๓-๔ รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน พ.ศ. ๒๕๕๗ (หน่วย :ไร่)

จังหวัด	รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน ปี พ.ศ. ๒๕๕๗														รวม
	ป่าชายเลน	ป่าชายหาด	ป่าพรุ	ป่าบก	พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	นาเกลือ	เกษตรกรรม	เมืองและสิ่งก่อสร้าง	ท่าเทียบเรือ	พื้นที่ทิ้งร้าง	เลนออก/หาดเลน	หาดทราย	พื้นที่เปลี่ยนแปลงแนวชายฝั่ง***		
ตราด	๕๙,๗๒๗.๐๒	๖,๒๒๘	๔,๑๒๔.๑๙	๑๒๗.๙๗	๒๐,๗๐๗.๕๘	-	๑๒,๘๐๙.๓๑	๑,๖๔๒.๗๐	๒๔.๖๐	๔๗๐.๓๖	-	๑๑.๐๗	๒,๓๖๓.๑๘	๑๐๒,๐๑๔.๒๖	
จันทบุรี	๘๒,๕๙๔.๗๙	-	๙๖๐.๖๕	๙๐.๗๔	๘๑,๗๑๕.๙๕	๖๖๔.๑๙	๓๒,๐๘๘.๖๙	๔,๔๓๓.๙๗	-	๑,๙๕๔.๔๒	-	-	๔,๖๒๖.๖๑	๒๐๙,๑๓๐.๐๒	
ระยอง	๑๐,๑๙๐.๘๓	-	๑๔๒.๗๗	๒๐๖.๒๘	๑๕,๕๖๓.๓๖	-	๓,๗๕๐.๘๑	๖๙๘.๕๐	-	๕๘๘.๒๔	-	-	๕๘๘.๗๐	๓๑,๗๒๒.๔๘	
ชลบุรี	๔,๕๕๑.๗๑	-	-	-	๒,๑๑๓.๖๙	๕,๖๗๕.๙๓	๒,๓๒๖.๙๒	๑๒,๒๒๖.๘๖	-	๒๔๐.๙๑	-	-	๒๑๒.๔๕	๒๗,๓๒๒.๔๖	
ฉะเชิงเทรา	๗,๕๘๕.๓๕	-	-	-	๒,๘๖๐.๐๐	๘,๐๗๘.๔๐	๓,๒๓๗.๑๖	๖,๑๗๘.๘๘	๔๑๙.๔๙	๔๙๓.๓๔	-	-	๑,๓๕๖.๙๑	๓๐,๒๐๙.๑๔	
สมุทรปราการ	๑๐,๖๔๓.๓๑	-	-	๖๗.๒๘	๕๑,๖๔๕.๖๖	๑,๖๕๓.๕๖	๙๕๑.๓๓	๔,๕๒๐.๙๘	๑.๙๔	๖๘๘.๖๑	๑๘๔.๙๙	-	๔,๔๑๔.๑๒	๗๔,๗๗๑.๗๗	
กรุงเทพมหานคร	๒,๕๒๖.๕๐	-	-	-	๒๒,๗๖๖.๖๐	๕๑.๒๔	๙๖๖.๑๖	๕,๘๘๘.๒๔	-	๒๒๓.๑๙	-	-	๘๘๗.๖๖	๓๓,๒๖๙.๕๙	
สมุทรสาคร	๒๐,๓๘๕.๖๙	-	-	-	๕๐,๖๗๑.๕๒	๕๓,๑๑๓.๙๖	๗,๘๑๑.๘๔	๓๒,๗๙๒.๓๑	-	๑,๐๑๒.๔๐	-	-	๒,๕๙๕.๓๑	๑๖๘,๓๘๘.๐๓	
สมุทรสงคราม	๑๘,๒๔๖.๕๖	-	-	-	๑๖,๕๕๖.๔๓	๔๑,๔๕๘.๒๕	๑,๓๑๑.๖๕	๙๙๐.๑๗	-	๗๑๙.๖๒	-	-	๑,๐๔๒.๓๓	๘๐,๓๒๕.๐๒	
เพชรบุรี	๑๔,๘๓๙.๕๓	๔๑๒.๕๑	-	-	๕,๗๐๓.๗๙	๔๕,๐๗๗.๔๓	๑๔,๕๘๘.๘๐	๔,๒๒๖.๖๒	-	๔๒๐.๗๐	-	๙.๑๔	๑,๒๖๖.๔๕	๘๖,๔๓๕.๙๖	
ประจวบคีรีขันธ์	๑,๕๐๖.๘๙	๑๘.๒๘	-	๔๗.๑๖	๔,๐๑๗.๗๙	-	๕,๑๘๙.๑๓	๒๙๐.๕๘	-	๖๒.๔๔	-	๑๑.๕๘	๑๗๑.๖๗	๑๑,๕๕๕.๕๒	
ชุมพร	๓๗,๐๐๓.๓๕	๕๒.๐๔	๑๙๓.๐๔	๓๗.๐๖	๑๕,๘๓๔.๑๒	-	๓๒,๗๓๘.๑๔	๑,๑๐๐.๓๑	-	๑๐๑.๑๒	-	๑๑๘.๗๓	๑,๘๖๐.๗๐	๘๙,๑๓๖.๖๒	
สุราษฎร์ธานี	๔๗,๘๒๑.๗๑	๔๑.๔๒	๑,๑๖๐.๒๖	-	๒๘,๒๒๑.๐๐	-	๙,๕๑๐.๒๙	๑,๓๗๒.๕๖	-	๖๑๗.๕๔	-	๘๔.๕๘	๔,๐๐๓.๒๖	๙๒,๘๕๐.๖๒	
นครศรีธรรมราช	๘๐,๙๒๒.๔๖	๘๘๘.๑๒	-	๑๔๑.๕๖	๕๒,๙๒๖.๐๕	-	๑๐,๐๘๘.๗๙	๑,๐๓๓.๒๘	-	๑๓๒.๓๑	๕๑๓.๘๖	-	๓,๑๔๒.๔๐	๑๔๙,๗๔๘.๘๓	
พัทลุง	๔๔๕.๗๒	-	๗,๓๖๖.๒๐	-	๑,๖๒๙.๔๒	-	๖,๙๘๖.๐๘	-	-	-	-	-	๒๘๒.๓๒	๑๖,๗๐๙.๗๔	
สงขลา	๑๗,๑๗๘.๗๕	๑๓๙.๘๕	๒,๒๗๗.๓๓	๔.๗๑	๗,๑๑๙.๖๘	-	๑๕,๔๓๔.๕๖	๖,๓๑๒.๐๕	-	๑๕.๒๓	๑๖.๗๐	๘๗.๔๗	๑,๖๓๓.๗๒	๕๐,๒๒๐.๐๕	
ปัตตานี	๑๗,๔๐๕.๘๖	๔๒๓.๘๑	๓,๙๑๑.๑๙	-	๓,๘๓๘.๑๑	-	๘,๒๕๘.๑๙	๔,๔๘๘.๒๓	-	๘๓.๔๓	๑๓๘.๐๘	๑๔๘.๓๓	๑,๔๗๖.๕๔	๔๐,๑๗๒.๐๖	
สตูล	๒๒๕,๘๘๙.๖๕	๑๓.๙๗	-	๔,๖๒๖.๒๘	๑๕,๗๕๒.๗๔	-	๔๖,๔๔๘.๖๘	๓,๕๖๐.๙๙	-	๒๑๔.๘๖	๑๓.๖๓	-	๓๘,๕๒๐.๙๘	๓๓๕,๐๔๑.๗๗	
ตรัง	๒๑๑,๖๒๕.๑๑	๒,๗๔๐.๓๓	-	๗๔๑.๘๒	๑๓,๗๕๘.๖๕	-	๓๔,๘๕๘.๔๗	๓๘๕.๐๗	-	๓๐๓.๙๐	๑๑๖.๔๐	-	๓๘,๑๐๙.๔๐	๓๐๒,๖๓๕.๑๗	
กระบี่	๒๑๑,๖๒๕.๑๑	๔,๑๗๖.๗๐	-	๓,๙๐๔.๘๗	๑๒,๗๘๐.๖๔	-	๔๑,๔๑๗.๓๒	๑,๙๐๔.๑๓	-	๑๕๑.๙๒	๔,๕๙๕.๕๓	-	๔๐,๒๖๖.๙๒	๓๒๒,๖๐๔.๑๓	
ภูเก็ต	๑๓,๔๔๖.๔๐	๕๖.๘๓	-	๖๖๕.๐๕	๒,๘๕๒.๑๙	-	๒,๒๘๑.๗๙	๒,๔๓๕.๗๑	-	๒๓๘.๑๓	๖,๖๙๔.๙๗	-	๖๓๙.๒๔	๒๙,๓๑๐.๓๒	
พังงา	๒๗๔,๔๐๑.๑๔	๑๓,๖๙๙.๐๘	๖๑๐.๙๕	๓,๒๓๗.๑๓	๖,๐๘๗.๐๑	-	๓๑,๓๓๙.๘๘	๑,๘๘๐.๙๙	-	๔๖.๕๒	๑๑,๗๓๐.๕๔	๔๔.๕๐	๒๒,๘๖๓.๘๕	๓๖๕,๙๔๑.๕๙	
ระนอง	๑๖๑,๙๑๙.๔๑	๑,๐๕๘.๕๖	๑๗๖.๔๑	๒,๗๐๒.๔๘	๔,๑๑๒.๑๐	-	๑๖,๑๓๘.๒๓	๔,๒๖๔.๒๘	-	๖๑๐.๓๗	๒๐,๕๑๕.๗๓	๖๐๑.๓๔	๘,๑๒๕.๑๕	๒๒๒,๒๒๕.๐๖	
นราธิวาส*	๗๔.๙๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	๗๔.๙๑	
รวม	๑,๕๓๔,๕๘๔.๗๔	๒๓,๖๘๗.๗๙	๒๐,๙๒๒.๙๙	๑๖,๖๐๐.๓๘	๔๓๙,๒๓๔.๓๘	๑๕๕,๗๗๒.๙๕	๓๔๐,๕๒๕.๒๑	๑๐๒,๔๘๕.๐๑	๔๔๖.๐๓	๙,๓๘๖.๕๗	๔๔,๕๒๐.๕๕	๑,๑๑๖.๗๕	๑๘๐,๒๐๕.๘๖	๒,๘๖๘,๔๘๘.๑๒	

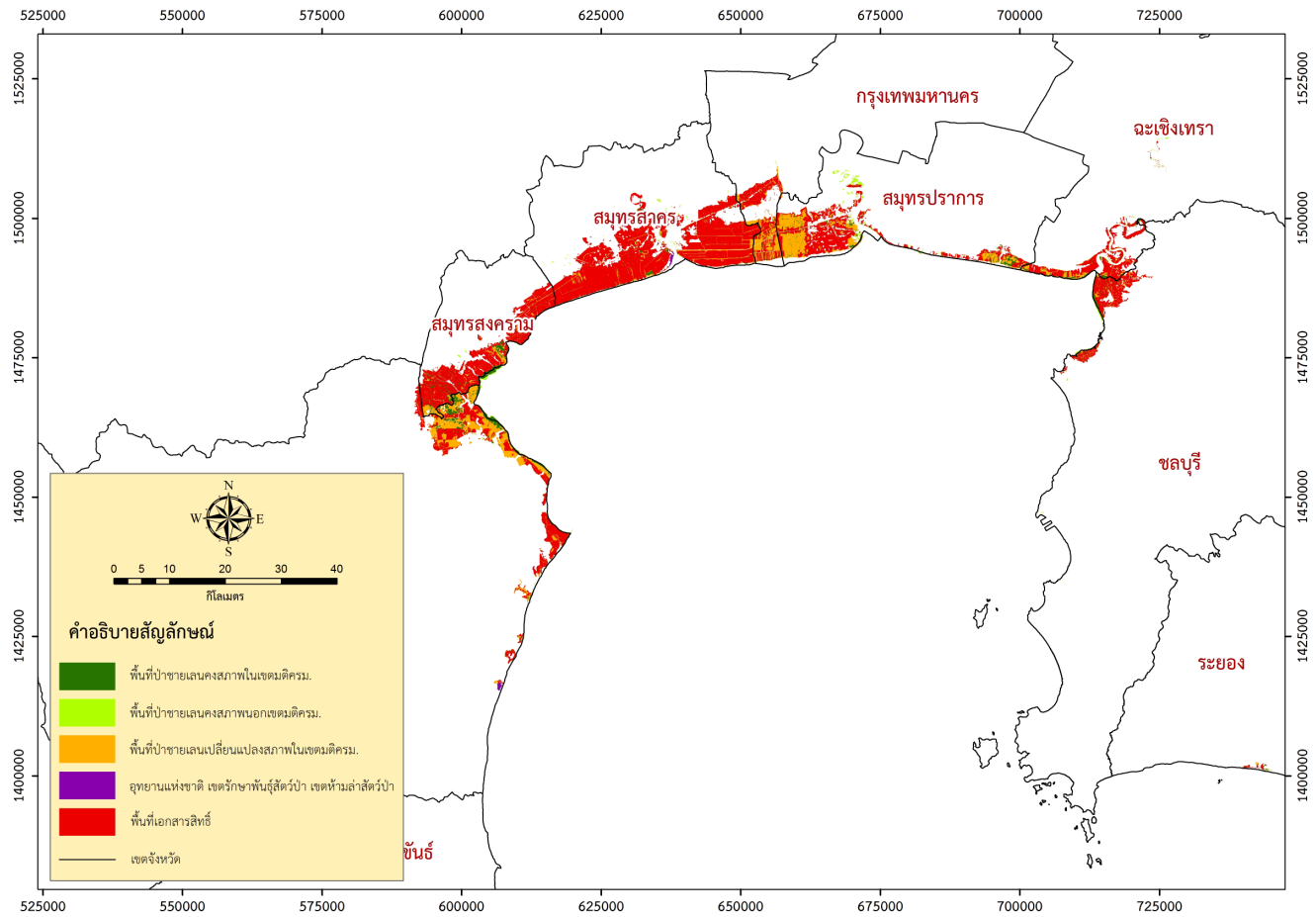
ที่มา : รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลนพ.ศ. ๒๕๕๗ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, ๒๕๕๗

แผนภาพที่ ๓-๗ แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๗ ในเขตพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณโซนภาคตะวันออก

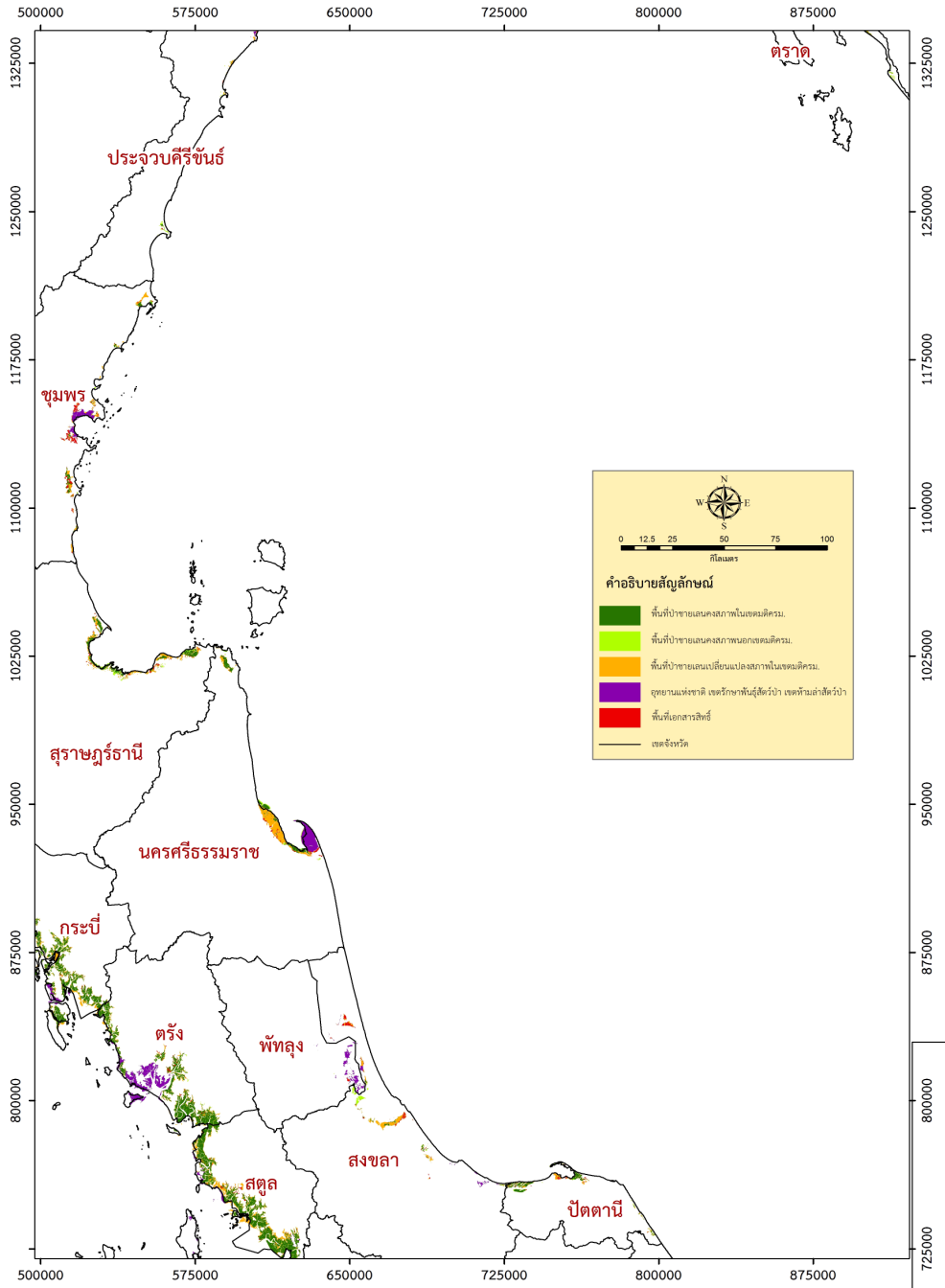

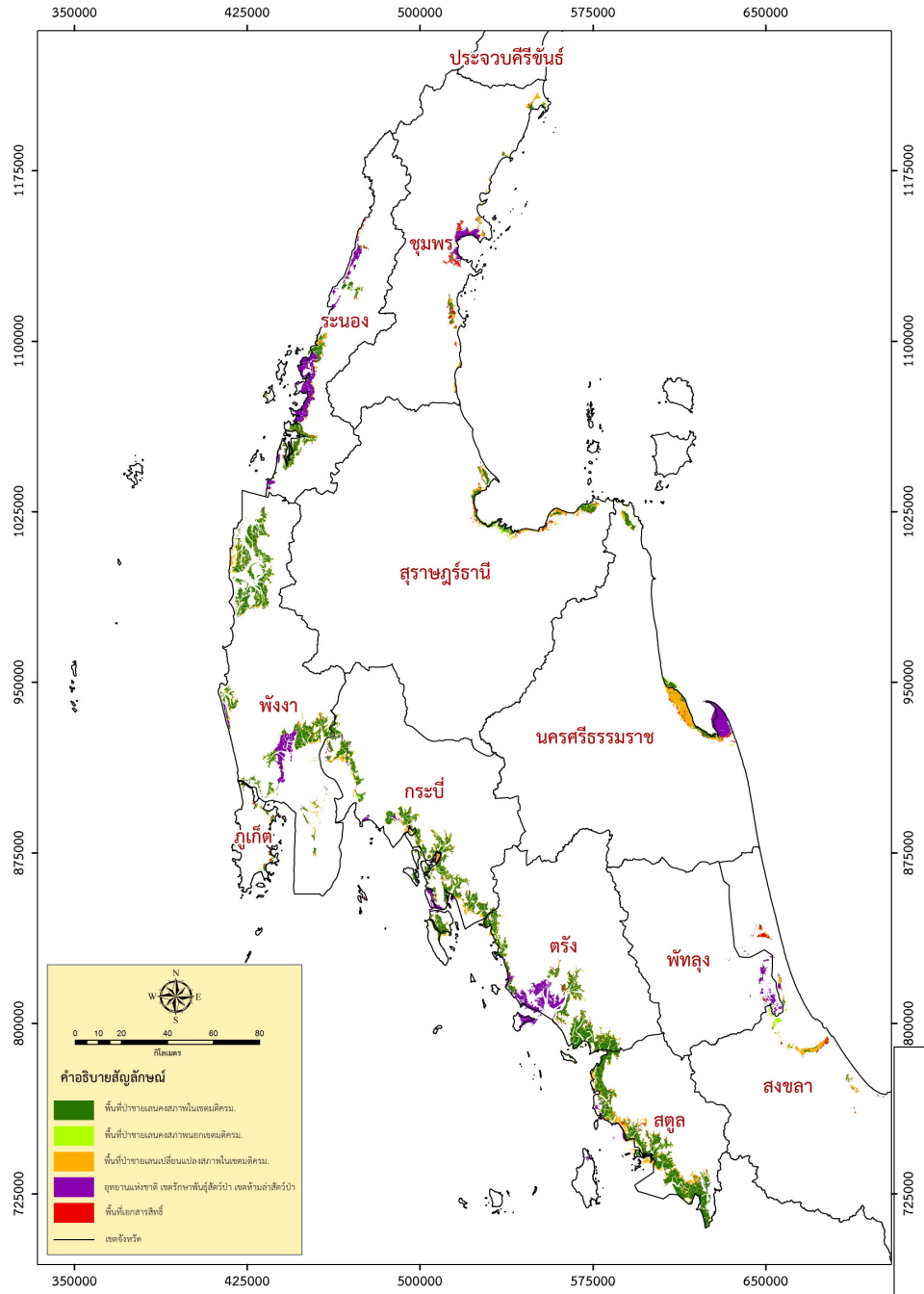
แผนภาพที่ ๓-๘ แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๗ ในเขตพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณโซนอ่าวไทย

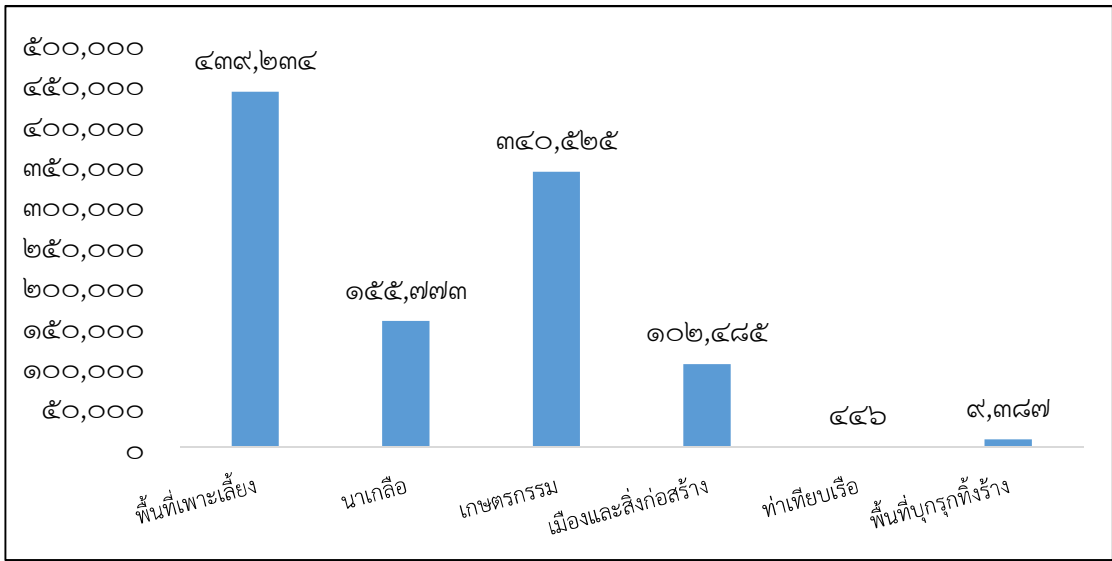
แผนภาพที่ ๓-๙ แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๗ ในเขตพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณโซนชายฝั่งตะวันออก

แผนภาพที่ ๓-๑๐ แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๗ ในเขตพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณโซนชายฝั่งตะวันตก

แผนภาพที่ ๓-๑๑ รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน พ.ศ. ๒๕๕๗ (หน่วย :ไร่)

การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการทำลายป่าชายเลน

ป่าชายเลนในประเทศไทยขึ้นกระจายอยู่ตามชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ทั้งฝั่งอ่าวไทยและฝั่งอันดามัน จากการสำรวจภาพถ่ายดาวเทียมของโครงการพบว่า เนื้อที่ป่าชายเลนมีการเปลี่ยนแปลงลดลงเรื่อยๆ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๙ และจากปี พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๕๗ พื้นที่ป่าชายเลนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากแนวนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการประกาศยกเลิกสัมปทานการทำไม้ป่าชายเลน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ (ตารางที่ ๓-๕)

จากตารางพบว่าอัตราการลดลงของเนื้อที่ป่าชายเลนเฉลี่ยต่อปีในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๙ สูงถึง ๙๕,๔๒๑.๕๗ ไร่ต่อปี นอกจากนี้ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๒๙ ป่าชายเลนถูกทำลายถึงประมาณ ๔๕๑,๖๖๑ ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่ต้องสูญเสียพื้นที่ไปเพื่อการทำนาเกลือบั้งทั้งสิ้น ส่วนมากจะเป็นบริเวณชายฝั่งตะวันออกของอ่าวไทย โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรีและระยอง ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๙ - ๒๕๓๔ อัตราการทำลายป่าชายเลนยังสูงอยู่ เนื่องจากการขยายพื้นที่เพื่อทำนาเกลือ แต่ต่อมาอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนต่อปี เหลือเพียง ๑๖,๐๖๑ ไร่ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๓๖ ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๖ - ๒๕๓๙ อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนต่ำไปอีก โดยเหลือเพียง ๒,๒๘๘.๖๗ ไร่ต่อปี เนื่องจากเจอโรคระบาดกุ้งอย่างรุนแรง ทำให้ผู้ทำธุรกิจนากุ้งล้มละลายเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงทำให้พื้นที่ป่าชายเลนมีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อทำนาเกลือในอัตราที่ลดลง ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๓ สถานการณ์ป่าชายเลนเริ่มดีขึ้น เนื่องจากกระแสการอนุรักษ์ป่าชายเลน ทำให้มีพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น ในอัตรา ๑๑๐,๕๔๐.๕๐ ไร่ต่อปี ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๒๕๔๗ กระแสการอนุรักษ์มีแนวโน้มสูงขึ้น รวมทั้งในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ มีการประกาศยกเลิกสัมปทานไม้ป่าชายเลนทุกชนิดให้สิ้นสุดลง ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนมีอัตราการเพิ่มขึ้น ๓๐,๕๑๕ ไร่ต่อปี

ตารางที่ ๓-๕ พื้นที่และอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทยช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๕๗
(หน่วย : ไร่)

ปีที่สำรวจ	พื้นที่ป่าชายเลน	อัตราการลดลงของเนื้อที่ป่าชายเลนในแต่ละช่วงเวลา	อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนเฉลี่ยต่อปี
๒๕๐๔	๒,๓๒๗,๒๒๘		
		๓๗๒,๘๕๓	๒๖,๖๓๒.๓๖
๒๕๑๘	๑,๙๕๔,๓๗๕		
		๕๘,๗๐๐	๑๔,๖๗๕.๐๐
๒๕๒๒	๑,๘๙๕,๖๗๕		
		๖๖๗,๙๕๑	๙๕,๔๒๑.๕๗
๒๕๒๙	๑,๒๒๗,๗๒๔		
		๙๘,๙๓๐	๓๒,๙๗๖.๖๗
๒๕๓๒	๑,๑๒๘,๗๙๔		
		๔๒,๔๐๖	๒๑,๒๐๓.๐๐
๒๕๓๔	๑,๐๘๖,๓๘๘		
		๓๒,๑๒๒	๑๖,๐๖๑.๐๐
๒๕๓๖	๑,๐๕๔,๒๖๖		
		๖,๘๖๖	๒,๒๘๘.๖๗
๒๕๓๙	๑,๐๔๗,๔๐๐		
		+ ๔๔๒,๑๖๒	+ ๑๑๐,๕๔๐.๕๐
๒๕๔๓	๑,๔๘๙,๕๖๒		
		+ ๙๑,๕๔๕	+ ๓๐,๕๑๕.๐๐
๒๕๔๗	๑,๕๘๑,๑๐๗		
		๑๔๕,๙๙๑	๔๘,๖๖๓.๖๗
๒๕๕๐	๑,๔๓๕,๑๑๖		
		+ ๙๙,๔๖๘	+ ๑๔,๒๐๙.๗๑
๒๕๕๗	๑,๕๓๔,๕๘๔		

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทย และพื้นที่ป่าชายเลนในแต่ละพื้นที่ชายฝั่งทะเล ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๕๗ มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงอย่างรวดเร็วในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๒๙ และในช่วงเวลา ๑๐ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๙-๒๕๓๙ มีการเปลี่ยนแปลงที่ลดลงเช่นกันแต่อัตราส่วนการลดลงน้อย และช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๕๗ แนวโน้มพื้นที่ป่าชายเลนมีเพิ่มขึ้นเนื่องจากแนวทางการอนุรักษ์และการยกเลิกสัมปทานการทำไม้ป่าชายเลน

ประเด็นปัญหาการทำลายป่าชายเลน

สนิท อักษรแก้ว (๒๕๔๒) กล่าวถึงรูปแบบการทำลายพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทยที่ผ่านมา และสามารถพบเห็นได้โดยทั่วไป ซึ่งจำแนกเป็นรูปแบบต่างๆ ดังนี้

๑. การประมง (การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ) การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ส่วนใหญ่จะทำนาุ้ง ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปตามพื้นที่ป่าชายเลนในพื้นที่จังหวัดต่างๆ จะพบมากด้านชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ระยอง จันทบุรี ชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช เป็นต้น โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรีมีการทำลายป่าชายเลนเพื่อการทำนาุ้งอย่างแพร่หลาย ซึ่งกุ้งที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นกุ้งกุลาดำ กุ้งแชบ๊วย การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนเป็นพื้นที่นาุ้ง ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นจำนวนมากที่ได้สูญหายไป เนื่องจากใช้วิธีการตัดหมดเพื่อขุดบ่อ ปลูกสิ่งก่อสร้าง รวมทั้งการขุดร่องน้ำเพื่อใช้น้ำ เป็นการปิดกั้นการไหลของน้ำจืดและน้ำเค็มสู่ป่าชายเลน (Aksornkoae, ๑๙๙๓) พ.ศ. ๒๕๓๐ มีพื้นที่นาุ้งทั้งหมดบริเวณชายฝั่งทั่วประเทศโดยประมาณ ๖๘๙,๑๒๐ ไร่ หรือ ๖๔.๓ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่การใช้ประโยชน์ป่าชายเลนทั้งหมด และในปีพ.ศ. ๒๕๔๓ พบว่ามีพื้นที่นาุ้งประมาณ ๔๖๖,๕๐๓ ไร่ ซึ่งมีพื้นที่ลดลงเมื่อเทียบกับปี พ.ศ. ๒๕๓๐

๒. การทำเหมืองแร่ การทำเหมืองแร่ในพื้นที่ป่าชายเลน ในอดีตได้ดำเนินการอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการทำเหมืองดีบุก จะพบมากในทางภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต เท่านั้น ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ ๓๔,๐๖๖ ไร่ หรือ ๓.๒ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่การใช้ประโยชน์ป่าชายเลนทั้งหมด ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๓๙ จากการสำรวจพบว่ามีพื้นที่เหมืองแร่แค่เพียง ๕,๗๘๖ ไร่ และจากการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ พบว่ามีพื้นที่เหมืองแร่ ๒,๐๔๙ ไร่ หรือ ๐.๐๙ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่การใช้ประโยชน์ป่าชายเลนทั้งหมด

๓. การเกษตรกรรม การเกษตรกรรมส่วนใหญ่ที่ทำในพื้นที่ป่าชายเลน ได้แก่ การปลูกข้าว และการปลูกมะพร้าว แต่เนื่องจากปัจจัยต่างๆ ไม่เหมาะสมทั้งคุณภาพดิน คุณภาพน้ำ และปัจจัยอื่นๆ เช่น ปัญหาดินเค็ม น้ำทะเลท่วมถึง ดินเปรี้ยว จึงทำให้ได้ผลผลิตต่ำไม่คุ้มทุน ดังนั้นการทำเกษตรในพื้นที่ป่าชายเลนจึงกระทำกันในพื้นที่ค่อนข้างจำกัด

๔. การขยายตัวของแหล่งชุมชน การพัฒนาแหล่งชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลนจะพบเห็นได้ในหลายจังหวัด โดยเฉพาะในจังหวัดชลบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร ระนอง สุราษฎร์ธานี กระบี่ นครศรีธรรมราช และภูเก็ต เป็นต้น ซึ่งจะพัฒนาในรูปแบบของ นิคมสหกรณ์การประมงและการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง การสร้างสถานศึกษา ด้านบุคลากรการสร้างที่อยู่อาศัย ตลอดจนการถมขยะมูลฝอย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พื้นที่ป่าชายเลนที่ใช้ในกิจการเหล่านี้นับแต่ในอดีตมามีเนื้อที่ค่อนข้างสูงพอสมควรและในอนาคตคาดว่าจะมีแนวโน้มว่าจะลดลง

๕. การสร้างท่าเทียบเรือ การสร้างท่าเทียบเรือในป่าชายเลนจะมีโครงการขยายมากขึ้นในอนาคตในท้องที่จังหวัด บริเวณชายฝั่งทะเล การสร้างท่าเทียบเรือในบริเวณป่าชายเลนเท่าที่ทำมาแล้วคือ ในจังหวัดกระบี่ นครศรีธรรมราช พังงา ระนอง และสตูล

๖. การสร้างถนนและสายส่งไฟฟ้า การสร้างถนนในพื้นที่ป่าชายเลน ส่วนใหญ่จะตัดถนนจากเมืองไปสู่ท่าเทียบเรือ หรือโรงงานอุตสาหกรรมในบริเวณชายฝั่งทะเลและแม่น้ำ แต่เนื่องจากความอ่อนตัวสภาพดินป่าชายเลนไม่เหมาะสำหรับการสร้างถนน ดังนั้น การใช้พื้นที่ป่าชายเลนเพื่อกิจการนี้มีน้อยมาก ยกเว้นในพื้นที่ที่มีความจำเป็นจริงๆ เท่านั้น สำหรับการสร้างถนนสายส่งไฟฟ้าในบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนมีน้อยมากในบางจังหวัดเท่านั้น เช่น ภูเก็ต และสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

๗. การอุตสาหกรรมและโรงงานไฟฟ้า การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมและโรงงานไฟฟ้านับว่ามีน้อยมากในพื้นที่ป่าชายเลน โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากกิจกรรมประมง เช่น โรงงานปลาป่น และโรงงานทำกุ้งแห้งซึ่งมีอยู่หลายจังหวัด รวมทั้งอุตสาหกรรมประเภทอื่นอยู่บ้าง แต่เป็นจำนวนน้อย เช่น โรงงานประเภทต่างๆ ในจังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสงคราม ส่วนพื้นที่ป่าชายเลนนำมาสร้างโรงงานไฟฟ้านั้นมีอยู่แห่งเดียวคือที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

๘. การขุดลอกร่องน้ำ การขุดลอกร่องน้ำ แม้ไม่ได้กระทำในพื้นที่ป่าชายเลนโดยตรง แต่ในบริเวณที่เส้นทางเดินเรือหรือร่องน้ำที่ผ่านป่าชายเลน เมื่อมีการขุดร่องน้ำเรือขุดจะพ่นดินเลนหรือทรายที่ขุดลอกจากบริเวณท้องน้ำลงไปในพื้นที่ป่าชายเลนสำหรับพื้นที่ป่าชายเลนในกิจการนี้น้อยมาก เช่น จังหวัดสตูล พังงา และระนอง เป็นต้น

๙. การทำนาเกลือ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อการทำนาเกลือ ได้ดำเนินการอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงครามและจังหวัดสมุทรปราการ จากการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ พบว่าพื้นที่ป่าชายเลนที่ถูกทำลายเพื่อกิจกรรมนี้มีค่อนข้างมาก คือมีพื้นที่ประมาณ ๑๗๔,๘๐๒ ไร่ หรือ ๗.๓๗ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่การใช้ประโยชน์ป่าชายเลนทั้งหมด

๑๐. การตัดไม้เกินกำลังผลิตของป่า ปริมาณความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนเพื่อใช้ในการเผาถ่าน ทำไม้เสาเข็ม ไม้ค้ำยันและเฟอร์นิเจอร์ มีมากกว่ากำลังการผลิตของป่า พื้นที่ป่าชายเลนจึงถูกบุกรุกทำลาย การตัดถนนผ่านพื้นที่ป่าชายเลน การตัดถนนผ่านพื้นที่ป่าชายเลนเป็นจำนวนมาก เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนถูกบุกรุกทำลาย

๑๑. ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติพื้นที่ป่าชายเลนได้รับอิทธิพลจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความเสียหายที่สำคัญ ดังนี้

๑๑.๑ ภัยพิบัติต่างๆ เช่นเหตุการณ์คลื่นยักษ์ (Tsunami) พัดถล่มพื้นที่ ๖ จังหวัดชายฝั่งทะเลอันดามัน ได้แก่ จังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ ตรัง ระนอง และสตูล เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ด้วยความรุนแรงของคลื่นยักษ์ดังกล่าวทำให้พื้นที่ป่าชายเลนได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามป่าชายเลนสามารถบรรเทาความรุนแรงของคลื่นยักษ์ที่พัดถล่มได้ พายุไต้ฝุ่นลินดาเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงให้แก่พื้นที่ป่าชายเลนในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร รวมทั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ กับพายุไต้ฝุ่นเกย์ที่พัดกระหน่ำชายฝั่งภาคใต้ ตะวันออก โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายกับพื้นที่ป่าชายเลนเป็นจำนวนมาก

๑๑.๒ ปรากฏการณ์ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของบรรยากาศโลก ก็คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อป่าชายเลนในอนาคต โดยที่ปรากฏการณ์นี้จะผลักดันให้ป่าชายเลนถอยร่นขึ้นมาอยู่บนบกมากขึ้น เพราะป่าชายเลนของประเทศไทยในปัจจุบันที่อยู่บนฝั่งสูงขึ้นมา มักถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่ที่ถูกพัฒนาในลักษณะต่างๆ ดังนั้นการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเลจะเป็นการลดพื้นที่และทำลายพื้นที่ป่าชายเลน (UNEP, ๒๕๔๘)

๑๑.๓ การกัดเซาะชายฝั่งทำให้พื้นที่ดินที่มีป่าชายเลนถูกกัดเซาะไป ทำให้พื้นที่ของป่าชายเลนลดลง ซึ่งพื้นที่ที่มีอัตราการกัดเซาะชายฝั่งในขั้นรุนแรงหรือมากกว่า ๕ เมตรต่อปีในฝั่งอ่าวไทย ๑๒ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และนราธิวาส ระยะทางรวม ๑๘๑ กิโลเมตร และในฝั่งอันดามันมี ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดระนอง ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล ระยะทางรวม ๒๓ กิโลเมตร (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๐) การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อกิจกรรมการใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ จะมีแนวโน้มลดลง แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมเป็นพื้นที่ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ เนื่องจากกระแสการอนุรักษ์ และการเห็นความสำคัญของป่าชายเลนต่อระบบนิเวศด้านต่างๆ จากประสบการณ์ความเสียหายจากการทำลายในอดีตจะเป็นบทเรียนที่ดีที่ทำให้ทุกคนมีจิตสำนึกในการฟื้นฟูและดูแลรักษาพื้นที่ป่าชายเลนได้ให้คงอยู่เพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อมวลมนุษยชาติต่อไป

บทที่ ๔

แนวทางการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์

ทรัพยากรป่าชายเลน

แนวทางการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนจากการประชุมกลุ่มย่อย

ผลจากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อรวบรวมประเด็นปัญหา การใช้ประโยชน์ และแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้ประโยชน์หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ป่าชายเลน โดยทำการแบ่งพื้นที่ตัวแทนของการจัดประชุมเป็น ๔ พื้นที่ย่อย ได้แก่ พื้นที่ป่าชายเลนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคัดเลือกพื้นที่ตัวแทนเพื่อทำการประชุมกลุ่มย่อยที่จังหวัดตราด พื้นที่ป่าชายเลนในอ่าวไทยตอนในคัดเลือกพื้นที่ตัวแทนเพื่อทำการประชุมกลุ่มย่อยที่จังหวัดสมุทรสาคร พื้นที่ป่าชายเลนในอ่าวไทยฝั่งตะวันออกคัดเลือกพื้นที่ตัวแทนที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี และพื้นที่ป่าชายเลนฝั่งอันดามันคัดเลือกพื้นที่ตัวแทนที่จังหวัดพังงา มีการบรรยายสรุปรายละเอียด สถานภาพป่าชายเลนในภาพรวมของประเทศ และแนวโน้มการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลน ให้กับผู้เข้าร่วมประชุมรับทราบ เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน โดยผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มย่อยทั้งสี่กลุ่มมีหลายประการที่มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันซึ่งจะสามารถยืนยันถึงสภาพที่เป็นจริงได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมีประเด็นปลีกย่อยที่แตกต่างกันไปตามสถานภาพการใช้ประโยชน์ของแต่ละพื้นที่ ดังนี้

ผลการระดมความคิดเห็นจากพื้นที่ตัวแทนจังหวัดสมุทรสาคร

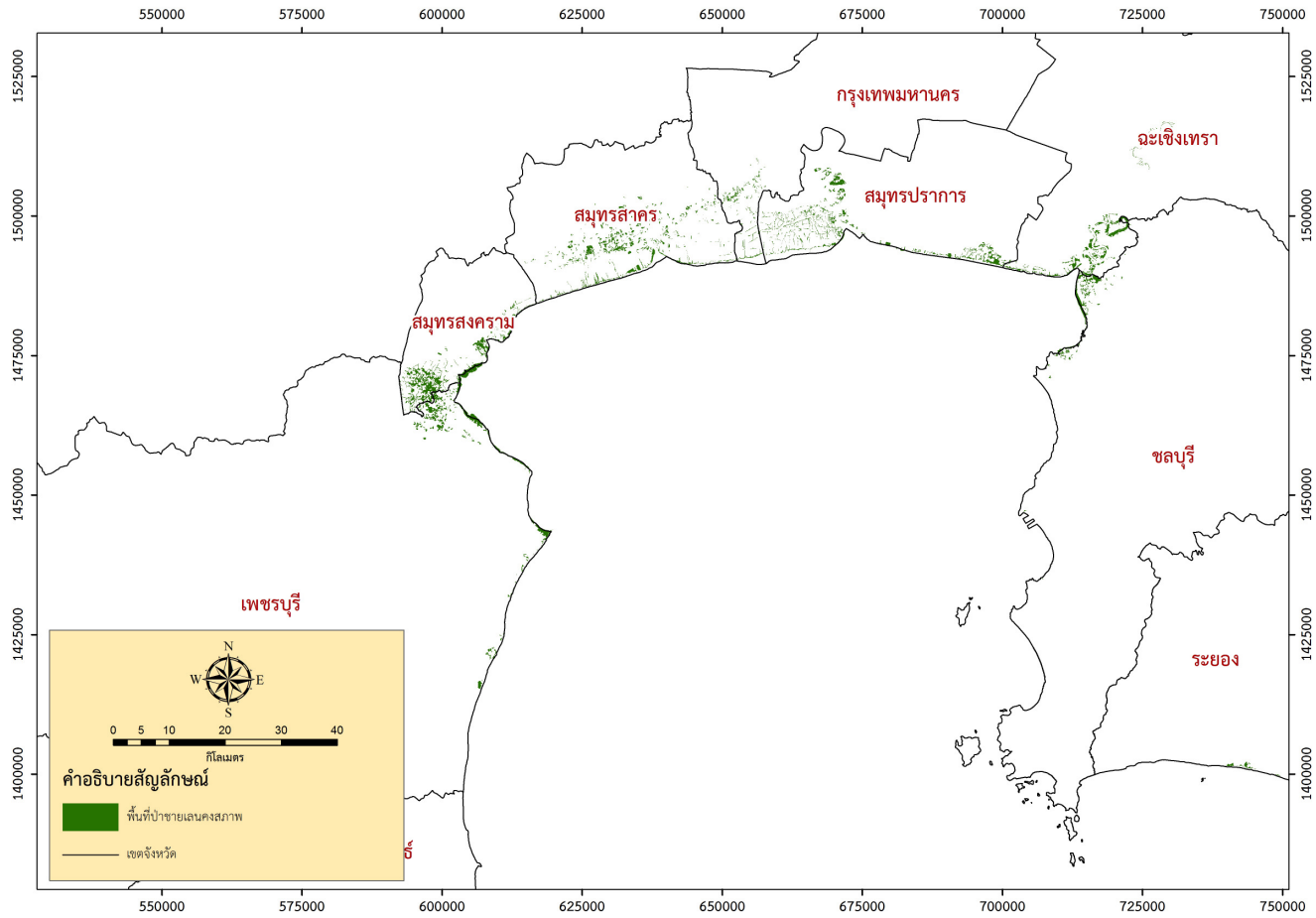
ทำการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการพื้นที่ป่าชายเลนจังหวัดสมุทรสาคร มีผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นจำนวน ๒๕ คน ประกอบด้วยชาวประมงพื้นบ้าน เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งชายฝั่ง ชมรมอนุรักษ์โคกขาม เจ้าหน้าที่ของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ประธานกลุ่มตุนก อดีตข้าราชการที่เคยดูแลป่าชายเลนในพื้นที่ ผู้นำท้องถิ่น นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจ สรุปได้ดังนี้

สถานภาพของป่าชายเลน

ในอดีตจังหวัดสมุทรสาครถือว่ามีพื้นที่ป่าชายเลนเป็นจำนวนมากจนเมื่อประมาณ ๒๐ - ๓๐ ปีที่ผ่านมา มีการจัดสรรพื้นที่ให้ประชาชนทำการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง มีการขุดบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำขนาดใหญ่จำนวนมาก ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลงเป็นอย่างมากจนเกือบหมดไปจากพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร นอกจากนี้ยังพบว่าในปี ๒๕๔๑ เกิดพายุไต้ฝุ่นลินดาพัดขึ้นฝั่งในบริเวณอ่าวไทยตอนในทำให้ป่าชายเลนที่เหลือกว้างเฉลี่ยไม่ถึง ๕๐ เมตร และพื้นที่ชายฝั่งส่วนหนึ่งถูกพัดพาจมหายไปบนทะเล ซึ่งทุกคนต่างยืนยันตรงกันว่าในช่วงไม่ถึง ๒๐ ปีที่ผ่านมาแผ่นดินหายไปบนทะเลเกือบ ๑ กิโลเมตร โดยมีหลักฐานยืนยันจากประตูน้ำที่เคยสร้างไว้สำหรับบ่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่จมอยู่ห่างฝั่งประมาณ ๑

กิโลเมตรตลอดแนวชายฝั่งตำบลโคกขาม พื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดสมุทรสาคร ปัจจุบันเหลือน้อยกว่าในอดีตเป็นจำนวนมากโดยข้อมูลในปี ๒๕๕๗ พบว่าเหลือ ๒๐๓๘๕.๖๙ ไร่ พื้นที่ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสาครแบ่งเป็นสามกลุ่มใหญ่คือ พื้นที่ป่าชายเลนที่มีสถานภาพเป็นป่าสงวนแห่งชาติอยู่ในบริเวณตำบลบางหญ้าแพรกปัจจุบันอยู่ในการดูแลของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ส่วนป่าชายเลนบริเวณอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นป่าชายเลนในพื้นที่ของเอกชน ภาคประชาชน หรือสถานที่ราชการ ทำให้ป่าชายเลนเหล่านี้มีสถานภาพกระจัดกระจายขึ้นอยู่เป็นหมู่ไม้ มากกว่าสถานภาพของการเป็นป่าชายเลน นอกจากนี้ยังพบป่าชายเลนได้ตามแนวคลองหรือริมน้ำทำกินโดยมีลักษณะเป็นป่าจากเป็นส่วนใหญ่ โดยป่าชายเลนที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดสมุทรสาครคือป่าชายเลนที่อยู่ในพื้นที่ของประชาชนและภาคเอกชนเนื่องจากมีแนวโน้มและอัตราการเปลี่ยนแปลงได้มาก โดยปัจจุบันพบว่าภาคประชาชนและภาคเอกชนพยายามอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่ของตนทั้งการปลูกเสริม การป้องกันการกัดเซาะแนวชายฝั่งของคลื่นลม แต่ก็ยังมีภาคเอกชนบางส่วนได้ทำลายป่าชายเลนจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ สำหรับพืชพรรณป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสาครโดยทั่วไปพบเป็นไม้พวกแสมเกือบทั้งหมดโดยมีโกงกางขึ้นแซมจากการปลูกป่าชายเลนเพิ่มเติม ภาพแสดงขนาดและที่ตั้งป่าชายเลนในอ่าวไทยตอนใน และจังหวัดสมุทรสาครแสดงในแผนภาพที่ ๔ - ๑

แผนภาพที่ ๔-๑ ขนาดและที่ตั้งป่าชายเลนในพื้นที่โซนอ่าวไทย

รูปแบบการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลน

รูปแบบการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนในปัจจุบันพบว่าพื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดสมุทรสาครเหลือเป็นป่าชายเลนอยู่ตามชายทะเลมีความกว้างไม่มากนัก โดยด้านหลังแนวป่าชายเลนนั้นได้ถูกใช้ประโยชน์ไปเกือบหมดแล้วทั้งพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การขยายของตัวเมือง ดังนั้นการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนจากด้านหลังแนวป่าชายเลนเข้าหาทะเลจึงมีน้อยมาก จนอาจกล่าวได้ว่าไม่มีพื้นที่เหลืออีกแล้ว การสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนในปัจจุบันพบมาจากการสูญเสียพื้นที่ด้านหน้าที่ถูกน้ำทะเลกัดเซาะโดยที่ป่าชายเลนที่มีอยู่ไม่สามารถยืดรักษาแนวชายฝั่งไว้ได้ทำได้เพียงแค่การชะลอการกัดเซาะให้ช้าลงเท่านั้น ซึ่งสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการพังทลายของแนวชายฝั่งมาจากสาเหตุหลักสองประการคือ

๑. การขุดลอกสันดอนปากแม่น้ำท่าจีน เนื่องจากแม่น้ำท่าจีนเป็นแหล่งขนถ่ายสินค้าที่สำคัญโดยเฉพาะสินค้าทางการประมง และสินค้าทางด้านอุตสาหกรรมทำให้มีเรือขนาดใหญ่จำนวนมากจำเป็นต้องขนสินค้าเข้ามาขึ้นฝั่งที่บริเวณปากแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเรือเหล่านี้จำเป็นต้องกินน้ำลึก ในขณะที่ปากแม่น้ำมีความตื้นเขินเพิ่มขึ้นทุกปีตามธรรมชาติของการตกตะกอนหรือ “กระยะอ่อน” ในบริเวณปากแม่น้ำ ซึ่งทำให้ผืนดินปากแม่น้ำงอกออกไปทุกปี และมีไม้ป่าชายเลนขึ้นตามเพื่อช่วยยึดดินและสร้างให้ดินตะกอนอ่อนเหล่านั้นพัฒนากลายเป็นดินตะกอนแข็งในที่สุด แต่การขุดลอกสันดอนปากแม่น้ำท่าจีนที่มีการทำทุกปี นั้นทำให้เกิดการไหลของกระยะอ่อนลงไปเรื่อยๆ ทำให้ไม่เกิดหน้าดินเกิดใหม่ที่บริเวณชายฝั่งจึงทำให้สมดุลการเกิดชายฝั่งและการกัดเซาะสูญเสียไป จากคำบอกเล่าของผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นพบว่าทุกคนมีความเห็นตรงกันว่าจากแนวชายฝั่งของจังหวัดสมุทรสาครที่เคยมีความลาดชันไม่มากราว ๕-๑๐ องศา สามารถเดินลงไปได้เป็นระยะทางไกลในขณะที่น้ำลงกลายเป็นพื้นที่ที่ลาดชันไม่สามารถลงไปเดินได้แล้วในปัจจุบัน เนื่องจากดินตะกอนไหลลงจากการขุดลอกสันดอน

๒. การทำการประมงที่ไม่เป็นมิตรกับชายฝั่ง โดยเฉพาะการทำประมงอวนรุนใกล้ชายฝั่ง โดยจังหวัดสมุทรสาครมีเรือประมงประเภทนี้เป็นจำนวนมากทำการประมงโดยรุนกุ้ง หอย ปลาหน้าดินในบริเวณใกล้ชายฝั่ง โดยการรุนนี้จะไปกวตตะกอนไม่ให้ตกตะกอนและถูกพัดพาออกไปในที่สุด ซึ่งการประมงโดยการรุนใกล้ชายฝั่งนี้มีผลเสียหลายประการได้แก่ การขุดตะกอน การทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อน การรบกวนคุณภาพน้ำ และการทำลายต้นไม้อายุยืนที่ป่าชายเลนที่กำลังงอกออกไปในแนวตะกอนที่ก่อกำเนิดใหม่ และการทำให้ชายฝั่งลาดชันนำมาซึ่งการพังทลายของแนวป่าชายเลน นอกจากนี้เครื่องมือทำการประมงที่ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลนโดยตรงแล้วยังพบว่าใบจักรเรือที่มีกำลังมหาศาลได้ต้นและขุดเอาแนวเลนเกิดใหม่พังกระจายอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย

แนวทางการอนุรักษ์ในปัจจุบัน

จากสาเหตุที่สำคัญทั้งสองประการนี้ทำให้กลุ่มอนุรักษ์ในจังหวัดสมุทรสาครได้รวมตัวกันเพื่อป้องกันการทำลายป่าชายเลนในบริเวณดินตะกอนอ่อนเกิดใหม่เหล่านี้เพื่อให้ป่าชายเลนสามารถงอกออกไปในทะเลได้มากขึ้นซึ่งจะทำให้พัฒนากลายเป็นแผ่นดินใหม่ในอนาคต ดังนั้นรูปแบบของการจัดการหรืออนุรักษ์ป่าชายเลนของจังหวัดสมุทรสาครจึงแตกต่างจากที่อื่น กล่าวคือ

๑. การพยายามรักษาป่าชายเลนที่มีเหลือน้อยให้อยู่คู่กับจังหวัดสมุทรสาคร
๒. การพยายามป้องกันไม่ให้ชายฝั่งโดนการกัดเซาะของน้ำทะเลไว้ให้ป่าชายเลนได้ขึ้น เช่น การทำเขื่อนไม้ไผ่ป้องกันคลื่นลม การจัดตั้งกลุ่มเฝ้าระวังการทำประมงอวนรุน อวนลากใกล้ชายฝั่ง เป็นต้น
๓. การพยายามสร้างแนวตักตะกอนเทียมขึ้นแทนแนวสันดอนปากแม่น้ำท่าจีนที่ถูกขุดลอกทุกปี
๔. การสร้างแนวตักตะกอนใหม่ และการป้องกันการทำลายแนวตะกอนใหม่ เป็นปัญหาที่สำคัญเร่งด่วนของพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ดังนั้นพื้นที่ป่าชายเลนที่ควรอนุรักษ์ และที่กำลังถูกบุกรุกจึงถูกขยายจำกัดความลงไปในพื้นที่ทะเลประมาณ ๑ กิโลเมตร
๕. การประกาศพื้นที่คุ้มครองสัตว์น้ำพิเศษโดยองค์การภาคประชาชนที่ไม่ให้มีเรือประมงเข้ามาจับสัตว์น้ำในพื้นที่ที่ชาวบ้านได้ร่วมกันดูแล เพื่อให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์วางไข่ และอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนให้กับสัตว์น้ำในอ่าวมหาชัย
๖. การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนให้เป็นศูนย์เรียนรู้ธรรมชาติ เพื่อสร้างจิตสำนึก และสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนให้เห็นความสำคัญของป่าชายเลนของจังหวัดสมุทรสาคร
๗. การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนโดยตรงพบว่ามีน้อยมาก

ประเด็นอื่นๆ

๑. สถานประกอบการแปรรูปสัตว์น้ำรายย่อย ปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ โดยตรงทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม
๒. การสะสมตะกอนบริเวณปากแม่น้ำลดลง อาจมีสาเหตุมาจากการมีเขื่อนตามต้นน้ำกักเก็บตะกอนเอาไว้ที่เหนือเขื่อน
๓. เครื่องมือประมง โดยเฉพาะ อวนรุน อวนลาก เป็นตัวการทำลายสัตว์น้ำ และทำลายตะกอนดิน
๔. การเปลี่ยนมือของเจ้าของที่ดิน เนื่องจากเกษตรกรเดิมเป็นหนี้สินจึงขายที่ให้แก่นายทุน ซึ่งนายทุนเหล่านี้ไม่ใช่คนในพื้นที่จึงยากที่จะขอความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าชายเลน
๕. การถมคลอง หรือทางน้ำขนาดเล็กที่เคยมีมาในอดีต แล้วทำการขุดคลองขนาดใหญ่เพื่อส่งน้ำ ทำให้ดินตะกอนไม่เข้ามาทับถมบริเวณชายฝั่งเหมือนในอดีต
๖. มีการทดลองใช้เขื่อนไม้ไผ่ป้องกันคลื่นลม ช่วยทำให้เกิดการสะสมของตะกอนดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย ๑ ปี ตะกอนจะหนาขึ้นประมาณ ๑๐ - ๒๐ เซนติเมตร
๗. การลงทุนปลูกไม้ไผ่เพื่อชะลอคลื่นลมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการปักหลายชั้น หากทำโดยประชาชนลงทุนเอง และใช้แรงงานภายในชุมชนจะใช้ต้นทุนในการป้องกันชายฝั่งประมาณเมตรละ ๒,๓๗๕ บาท ซึ่งถือว่าต้นทุนค่อนข้างมากทำให้ภาคประชาชนยังไม่รับแนวคิดนี้ไปปฏิบัติมากนัก
๘. การปักแนวกันคลื่นลมไม้ไผ่ลงไปทะเลส่งผลในทางอ้อมในการป้องกันไม่ให้เรืออวนรุน หรืออวนลาก เข้ามาทำการประมงในพื้นที่ชายฝั่งที่มีการปักเขื่อนไม้ไผ่ ส่งผลดีให้เกิดการสะสมตะกอนได้อย่างต่อเนื่อง และสร้างแหล่งหลบภัย และอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนให้มีพื้นที่มากขึ้น ส่งผลต่อทรัพยากรโดยรวมของอ่าวมหาชัยในที่สุด

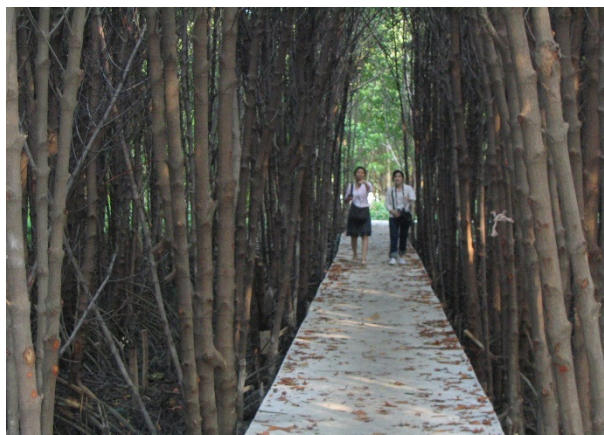
แผนภาพที่ ๔-๒ การทำเขื่อนไม้ไผ่ป้องกันแนวคลื่นลม และป่าชายเลนปลูกฟื้นฟูสมุทรสาคร

แผนภาพที่ ๔-๓ บรรยากาศการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) จ.สมุทรสาคร

แผนภาพที่ ๔-๔ การขยายแนวร่วมโดยการสร้างศูนย์เรียนรู้ และประสานกับภาคส่วนต่างๆ

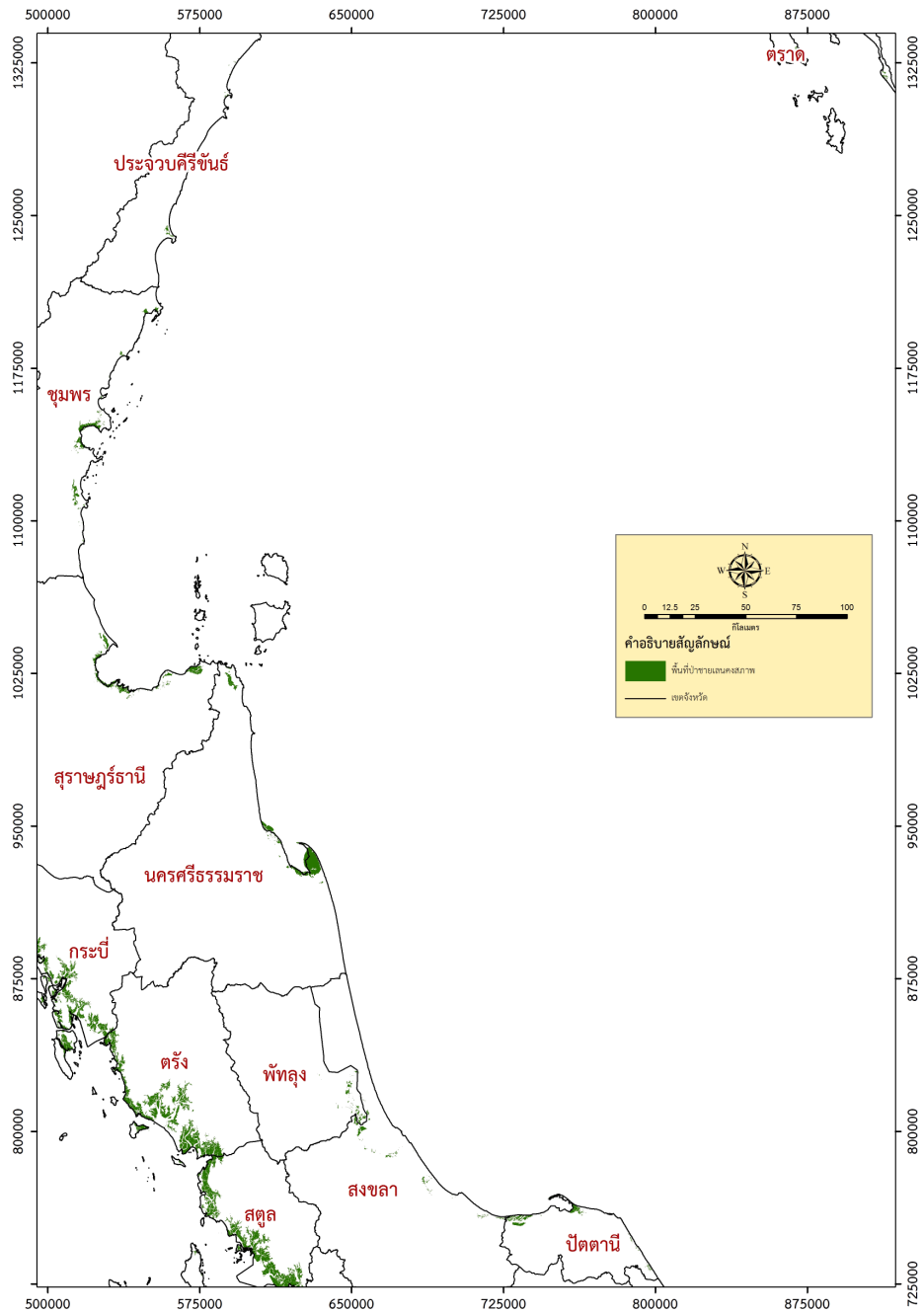
ผลการระดมความคิดเห็นจากพื้นที่ตัวแทนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทำการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการพื้นที่ป่าชายเลนอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นจำนวน ๑๙ คน ประกอบด้วยชาวประมงพื้นบ้าน เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งชายฝั่ง ประธานเครือข่ายอนุรักษ์จาก ๔ อำเภอ สมาชิกเครือข่าย ประธานเครือข่ายชมรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เจ้าหน้าที่ของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง นักวิจัย อดีตข้าราชการที่เคยดูแลป่าชายเลนในพื้นที่ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนผู้สนใจ โดยผลการประชุมที่สำคัญมี ดังนี้

สถานภาพของป่าชายเลน

ป่าชายเลนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีผ่านช่วงวิกฤตที่ป่าชายเลนลดจำนวนลงอย่างรุนแรงมากในช่วงปี ๒๕๓๐ - ๒๕๔๐ จากผลพวงของการทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง การทำสัมปทานไม้ป่าชายเลน และมีการลดลงอย่างรุนแรงอีกครั้งในปี ๒๕๔๓ ที่ค่าเงินบาทอ่อนตัวและราคากุ้งส่งออกสูงมาก เป็นปัจจัยหนุนเสริมให้เกิดการทำลายป่าชายเลนอย่างรุนแรง นอกจากนี้ยังมีการตั้งโรงเลื่อยเพื่อนำไม้ลำพุมาทาล้างไขเปิด ลังใส่ของทำให้ต้นลำพูแทบจะสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ ในขณะที่มีการทำลายป่าชายเลนเป็นอย่างมากผลกระทบที่ตามมาที่สำคัญคือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่อ่าวบ้านดอน ในระหว่างที่ทรัพยากรมีความเสื่อมโทรมพบว่ามีกลุ่มอนุรักษ์และนักอนุรักษ์จำนวนมากเกิดขึ้นในพื้นที่อ่าวบ้านดอนเริ่มดำเนินการในการฟื้นฟูป่าชายเลน และต่อสู้ไม่ให้มีการบุกรุกป่าชายเลนอย่างผิดกฎหมายทั้งจากประชาชนธรรมดา และผู้มีอิทธิพล เช่น นายวิไล ดอนมุสิก ที่เป็นแกนนำในอำเภอดอนสักที่เริ่มต่อสู้ตั้งแต่ปี ๒๕๓๒ นายมณูญ คุ้มรักษ์ ประธานเครือข่ายอำเภอท่าฉางนายประสิทธิ์ เรือเอี่ยม ประธานเครือข่ายไชยา และนายประเสริฐ ชาญจุการ ประธานเครือข่ายพุนพิน ซึ่งผลของการทำงานของเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่เกิดการสอดประสานกันจนเห็นผลการดำเนินการที่ชัดเจนสามารถทำให้ปัจจุบันสามารถคุ้มครองพื้นที่ป่าชายเลนโดยรอบพื้นที่อ่าวบ้านดอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันกลุ่มอำเภอเมืองยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควรนักทำให้การทำงานมีปัญหาอยู่บ้าง แต่ก็สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันทางเครือข่ายได้ร่วมกันฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนให้กลับคืนสู่จังหวัดสุราษฎร์ธานีแล้วไม่น้อยกว่า ๒๕,๐๐๐ ไร่ รวมกับพื้นที่ป่าชายเลนที่ยังหลงเหลือและสามารถฟื้นฟูตัวเองตามธรรมชาติ ทำให้วันนี้เนื้อที่ป่าไม้ชายเลนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีเนื้อที่ ๔๗,๘๒๙.๗๑ ไร่ (ข้อมูลปี ๒๕๕๗) รายละเอียดที่ตั้งและขนาดพื้นที่ป่าชายเลนในภาคใต้ฝั่งตะวันออกและจังหวัดสุราษฎร์ธานี แสดงในแผนภาพที่ ๔-๕

แผนภาพที่ ๔-๕ ขนาดและที่ตั้งป่าชายเลนในพื้นที่โซนชายฝั่งตะวันออก

รูปแบบการสูญเสียป่าชายเลน

๑. การสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนด้านติดกับทะเล จากการทำการประมงผิดกฎหมาย โดยเฉพาะเรืออวนรุน อวนลาก ที่ทำการประมงในบริเวณใกล้แนวฝั่งเป็นการทำลายลูกไม้ป่าชายเลนไม่ให้มีโอกาสเติบโตขึ้นเป็นป่าชายเลน และเป็นการทำลายหน้าดินตะกอนเกิดใหม่ทำให้การสะสมดินตะกอนช้าลงอย่างมีนัยสำคัญ

๒. การสูญเสียป่าชายเลนที่สะท้อนกับสภาพเศรษฐกิจโดยเฉพาะราคากุ้งทะเล และความยากง่ายในการเลี้ยง หากกุ้งมีราคาดีทำให้เกิดการบุกรุกอย่างรุนแรงจนอาจทำให้กลุ่มอนุรักษ์ไม่สามารถต้านทานได้

๓. การมีเอกสารสิทธิ์บนพื้นที่ป่าชายเลน หลายพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีการครอบครองพื้นที่ป่าชายเลนมีเอกสารสิทธิ์อย่างถูกต้อง ทำให้การอนุรักษ์ป่าชายเลนทำได้ยากยิ่งขึ้น

๔. การบุกรุกเพื่อต้องการพื้นที่ปลูกสร้างที่อยู่อาศัย การบุกรุกลักษณะนี้พบได้ทั่วไปในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งควรมีการควบคุมไม่ให้เกิดเป็นชุมชนใหญ่จะทำให้ยากต่อการควบคุมในภายหลัง

๕. การครอบครองพื้นที่ป่าชายเลนของผู้มีอิทธิพล ในบริเวณอ่าวบ้านดอนพบการครอบครองในลักษณะนี้กระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในช่วงที่มีการเลี้ยงกุ้งทะเลกันเป็นจำนวนมาก

แนวทางการอนุรักษ์ในปัจจุบัน

สำหรับแนวทางในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของอ่าวบ้านดอนนั้น พบว่าได้ดำเนินการเป็นรูปแบบของเครือข่ายการเฝ้าระวังที่เข้มแข็ง ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆจำนวน ๑๙ กลุ่มไล่เรียงไปตั้งแต่อำเภอไชยาด้านเหนือสุด จนถึงอำเภอดอนสักด้านใต้สุดของอ่าว กลุ่มมีแนวทางการอนุรักษ์ดังนี้

๑. การกั้นแนวเขตเพื่อการอนุรักษ์ป่าชายเลน และสัตว์น้ำวัยอ่อนจากการทำการประมงที่ผิดวิธี เป็นระยะทางอย่างน้อย ๑ กิโลเมตรจากชายฝั่งตลอดอ่าวบ้านดอน โดยอนุญาตให้ทำเฉพาะการประมงพื้นบ้าน เช่น เบ็ดราว หรือการงมหอย โดยในอนาคตมีความคาดหวังที่จะขยายแนวเขตออกไปสองกิโลเมตร

๒. ใช้การทำงานเป็นเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ที่เข้มแข็งทั้งหมด ๑๙ กลุ่ม เพื่อให้เกิดพลังในการแก้ไขปัญหา เช่น การสร้างช่องทางการสื่อสารข้อมูลในพื้นที่ให้เกิดขึ้นตลอดเวลาหรือการร่วมมือกันในการเฝ้าระวังพื้นที่ เป็นต้น

๓. สร้างจิตสำนึกและขอความร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ เนื่องจากในปัจจุบันสถานการณ์ในการคุกคามทรัพยากรยังไม่นิ่ง เพียงแต่ไม่มีปัจจัยเร่งให้เกิดการทำลายป่าชายเลนอย่างรุนแรงเหมือนในอดีต

๔. พยายามไขว้จุดขายของป่าชายเลนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของพื้นที่ เพื่อให้ผู้อาศัยในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ เช่น ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การฟื้นฟูทรัพยากรประมง

๕. มีการทำวิจัยแบบ “ประชานิยม” เพื่อเป็นเครื่องมือในการนำทางในการอนุรักษ์อย่างถูกวิธี และการพัฒนาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่าชายเลนอย่างคุ้มค่าที่สุด

๖. การส่งเสริมให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ทรัพยากรป่าชายเลนต่างๆ เพื่อให้เยาวชนและบุคคลทั่วไปเข้าถึงความสำคัญของป่าชายเลน อันจะนำไปสู่การมีแนวร่วมในการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

๗. ภาครัฐควรเข้าส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับการทำงานของเครือข่าย เพราะปัจจุบันเครือข่ายมีศักยภาพในการฟื้นฟูพื้นที่ และคุ้มครองพื้นที่ได้เป็นอย่างดีแล้ว ซึ่งรัฐไม่ควรเข้าไปแย่งบทบาทดังกล่าว เพราะกำลังของภาครัฐไม่สามารถทำได้อย่างที่กลุ่มเครือข่ายทำอยู่ในปัจจุบัน

๘. เครือข่ายในการอนุรักษ์ปัจจุบันได้รับการศึกษา หรือบทเรียนจากการทำงานร่วมกับหน่วยงานมากมายทั้งหน่วยงานภายในประเทศ และภายนอกประเทศ เช่นโครงการ CHARM ทำให้เครือข่ายมีความต้องการจะขยายรูปแบบการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งโดยภาคประชาชน ไปยังเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งอื่นๆ เพื่อให้เกิดเครือข่ายที่เข้มแข็งในระดับประเทศ

การใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้

การใช้ประโยชน์เนื้อไม้หรือผลผลิตจากป่าไม้โดยตรงในพื้นที่อ่าวบ้านดอนมีไม่มากนัก อาจเป็นเพราะชุมชนดังกล่าวมีสภาพของการกลายเป็นเมือง (Urbanization) มากขึ้นทุกขณะ ทำให้เครื่องมือ เครื่องใช้ หรืออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ มักจะได้มาจากการซื้อหาในระบบตลาดทั่วไป นอกจากนี้พื้นที่ป่าในอ่าวบ้านดอนเกือบทั้งหมดเป็นพื้นที่ที่เกิดจากการร่วมมือกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ของภาคประชาชนที่รวมตัวกันขึ้น ๑๙ กลุ่ม ทำให้การใช้ประโยชน์เพื่อการค้าส่วนตัวนั้นทำได้ไม่สะดวกเท่าที่ควรนัก สำหรับการ उपयोगประโยชน์ประกอบด้วย

๑. เครื่องมือทำการประมง ประกอบด้วยการใช้ไม้เพื่อทำกำดักปลา การทำลอบ ไซ หลักปักหอยแมลงภู่ ใช้สร้างกะชัง เป็นต้น

๒. ใช้ทำไม้เพื่อการก่อสร้างต่างๆ ได้แก่ ทำเสาเข็ม และโครงสร้างอาคาร บางส่วนใช้ในการเผาถ่าน โดยพบมากที่อำเภอไชยา ส่วนที่อื่นมีการใช้ประโยชน์ค่อนข้างน้อย

๓. การนำชิ้นส่วนของไม้โกงกาง ไปทำสีย้อมผ้า โดยเฉพาะเปลือก และฝักของต้นโกงกาง และเปลือกต้นตะบูน จะมีชุมชนจากอำเภอพนมมามาทำสีย้อมผ้ามัดย้อม ซึ่งเป็นสินค้า OTOP ของพื้นที่ โดยการใช้ประโยชน์จะต้องขออนุญาตเจ้าของพื้นที่เสียก่อน ซึ่งปัจจุบันไม่มีการค้าขาย แต่มีการนำสินค้าประเภทผ้าบางอย่างมาฝากบ้างในบางครั้ง

การงอกของแผ่นดิน

ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนให้ความเห็นว่าแผ่นดินของอ่าวบ้านดอนงอกได้ช้าลงอย่างเห็นในชัดในช่วงที่ป่าชายเลนลดจำนวนลงมาก โดยเฉพาะในช่วงปี ๒๕๓๐-๒๕๓๕ ที่มีการเปิดพื้นที่เพื่อทำนาุ้งและเพื่อกิจกรรมอื่นเป็นจำนวนมาก แต่หลังจากที่มีการอนุรักษ์ป่าชายเลนอย่างจริงจังพบว่าป่าชายเลนงอกออกไปในทะเลได้มากขึ้น โดยเฉพาะการอนุรักษ์โดยการห้ามการเข้ามาทำการประมง อวนรุน อวนลาก ในบริเวณแนวชายฝั่งอย่างจริงจังตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ เป็นต้นมา พบว่าป่าชายเลนมีการขยายพันธุ์ลงไปในพื้นที่ดินตะกอนเกิดใหม่ตามแนวชายฝั่งอย่างต่อเนื่องในหลายพื้นที่โดยไม้เบิกนำเป็นต้นลำพู เป็นหลัก โดยเฉพาะที่ตำบลลิเล็ดพบป่าชายเลนงอกลงไปในทะเลเองโดยไม่ได้ปลูกในพื้นที่มากถึง ๒,๕๘๒ ไร่ ซึ่งกลุ่มผู้ร่วมประชุมยืนยันว่าพื้นที่ดังกล่าวได้ดำเนินการป้องกันการทำการประมงอย่างผิดวิธีอย่างจริงจังเท่านั้น โดยเริ่มดำเนินการมาในระยะเวลาเพียง ๒ ปี เท่านั้น ปัจจุบันพบไม้ลำพูกลุ่มที่สูงที่สุดสูงถึง ๖ เมตร ส่วนต้นที่เกิดใหม่ในปี ๒๕๕๐ มีความสูงเฉลี่ย ๑ เมตร นอกจากนี้กลุ่ม

ผู้เข้าร่วมประชุมยังยืนยันว่ามีต้นลำพูเกิดใหม่ลำไปโนทะเลตลอดเวลา ซึ่งบริเวณนี้เองที่เป็นจุดเยี่ยมชมที่สำคัญที่มีผู้เข้าเยี่ยมชมการเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนโดยธรรมชาติ

การป้องกันภัยพิบัติ

กลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมไม่มีประสบการณ์การได้รับภัยพิบัติ โดยพายุไต้ฝุ่นที่เคยพัดผ่านบริเวณดังกล่าว โดยการดูพายุครั้งสุดท้ายเมื่อปี ๒๕๐๐ ไม่มีผู้เข้าร่วมประชุมจดจำภัยพิบัติในครั้งนั้นได้

คุณค่าด้านการท่องเที่ยว

ป่าชายเลนในตำบลลิเล็ดเป็นตัวอย่งที่ดีของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวเป็นประจำ โดยมาล่องเรือเยี่ยมชมความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น ลิเกป่า การเยี่ยมชมหิ้งห้อยที่มีมากในพื้นที่ ตลอดจนการเยี่ยมชมระบบนิเวศคลองร้อยสายอ่าวบ้านดอน ทำให้ชุมชนบ้านลิเล็ดสามารถพัฒนา “กลุ่มชุมชนลิเล็ดนำเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์” สามารถส่งเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้นที่อ่าวบ้านดอนจึงเป็นตัวอย่งที่ดีของการใช้คุณค่าของป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยว

ประเด็นอื่นๆ

๑. ปัญหาที่สำคัญของอ่าวบ้านดอน คือยังมีบางพื้นที่ของอ่าวบ้านดอนที่ยังไม่ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอเมือง ที่ทางกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวประมงยังไม่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งอาจทำให้การอนุรักษ์ป่าชายเลนมีปัญหาขาดความต่อเนื่องได้

๒. ตัวหลุน หรือดักแด้ของผีเสื้อที่วางไขในพื้นป่าชายเลนของจังหวัดระนอง ชุมพร และสุราษฎร์ธานี ที่เกิดเป็นประจำเกือบทุกปี ในช่วงฤดูฝนของภาคใต้ (ประมาณกลางเดือนพฤศจิกายน - ต้นธันวาคม) โดยตัวหลุน หรือหนอนดักแด้นี้ถือว่าเป็นอาหารชั้นเลิศ มีรสชาติดี และมีราคาแพงมาก ประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ บาท/กิโลกรัม ชาวบ้านมีความเชื่อว่าตัวหลุน หรือดักแด้ผีเสื้อนี้ต้องกินใบต้นตาคุ่มทะเลเป็นหลักจึงทำให้มีรสชาติอร่อย จากการยืนยันของผู้เข้าร่วมประชุมพบว่ามูลค่าของตัวหลุนนี้เฉพาะในสุราษฎร์มีมูลค่าหลายล้านบาทต่อปี

๓. กลุ่มชาวบ้านที่ทำการอนุรักษ์ พบว่าปัญหาที่สำคัญคือขาดเครื่องมือด้านกฎหมายในการอนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่ง และการรับรองสิทธิในการบริหารจัดการชายฝั่งของชุมชนชายฝั่ง ที่เห็นว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติชายฝั่งมีความแตกต่างกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่บนแผ่นดินค่อนข้างมาก เนื่องจากเห็นว่าการจัดการชายฝั่งเป็นการจัดการทรัพยากรที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเสรีเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ดังนั้นการใช้มาตรการอนุรักษ์ด้านการปราบปรามจึงไม่เหมาะสมกับพื้นที่

แผนภาพที่ ๔-๖ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กลุ่มลีเล็ด

แผนภาพที่ ๔ - ๗ ความพร้อมในด้านการอนุรักษ์ของชุมชนลีเล็ดที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ผลการระดมความคิดเห็นจากพื้นที่ตัวแทนจังหวัดพังงา

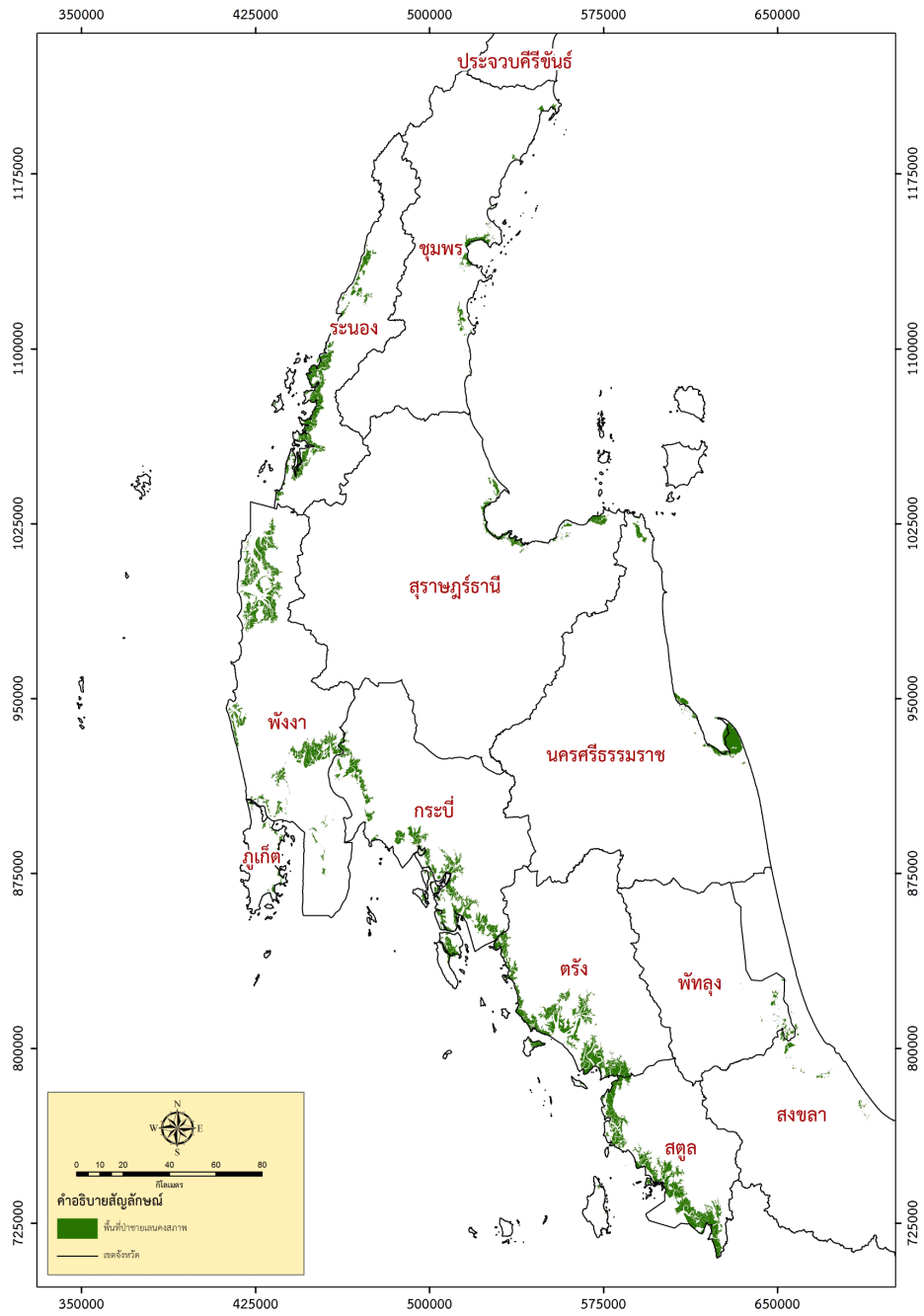
ทำการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการพื้นที่ป่าชายเลนจังหวัดพังงา มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น ๒๕ คน ประกอบด้วยชาวประมงพื้นบ้าน ชมรมอนุรักษ์บ้านกลาง เจ้าหน้าที่ของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำกลุ่มสตรี ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนผู้สนใจ โดยผลการประชุมที่สำคัญมีดังนี้

สถานภาพของป่าชายเลน

ป่าชายเลนในจังหวัดพังงานั้นจัดว่าเป็นผืนป่าชายเลนขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศ ไทยมากกว่าพื้นที่ป่าชายเลนในภาคตะวันออกและอ่าวไทยตอนบนรวมกัน ซึ่งชาวพังงามีความภาคภูมิใจมาก โดยป่าชายเลนของจังหวัดพังงาเคยถูกคุกคามอย่างหนักในช่วงที่มีการเปิดสัมปทานเรือซูดแร่ในอ่าวพังงา ในช่วงประมาณปี ๒๕๓๐ - ๒๕๓๕ ร่วมกับการเปิดสัมปทานการเผาถ่านไม้ป่าชายเลน จนส่งผลกระทบต่ออย่างเห็นได้ชัดจากทรัพยากรประมงในอ่าวพังงาที่เคยมีชุกชุมมาก เหลือน้อยจนกระทบต่อการดำรงชีวิตของชาวประมง ทำให้เกิดความแค้นขึ้นกับชาวประมงพื้นบ้าน จนกระทั่งเมื่อการสัมปทานเรือซูดแร่สิ้นสุดลง ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้รวมตัวกันเพื่อทำการอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยมีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ ส่งผลให้พื้นที่ป่าชายเลนค่อยๆ พื้นตัวขึ้นมา จนถึงปัจจุบันกว่า ๑๕ ปีที่ทำงานมาอย่างหนัก กลุ่มอนุรักษ์ต่างๆ รู้สึกภาคภูมิใจเป็นอย่างมากที่สามารถฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์กลับมาได้กว่าร้อยละ ๗๐ ของที่คาดหวังไว้ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากข้อมูลสถิติจะพบว่าป่าชายเลนของจังหวัดพังงามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาตลอดจากข้อมูลในปี ๒๕๓๖ และ ๒๕๓๙ ที่มีป่าชายเลนเพียง ๑๙๑,๙๗๖ และ ๑๙๐,๒๖๕ ไร่ มาเป็น ๒๖๖,๑๖๘ ไร่ในปี ๒๕๕๐ และ ๒๗๔๔๐๑.๑๔ ไร่ ในปี ๒๕๕๗ ไร่ตามลำดับ โดยพื้นที่อ่าวพังงาจัดเป็นพื้นที่ที่ทั่วโลกให้ความสนใจในการฟื้นฟูป่าชายเลนโดยภาคประชาชน มีกลุ่มองค์กรต่างๆ ให้ทุนอุดหนุนการดำเนินการมาตลอด เช่น สหภาพยุโรป โครงการ CHARM หรือองค์กรการกุศลจากประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น สำหรับเรื่องที่น่าสนใจในพื้นที่ยุทธศาสตร์และจัดเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดคือการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของชาวบ้านที่เคยร่วมกันรับจ้างถางป่าชายเลน เพื่อให้เกิดการทำเหมืองแร่ในอ่าวพังงา โดยได้ค่าจ้างรายวันเพียงไม่กี่บาท แต่ต้องสูญเสียรายได้จากการทำอาชีพประมงไปนับสิบปี

สำหรับหน่วยราชการในพื้นที่ที่ทำหน้าที่ดูแลป่าชายเลน ต่างให้ความเห็นว่าปัจจุบันภาคประชาชนในจังหวัดพังงาเห็นความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนเป็นอย่างมาก ทำให้ภาครัฐได้ปรับเปลี่ยนบทบาทในการใช้การปราบปรามจับกุมผู้กระทำผิดกฎหมายอนุรักษ์มาเป็นการมีส่วนร่วมของภาครัฐกับภาคประชาชนในการเฝ้าระวังการทำลายป่าชายเลน ทำให้ภาครัฐทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และพื้นที่ป่าชายเลนในภาพรวมก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยการทำงานมีการตั้งกติกาสังคมร่วมกันในการใช้ประโยชน์และดูแลพื้นที่ นอกจากนี้รัฐยังคงส่งเสริมกิจกรรม หรือความต้องการของชุมชนเช่นการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำที่ภาคประชาชนร้องขอในพื้นที่ที่ประชาชนเป็นผู้ร่วมกำหนด เป็นต้น การทำแนวเขตป่าชายเลนโดยการขุดคูน้ำรอบแนวเขตป่าชายเลนตามประกาศ ขนาดและที่ตั้งป่าชายเลนในพื้นที่ย่อยชายฝั่งอันดามัน และจังหวัดพังงาแสดงในแผนภาพที่ ๔-๘

แผนภาพที่ ๕-๘ ขนาดและที่ตั้งของป่าชายเลนตามแนวพื้นที่โซนชายฝั่งตะวันตก

รูปแบบการสูญเสียป่าชายเลน

รูปแบบการสูญเสียป่าชายเลนในอดีตของจังหวัดพังงามาจากการทำสัมปทานเรือขุดแร่ และการเผาถ่าน ประกอบกับมีการเพิ่มพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้งทะเลในบางช่วง แต่ในสภาพปัจจุบันพบว่าแรงกดดันต่อการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนโดยตรงเช่นในอดีตแทบจะไม่มีหลงเหลือในพื้นที่ แต่การสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนที่เป็นประเด็นสำคัญในพื้นที่อ่าวพังงา คือการทำการประมงพาณิชย์ เรืออวนรุน อวนลากในบริเวณใกล้แนวชายฝั่งที่เป็นการรบกวนหรือทำลายสมดุลการตกตะกอนของอ่าวพังงา แต่อย่างไรก็ตามอัตราการพังทลายของดินตะกอนในอ่าวพังงามีไม่มากนักเท่าที่อ่าวมหาชัย เนื่องจากอ่าวพังงามีลักษณะเป็นอ่าวปิด ดังนั้นอิทธิพลในการรบกวนของแผ่นดินจึงมีมาก ซึ่งรูปแบบการทำลายป่าชายเลนสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. การทำประมงอวนรุน อวนลากในแนวชายฝั่งทำลายต้นอ่อนของไม้ป่าชายเลนที่กำลังงอกและจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาให้ดินตะกอนอ่อนในบริเวณนั้นกลายเป็นตะกอนที่แข็งและเป็นแผ่นดินในที่สุด
๒. การทำประมงอวนรุน อวนลาก ใกล้แนวชายฝั่งทำให้ดินตะกอนฟุ้งกระจายชะลอการตกตะกอน
๓. การรุกรานพื้นที่ป่าของที่อยู่อาศัยของชุมชนที่เริ่มเข้าไปในพื้นที่ป่าชายเลนตอนใน
๔. การสร้างที่อยู่อาศัยของชาวประมงพื้นบ้านกลางพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งปัจจุบันได้มีการขอความร่วมมือไม่ให้มีการรุกรานพื้นที่ป่ามากเกินไปจนเกิดความจำเป็นหรือเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเกือบทั้งหมด
๕. การตัดไม้ใช้สอยจากป่าชายเลน ทั้งการใช้ทำเครื่องมือประมง กระชัง หลักหอย คอกสัตว์ ค้ายัน เสาเข็มไม้พื้น และองค์ประกอบต่างๆ ของตัวอาคาร แต่การใช้ประโยชน์ในลักษณะนี้ได้รับการควบคุมโดยกติกาของสังคม ไม่ให้มีการใช้ประโยชน์จนเกินความจำเป็น และเกินกำลังรองรับของป่า ประกอบกับมีการห้ามใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์จึงทำให้มีความต้องการที่น้อยมากเมื่อเทียบกับกำลังผลิตเนื้อไม้ของป่าชายเลนในจังหวัดพังงา
๖. การตัดไม้ของพื้นที่ป่าชายเลนที่ประชาชน หรือภาคประชาชนมีเอกสารสิทธิ์ ซึ่งรัฐไม่สามารถควบคุมได้

แนวทางการอนุรักษ์ในปัจจุบัน

สำหรับแนวทางอนุรักษ์สำหรับป่าชายเลนของจังหวัดพังงา ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นว่าปัจจุบันผู้ที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนเห็นความสำคัญของป่าชายเลน และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์สูง ทั้ง ภาคประชาชน เอกชน รัฐ และชาวต่างชาติ ดังนั้นการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนจึงมีแนวโน้มที่จะขยายเครือข่ายมากขึ้นจนครอบคลุมไปทั้งจังหวัดพังงา และขยายไปยังจังหวัดใกล้เคียง ดังนั้นผู้ร่วมระดมความคิดเห็นจึงคิดว่าแนวทางในการอนุรักษ์ที่ควรจะเป็นในอนาคตจะมุ่งไปที่สามประเด็นหลักกล่าวคือ

๑. ปลุกฝังแนวคิดด้านการอนุรักษ์ และคุณค่าป่าชายเลนให้กับเยาวชนรุ่นหลัง ที่อาจจะไม่เข้าใจถึงความสูญเสียที่เกิดขึ้นเมื่อมีการทำลายป่าชายเลน ดังเช่นที่กลุ่มคนที่ร่วมอนุรักษ์ในปัจจุบันเคยได้รับมา

๒. ควบคุมและป้องกัน ไม่ให้มีการทำการประมงโดยเฉพาะเรืออวนรุน อวนลากในแนวใกล้ชายฝั่งตามที่กฎหมายกำหนด หรืออย่างน้อยก็ห้ามทำในรัศมี ๑ กิโลเมตรจากชายฝั่งเพื่อให้ป่าชายเลนสามารถงอกออกไปเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เพื่อเพิ่มกำลังผลิตทางการประมงให้กับอ่าวพังงา

๓. การควบคุมการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนโดยกติกาสังคมของชุมชน โดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีการเข้ามาใช้ประโยชน์ป่าชายเลนจากคนต่างถิ่นที่มากขึ้น

๔. จัดทำแนวเขตป่าชายเลนให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการบุกรุก และเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน อันเป็นการป้องกันปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต เช่น แนวทางที่เคยดำเนินการแล้วประสบผลดีในพื้นที่คือการ ชุดคูแพรก

๕. การฟื้นฟูทรัพยากรประมง โดยการทำธนาคารสัตว์น้ำ หรือโครงการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงสู่อ่าวพังงาอย่างต่อเนื่อง

๖. การปลูกป่าชายเลนเสริมเฉพาะในพื้นที่ที่ป่าชายเลนไม่สมบูรณ์ แต่ปัญหาสำคัญอยู่ที่งบประมาณที่ได้อยู่ในปัจจุบันที่ร้อยละ ๒,๓๔๐ บาท อาจไม่เพียงพอต่อการดำเนินการ อย่างไรก็ตามในส่วนของภาคประชาชนเองยินดีให้ความร่วมมือในการปลูกป่าชายเลนเพิ่มเติม

คุณค่าของป่าชายเลน

๑. สัตว์น้ำที่จำเป็นต้องอาศัยพื้นที่ป่าชายเลนในการวางไข่ ฟักไข่ อนุบาล หรือเจริญเติบโตในพื้นที่ป่าชายเลน เนื่องจากเป็นอ่าวปิดดังนั้นชาวประมงพื้นบ้านที่เข้าร่วมประชุมจึงให้ความเห็นว่าสัตว์น้ำที่จับได้ทั้งหมดมีแหล่งเพาะฟักในป่าชายเลน แต่เมื่อให้ยืนยันชนิดที่มั่นใจว่าเพาะฟักในป่าชายเลนพบว่าสัตว์น้ำอยู่ประมาณ ๕ กลุ่ม คือ

๑.๑ กุ้ง ประกอบด้วย กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ กุ้งหัวแข็ง กุ้ง

๑.๒ ปลา ประกอบด้วย ปลากะพงขาว ปลาดุกทะเล ปลากระบอก ปลาหมอทะเล ปลาไหลทะเล

๑.๓ หอย ประกอบด้วย หอยจ๊อบแจง หอยแครง หอยน้ำพริก หอยกาบ หอยก้นหอยหวาน หอยลัดควาย หอยพิม

๑.๔ ปู ประกอบด้วย ปูทะเล ปูแสม

๑.๕ อื่นๆ ประกอบด้วย เหี่ยวร้าง ใช้เลี้ยงแม่กุ้ง

๒. การใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้ พบว่าชาวประมงในพื้นที่ที่มีความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ไม้ในพื้นที่ค่อนข้างมาก โดยสามารถใช้ได้ในเกือบทุกกิจกรรม ดังนั้นการประเมินมูลค่าของเนื้อไม้ต้องคิดคำนวณตามประเภทของเนื้อไม้ ไม่ควรตีเป็นไม้เพื่อการเผาถ่านเพียงอย่างเดียว ประโยชน์ของไม้ป่าชายเลนประกอบด้วย

๒.๑ เครื่องมือทำการประมง ประกอบด้วยการใช้ไม้เพื่อทำกำดักปลา การทำลอบไซ หลักปักหอยแมลงภู่ ใช้สร้างกะชัง เป็นต้น

๒.๒ ใช้ต่อเติมที่อยู่อาศัย และใช้สร้างบ้าน โดยพบว่าไม้แสม โกงกาง ตะบูนในพื้นที่มีขนาดใหญ่และสูงมากพอที่จะทำเป็นไม้แปรรูปเพื่อการสร้างบ้าน โดยไม้ในกลุ่มนี้มีอายุทันทานประมาณ ๒๐ ปี หากอยู่ในร่มไม้โดนฝน ไบจากแก้ไข้ทำหลังคาบ้าน

๒.๓ ใช้ทำคอกสัตว์

๒.๔ ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ ปัจจุบันเริ่มมีการทำไม้ที่คร่าวเรือน แต่ในอนาคตอาจมีการขยายตัวเป็นอาชีพเสริมของชุมชนได้

๒.๕ ใช้ทำไม้ฟืน แต่มีการใช้น้อย เนื่องจากปัจจุบันประชาชนในพื้นที่มีความคุ้นเคยกับการใช้ก๊าซหุงต้ม โดยไม้ฟืนเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากการตัดสาขาลานไม้ให้หน้าทึบจนเกินไป และมีกติการ่วมกันที่ห้ามทิ้งกิ่งก้านไม้เหล่านั้นไว้ในแหล่งน้ำเพราะจะกีดขวางการสัญจร จึงมีเนื้อไม้เหลือมาทำไม้ฟืน

๒.๖ ใช้ในการบริโภคของชุมชน เช่น ยอดเป้ง ลูกจาก ใบจาก หวายลิง สาวดำ ลูกหีบ เพลียง หอยน้ำพริก หอยกัน หอยนางรม น้ำผึ้ง

๒.๗ ใช้เป็นสมุนไพร เช่น แกมปลาหมอบ เถาวัลย์เหียง กำแพงเจ็ดชั้น ยอดเป้ง

๓. การรอกของแผ่นดิน พบว่าป่าชายเลนมีอิทธิพลต่อการรอกของแผ่นดินน้อย เนื่องจากการรอกของแผ่นดินเกิดจากอัตราการตกตะกอนในอ่าวพังงา แต่พันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่งอกตามออกไปมีหน้าที่ช่วยลดการกัดเซาะของน้ำทะเลตอดินตะกอนที่เริ่มสะสมตัวใหม่นั้น ดังนั้นป่าชายเลนจึงเป็นปัจจัยเสริมสำคัญที่ช่วยให้การรอกของแผ่นดินมีอัตราที่เร็วขึ้น โดยพื้นที่ในอ่าวพังงานั้นพบว่าไม้ที่ไม่เบิกน้ำได้แก่ ลำพู ลำแพน ส่วนการรอกของแผ่นดินเฉลี่ยประมาณปีละ ๑-๑.๕ เมตร โดยพื้นที่ที่เป็นตัวอย่างของการรอกของแผ่นดินที่ดีคือ ช่วงหน้าอ่าวโคกมิลัง เกาะลูกไม้พื้นที่เพิ่มจาก ๑ ไร่ เป็น ๔.๕ ไร่ และเกาะนางเลนที่เดิมมีหน้ากว้างเพียง ๓๐ เมตร ปัจจุบันเกาะมีหน้ากว้างกว่า ๑๐๐ เมตร โดยใช้เวลาในช่วง ๓๐ ปีที่ผ่านมา

๔. การป้องกันภัยพิบัติ ผู้เข้าร่วมประชุมมีความเห็นตรงกันว่าในส่วนของอ่าวพังงานั้นได้รับอิทธิพลน้อยมาก โดยอาจจะมีส่วนจากการที่ป่าชายเลนช่วยลดซับไว้ แต่ปัจจัยที่สำคัญอยู่ที่การที่มีเกาะยาวน้อย และเกาะยาวใหญ่ช่วยกักบังคลื่นลมเอาไว้ได้เกือบทั้งหมด ประกอบกับขณะเกิด Tsunami นั้นเป็นช่วงที่น้ำลงเกือบต่ำสุดทำให้คลื่นที่เพิ่มขึ้นไม่ค่อยส่งผลกระทบต่อประชาชนในอ่าวพังงามากนัก ในการนี้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอแนะให้ทีมวิจัยลงไปสำรวจความสามารถในการป้องกันภัยพิบัติที่เกาะยาวใหญ่ และเกาะยาวน้อย เพิ่มเติม

๕. คุณค่าด้านการท่องเที่ยว ป่าชายเลนจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวในบริเวณอ่าวพังงา เนื่องจากความสวยงามของอ่าวพังงานั้นนอกจากเขาตะปู เขาพิงกัน แล้วความสวยงามของป่าชายเลนช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความประทับใจมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณคลองเล็กคลองน้อยรอบอ่าวพังงา เพื่อชื่นชมป่าชายเลนโดยการพายเรือคายัค และเรือแคนู สำหรับคุณค่าด้านการท่องเที่ยวที่กำลังเพิ่มขึ้นในอนาคตอันใกล้คือการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาแหล่งธรรมชาติของเยาวชนในพื้นที่และต่างพื้นที่ ที่มีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๖. ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าชายเลนในพื้นที่ได้รับการฟื้นฟูให้มีความสมบูรณ์ในระบบนิเวศ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงขึ้น ทั้งชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ โดยในพื้นที่สามารถพบเห็นปลาเก๋าทอง (ปลาหมอบทะเล) ปลาเก๋าดง ปลาตะลุมพุก โลมา ซึ่งเป็นสัตว์ที่เคยหายไปจากพื้นที่นี้และเป็นปลาที่ใกล้จะสูญพันธุ์ไปแล้ว

๗. ประเด็นอื่นๆ คุณค่าในการดึงดูดงบประมาณการอนุรักษ์ และการวิจัยป่าชายเลนจากต่างประเทศ จัดเป็นคุณค่าที่ถือว่ามากในพื้นที่อ่าวพังงา เนื่องจากอ่าวพังงานั้นจัดว่ามีความอุดมสมบูรณ์สูง และการฟื้นฟูป่าชายเลนในพื้นที่มีภาคประชาชนเป็นแกนนำ ดังนั้นจึงเป็นที่สนใจ และ

ต้องการของต่างชาติในการบริจาคเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมของภาคประชาชน ซึ่งคุณค่าประเภทนี้อาจไม่เกี่ยวข้องโดยตรงในการประเมินในครั้งนี้ แต่เป็นคุณค่าที่ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้นส่วนหนึ่ง และเป็นความภาคภูมิใจของผู้ที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ที่มีผู้อื่นเห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมของตน

แผนภาพที่ ๔-๙ ร้านค้าสินค้าสัตว์น้ำที่จับจากป่าชายเลนที่พบได้ทั่วไปในจังหวัดพังงา

แผนภาพที่ ๔-๑๐ สภาพป่าชายเลนบางส่วนที่ถูกทำลายจากกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ

ผลการระดมความคิดเห็นจากพื้นที่ตัวแทนจังหวัดตราด

ทำการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการพื้นที่ป่าชายเลนจังหวัดตราด สรุปได้ดังนี้

สถานการณ์ทรัพยากรป่าชายเลน

ในอดีตเมื่อประมาณ ๑๐-๒๐ ปีก่อน ป่าชายเลนของจังหวัดตราด ทั้งฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีสัตว์น้ำมากมาย เช่น หอยแมลงภู่ไม่ต้องมีโป๊ะก็มาเกาะกันเองเต็มไปหมดจนกระทั่งเริ่มมีการทำนากุ้ง (ระบบเปิด) โดยมีนายทุนมาขว้างซื้อที่ ป่าชายเลนจึงถูกทำลายเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ในการทำนากุ้งมีการใช้กากชาเพื่อทำลายสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ และเมื่อปล่อยน้ำออกจากนากุ้งลงสู่ทะเลจึงทำให้สัตว์น้ำได้รับอันตราย ซึ่งสัมปทานป่าชายเลนได้ทำลายป่าชายเลนน้อยมากเมื่อเทียบกับการทำนากุ้ง และเมื่อมีการทำโรงงานปุ๋ยมาแปรรูป ที่อำเภอหนองกระหง

ป่าชายเลนบริเวณนั้นได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก เนื่องจากโรงงานได้ปล่อยน้ำเสียจากโรงงานลงสู่แหล่งน้ำ แสดงในแผนภาพที่ ๔-๑๑ และตารางที่ ๔-๑

การกัดเซาะชายฝั่ง

การกัดเซาะชายฝั่ง บริเวณอำเภอแหลมกลัด แหลมงอบ และแม่รูดชายฝั่งถูกกัดเซาะโดย ๑ ปี พื้นดินจะหายไปประมาณ ๒-๓ เมตร เนื่องด้วยสาเหตุหลายประการ อันได้แก่

๑. การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงร่องน้ำ
๒. การก่อสร้างท่าเทียบเรือ
๓. การนำทรายแก้ว บริเวณหาดเล็กไปทำแก้ว ทำให้ทรายหายไปปริมาณมาก ส่งผลให้เกิดการกัดเซาะมากขึ้น
๔. การขุดพันทันไม้ป่าโกงกาง แสม ไม้กวาด ลำแพน ฯลฯ ไปขาย

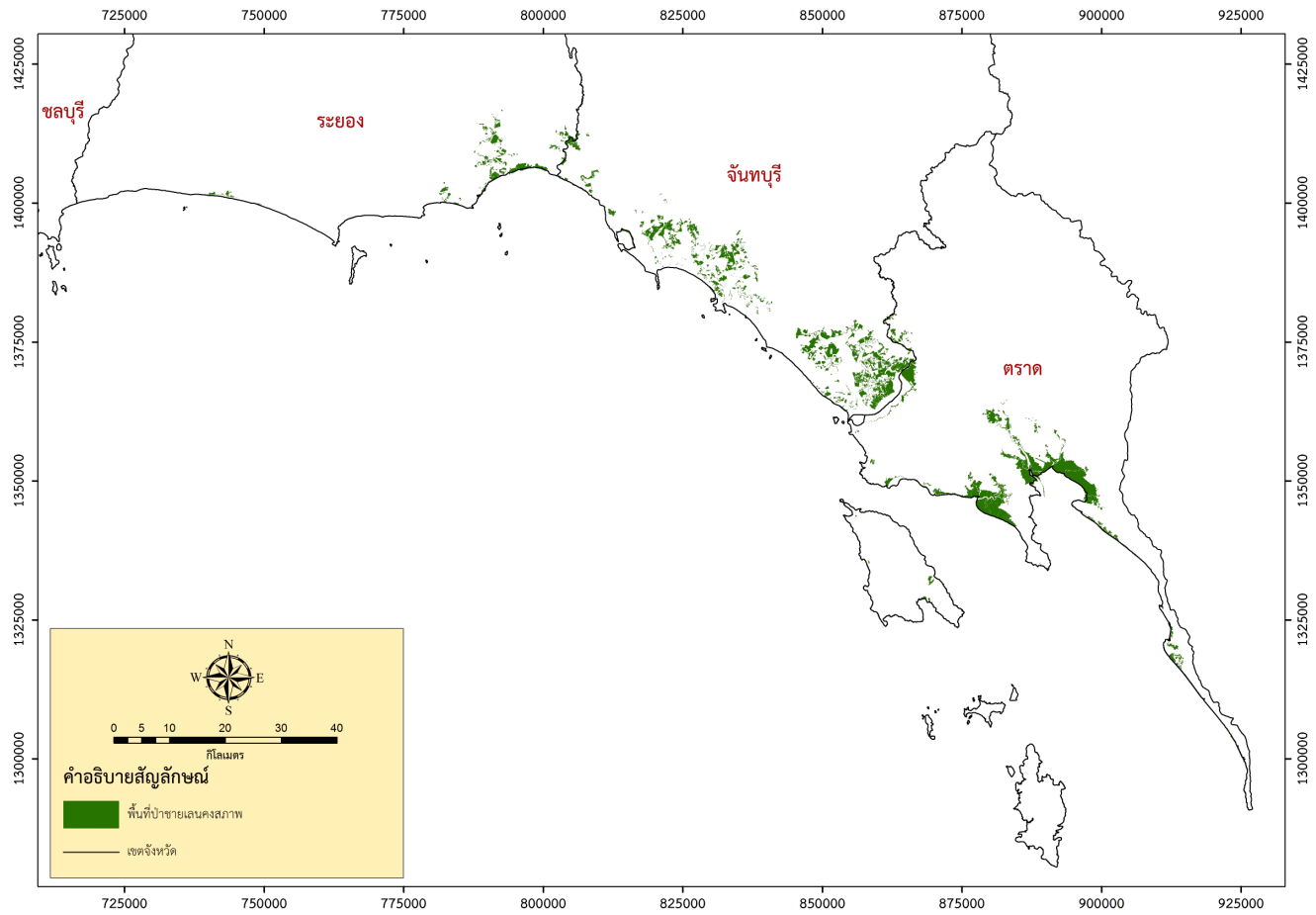
แนวทางการฟื้นฟูป่าชายเลน

ภายหลังต่อมาจึงมีการร่วมมือกันในการฟื้นฟูป่าชายเลน แม้กระทั่งชาวประมงบางกลุ่มก็ได้เริ่มหันมาปลูกป่าชายเลนเนื่องจากได้รับผลกระทบจากการที่ไม่มีป่าชายเลนดั้งเดิมโดยทำให้ไม่สามารถจับสัตว์น้ำได้เหมือนดังในอดีต ช่วงแรกในการเริ่มฟื้นฟูชาวบ้านช่วยกันทำเอง ภายหลังต่อมาจึงได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ เมื่อปีพ.ศ.๒๕๔๗ ได้มีการก่อตั้งกลุ่มรักษ์ป่าชายเลนขึ้นมา และพบว่าเมื่อป่าชายเลนเริ่มฟื้นตัวชาวบ้านสามารถจับปูได้มากขึ้น

ปัจจุบันสถานการณ์เรื่องการบุกรุกทำลายป่าชายเลนดีขึ้นมาก สัตว์น้ำก็มีมากขึ้นจากช่วงที่ป่าชายเลนโดนทำลาย นอกจากนี้กลุ่มอนุรักษ์ โรงไฟฟ้า สถานีวิจัยและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน สพว. และธนาคารไทยพาณิชย์ ได้มีการร่วมมือกันในการป้องกันและฟื้นฟูป่าชายเลนเป็นอย่างดี มีเครือข่ายที่ตั้งขึ้นมาเอง โดยผ่านการอบรมพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง โดยมีเรือ ๑ ลำ ออกลาดตระเวน นอกจากนี้ชาวประมงพื้นบ้านยังเป็นผู้ที่ให้ความร่วมมือพบเห็นสิ่งผิดปกติ

การเผาถ่านปัจจุบันก็ไม่มี ป่าชายเลนกำลังฟื้นตัว โดยสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นมาประมาณ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ปูแสมสามารถจับได้วันละ ๔-๕ กิโลกรัมต่อคน หอยปากเบ็ดมีเพิ่มขึ้นมาประมาณ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ หมึกกระดองมีเพิ่มขึ้นมาประมาณ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ปลากระเบนมีเพิ่มขึ้น และเริ่มมีปลาโลมาเข้ามาให้เห็น ฝั่งตะวันออกมีการบริหารจัดการโดยเว้นพื้นที่ประมาณ ๓๐๐ เมตร จากชายฝั่งไว้เป็นที่เลี้ยงหอย โดยมีการปักไม้ไผ่เป็นหลักเพื่อเลี้ยงหอย เมื่อชาวบ้านเห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่ามีสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นเมื่อป่าชายเลนกลับมา ชาวบ้านก็เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนป่าชายเลน ขนาดและที่ตั้งป่าชายเลนในพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกและจังหวัดตราด แสดงในแผนภาพที่ ๔-๑๑

แผนภาพที่ ๔-๑๑ ขนาดและที่ตั้งของป่าชายเลนตามแนวพื้นที่โซนชายฝั่งตะวันออก

การเปรียบเทียบประเด็นปัญหาการทำลายป่าชายเลน

จากการตรวจเอกสาร พบว่ามีประเด็นปัญหาหลักของการทำลายป่าชายเลน จำนวน ๑๓ ประเด็น และจากการประชุมกลุ่มย่อย พบว่ามีประเด็นปัญหาหลักของการทำลายป่าชายเลนจำนวน ๑๐ ประเด็น ดังตารางที่ ๔-๑

ตารางที่ ๔-๑ การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการทำลายป่าชายเลน

ประเด็นปัญหาการทำลายป่าชายเลน	การตรวจเอกสาร	การประชุมกลุ่มย่อย
๑) การประมง (การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ)	/	/
๒) การประมงผิดกฎหมาย / การทำการประมงที่ไม่เป็นมิตรกับชายฝั่ง (อวนลาก อวนรุน)		/
๓) การทำเหมืองแร่	/	
๔) การเกษตรกรรม	/	/
๕) การขยายตัวของแหล่งชุมชน / การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย	/	/
๖) การสร้างท่าเทียบเรือ	/	/
๗) การสร้างถนนและสายส่งไฟฟ้า	/	
๘) การอุตสาหกรรมและโรงงานไฟฟ้า	/	
๙) การขุดลอกร่องน้ำ / การขุดลอกสันดอนปากแม่น้ำ	/	/
๑๐) การทำนาเกลือ	/	
๑๑) การตัดไม้เกินกำลังผลิตของป่า	/	/
๑๒) การออกเอกสารสิทธิ์ทับพื้นที่ป่าชายเลน / ผู้มีอิทธิพลในพื้นที่		/
๑๓) การขุดพื้นที่ป่าชายเลนขายเป็นไม้ประดับ เช่น โกศกาง แสม ไม้กวาด ลำแพน		/
๑๔) ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ <ul style="list-style-type: none"> - ภัยพิบัติต่างๆ เช่นเหตุการณ์คลื่นยักษ์ (Tsunami) - ปรากฏการณ์ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น - การกัดเซาะชายฝั่ง 	/	/

การวิเคราะห์สาเหตุการทำลายป่าชายเลน

สาเหตุการทำลายจากการรวบรวมเอกสาร

สนิท อักษรแก้ว (๒๕๔๒) กล่าวว่ากิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจบริเวณชายฝั่งทะเลได้ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อป่าชายเลนทั้งพื้นที่ และระบบนิเวศเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปีนั้นเกิดจากสาเหตุปัจจัยสำคัญร่วมกันหลายประการ คือ

๑. การเพิ่มของประชากร เพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ของประชากรเพิ่มขึ้น และในบรรดากิจกรรมพัฒนาประเทศต่างๆนี้ บางกิจกรรมมีความจำเป็นต้องใช้ป่าชายเลนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การก่อสร้างท่าเทียบเรือ การตัดถนนสู่ชุมชนชายฝั่งทะเล และการสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น

๒. ที่ดินส่วนใหญ่ของประเทศมีสถานะเป็นป่าสงวนแห่งชาติซึ่งการขอใช้ประโยชน์เป็นการชั่วคราวสามารถกระทำได้ตามกฎหมาย โดยเสียค่าธรรมเนียมในราคาต่ำกว่าราคาที่ดินที่แท้จริงหลายเท่า ประกอบกับมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบางประเภท เช่น อยู่ใกล้ทะเลทำให้ผู้ลงทุนโครงการพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ลงทุนพัฒนาด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำริมทะเล เช่น กุ้งกุลาดำ นิยมใช้พื้นที่ป่าชายเลนเป็นสถานที่ดำเนินโครงการเพื่อลดต้นทุนด้านค่าที่ดิน

๓. รัฐยังไม่มีข้อกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนที่ชัดเจนและประสานสอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งประเภทอื่นๆ เป็นผลให้เกิดความขัดแย้งจากการพัฒนาในสาขาต่างๆ เช่น การประมงพื้นบ้านกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เป็นต้น

๔. กฎหมายและระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนอย่างไม่รัดกุมเพียงพอ และบทลงโทษยังไม่รุนแรงเท่าที่ควรทำให้มีผู้ละเลยไม่ปฏิบัติตามโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการให้สัมปทานมักจะละเลยจนทำให้ป่าชายเลนส่วนใหญ่ที่ผ่านการทำไม้จะอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมและมักจะกลายเป็นสาเหตุอ้างในการบุกรุกป่าชายเลน หรือขอใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมอย่างอื่นต่อไป

๕. การบุกรุกทำลายป่าชายเลนโดยไม่ได้รับอนุญาตตามขั้นตอนทางกฎหมาย ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากความซับซ้อนของขั้นตอนการขออนุญาตประกอบกับการที่ไม่ทราบว่าเป็นเขตสงวนห้ามบุกรุก และเมื่อมีการบุกรุกทำลายเกิดขึ้นแล้วการจับกุมยังไม่อาจกระทำได้ทั่วถึงและขั้นตอนการจับกุมลงโทษเป็นไปด้วยความยุ่งยากจนทำให้เจ้าหน้าที่ เกิดความเบื่อหน่ายและหมดกำลังใจ จึงทำให้ขาดความสนใจที่จะจับกุมอย่างจริงจัง

๖. จำนวนเจ้าหน้าที่ที่ทำการควบคุมดูแลพื้นที่ป่าชายเลนไม่สอดคล้องกับพื้นที่ป่าชายเลน ที่อยู่ในความรับผิดชอบจนทำให้ไม่อาจดูแลได้ทั่วถึง นอกจากนั้นอุปกรณ์ต่างๆ ยังมีไม่เพียงพอและขาดประสิทธิภาพ โดยหน่วยจัดการป่าชายเลนหลายแห่งยังไม่มีเรือที่ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นยานพาหนะประจำหน่วย ซึ่งทั้งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำงานในป่าชายเลน

๗. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป่าชายเลนยังไม่เพียงพอและยังไม่ถูกต้องนัก ในกลุ่มบุคคลระดับต่างๆ ทั้งในระดับผู้บริหารชั้นสูง เจ้าหน้าที่ ผู้ควบคุมดูแลป่าชายเลน ผู้ลงทุนพัฒนา ผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป เป็นผลให้การใช้ประโยชน์ป่าชายเลนเป็นไปอย่างไม่เหมาะสมโดยไม่ได้คำนึงถึงผลเสียหายที่จะเกิดต่อป่าชายเลน ในระยะยาว มีการสร้างกลุ่มมวลชนขึ้นต่อต้านการควบคุมดูแลของทางราชการ และในบางครั้งหน่วยงานราชการบางแห่งก็กระทำการบุกรุกหรือฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนเสียเอง

สาเหตุการทำลายป่าชายเลนจากการประชุมกลุ่มย่อย

จากการประชุมกลุ่มย่อยในพื้นที่ตัวแทน ๔ โซน สามารถสรุปสาเหตุการทำลายป่าชายเลนได้ดังตารางที่ ๔ - ๒

๑. การทำประมงชายฝั่งที่ผิดวิธี โดยการใช้อวนลาก อวนรุน ซึ่งเป็นประมงที่ไม่เป็นมิตรกับชายฝั่งทำให้สัตว์น้ำตัวเล็กตัวน้อยถูกจับไปเกือบหมดสิ้น จนทำให้ความหลากหลายชนิดพันธุ์ และวัยสัตว์น้ำมีน้อย

๒. การขุดสันดอนปากแม่น้ำ เนื่องจากพื้นที่บางแห่งต้องมีเรือสินค้าที่ขนส่งสินค้า ซึ่งเรือดังกล่าวต้องกินน้ำลึกดังนั้นจึงมีการขุดร่องน้ำให้ลึกและกว้างขึ้น จึงทำให้พื้นที่ดินเลนที่นอกใหม่ก็มีน้อย ป่าชายเลนก็หายไปเรื่อยๆ

๓. การให้สัมปทานเรือขุดแร่ เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาให้มีการให้สัมปทานการทำเหมืองแร่ดิบในบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ทางภาคใต้ ได้แก่ ระนอง ภูเก็ต พังงา โดยมีการทำลายพื้นที่เพื่อใช้เรือขุดแร่ ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนในพื้นที่ดังกล่าวได้ถูกทำลายไปอย่างมาก และมีผลกระทบด้านอื่นๆตามมา เช่นทำให้พื้นดินเลนหายไปกลายเป็นทราย มีผลต่อระบบนิเวศชายฝั่งทะเล เป็นต้น

การเปรียบเทียบสาเหตุการทำลายป่าชายเลน

จากการตรวจเอกสาร พบว่าการทำลายป่าชายเลนเกิดจากสาเหตุหลัก จำนวน ๖ สาเหตุ และจากการประชุมกลุ่มย่อย พบว่าการทำลายป่าชายเลนเกิดจากสาเหตุหลัก จำนวน ๓ สาเหตุ ดังตารางที่ ๔-๒

ตารางที่ ๔-๒ การวิเคราะห์สาเหตุการทำลายป่าชายเลน

ประเด็นสาเหตุการทำลายป่าชายเลน	การตรวจเอกสาร	การประชุมกลุ่มย่อย
๑) การเพิ่มของประชากร	/	
๒) รัฐยังไม่มีกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนที่ชัดเจน	/	
๓) กฎหมายและระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนอย่างไม่รัดกุมเพียงพอ	/	
๔) การบุกรุกทำลายป่าชายเลน	/	
๕) จำนวนเจ้าหน้าที่ที่ทำการควบคุมดูแลพื้นที่ป่าชายเลน	/	
๖) ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป่าชายเลนยังไม่เพียงพอ	/	
๗) การทำประมงชายฝั่งที่ผิดวิธี		/
๘) การให้สัมปทานเรือขุดแร่		/
๙) การขุดสันดอนปากแม่น้ำ		/

การวิเคราะห์การดำเนินนโยบายในการอนุรักษ์และจัดการป่าชายเลนของประเทศไทยที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

การดำเนินนโยบายในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชายเลนของประเทศไทยที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๐๔ – ๒๕๕๐) ได้มีการดำเนินนโยบายหลากหลายนโยบาย ซึ่งมีความแตกต่างและเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ (ชาญชัย งามเจริญ, ๒๕๔๗) ได้ศึกษากรอบนโยบายการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๐๔ – ๒๕๔๖) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะที่ ๑ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๔๓ เป็นยุคการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน ระยะที่ ๒ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๔๔ เป็นยุคการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ระยะที่ ๓ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๖ เป็นยุคของการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนแบบมีส่วนร่วม และระยะที่ ๔ ตั้งแต่หลังจากปี พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นยุคของการนำพื้นที่ป่าชายเลนที่ผิดกฎหมายกลับมาสู่รัฐ

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การดำเนินนโยบายในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชายเลนของประเทศไทยจากอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน สามารถแยกได้ ๔ ยุค คือ

๑. ยุคการใช้ทรัพยากรป่าชายเลน ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๔ – ๒๕๓๔

เนื่องจากทรัพยากรป่าชายเลนมีอยู่เป็นจำนวนมาก และประชากรของประเทศมีจำนวนน้อย นโยบายการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนช่วงนี้ จึงมุ่งเน้นการให้สัมปทานทำไม้ระยะยาว และการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ซึ่งปัจจัยผลักดันให้เกิดนโยบายการให้สัมปทานทำไม้ป่าชายเลนมาจากกลุ่มธุรกิจเอกชนท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับนักการเมืองและข้าราชการ ส่วนด้านนโยบายการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนมาจากโครงการเพิ่มผลผลิตการเกษตรของภาครัฐ ตามความต้องการของกลุ่มธุรกิจเอกชนและประชาชนในท้องถิ่น ผลกระทบจากการให้สัมปทานทำไม้และการส่งเสริมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ทำให้ป่าชายเลนเสื่อมโทรมและพื้นที่ลดลง เกิดการก่อสร้างสาธารณูปโภค และการตั้งชุมชนใหม่ในพื้นที่ป่าชายเลนติดตามมา ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมด้วย

๒. ยุคการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๔๔

เนื่องจากทรัพยากรป่าชายเลนถูกทำลายเป็นจำนวนมาก รัฐบาลเริ่มมีการระงับการให้สัมปทานทำไม้ป่าชายเลนและการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และให้มีการสงวน อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนทั่วประเทศ มีการกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนขึ้นมาเนื่องมาจากการเกิดความเสื่อมโทรมและการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนจากยุคการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน และมีพันธะสัญญาที่จะต้องมีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดความยั่งยืนตามปฏิญญาโอฮาว่า ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งผลจากการกำหนดนโยบายอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ทำให้เกิดความร่วมมือจากภาคประชาชนในการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนมากขึ้น และสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่ได้กำหนดหน้าที่และสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผลทำให้ทรัพยากรป่าชายเลนได้รับการฟื้นฟูเพิ่มมากขึ้น

๓. ยุทธศาสตร์จัดการทรัพยากรป่าชายเลนแบบมีส่วนร่วม ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๕ -

๒๕๕๖

จากจำนวนทรัพยากรป่าชายเลนที่เหลือน้อยลง รัฐบาลได้มีประกาศยกเลิกการให้สัมปทานทำไม้ป่าชายเลนสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และมีการกำหนดให้ผู้ได้รับสัมปทานปฏิบัติตามมาตรฐานพื้นที่ที่ได้รับสัมปทาน เพื่อการฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลนของประเทศให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น และในยุคนี้การกำหนดนโยบายการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนได้มุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมกับประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องมาจากการลดลงและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าชายเลนในอดีตที่เป็นบทเรียน ซึ่งส่งผลกระทบต่ออยู่ในปัจจุบัน ทำให้ประชาชนเกิดความตระหนัก และเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลน มีความต้องการในการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนมากขึ้น ประกอบกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชินีนาถ ที่ทรงดำริสไว้ให้ทุกคนเห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลน และพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเทพฯ รัตนราชสุดาที่ทรงปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนในหลายพื้นที่ จึงเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรป่าชายเลนมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น

๔. ยุทธศาสตร์การนำพื้นที่ป่าชายเลนที่ผิดกฎหมายกลับมาสู่รัฐภายหลังจาก พ.ศ.

๒๕๕๗

จากนโยบาย “ทวงคืนผืนป่า” มีกรอบการดำเนินการตาม “แผนแม่บทการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้” ที่มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ วัตถุประสงค์ประการแรก เพื่อหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ตามที่เป้าหมายกำหนดไว้ภายใน ๑ ปี วัตถุประสงค์ประการที่สอง เพื่อให้มีระบบบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และยั่งยืนภายใน ๒ ปี และวัตถุประสงค์ประการที่สาม เพื่อฟื้นฟูสภาพป่า ในพื้นที่เป้าหมายทั่วทั้งประเทศ ให้มีสภาพที่สมบูรณ์ ภายใน ๒ - ๑๐ ปี ในด้านทรัพยากรป่าชายเลน มีการทวงคืนพื้นที่ป่าจากนายทุน ประมาณ ๒๐,๐๐๐ ไร่ แล้วนำกลับมาปลูกป่าชายเลนเพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนา พื้นที่ อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน ตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนา พื้นที่ อนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนนั้น ควรเป็นไปโดยพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ถูกต้อง และเหมาะสม โดยการดำเนินการแบบบูรณาการ เพื่อให้เกิดความสมดุลและเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กับจุดหมายการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขตลอดไป ซึ่งการกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนนั้นต้องคำนึงถึงฐานทรัพยากร รวมทั้งต้องอยู่ภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้แผนการดำเนินงานเป็นไปตามความต้องการและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุด

๑. การมีส่วนร่วมและความคิดเห็นต่อการกำหนดมาตรการในการพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่นาร่อง

การมีส่วนร่วมและความคิดเห็นของประชาชน ศึกษาโดยใช้แบบสอบถามในลักษณะคำถามที่เป็นมาตรวัดแบบ Likert Scale แบ่งเป็น ๕ ระดับ ทั้งนี้สามารถให้ความหมายของคะแนนได้ดังนี้ คือ

การเข้าร่วมกิจกรรม/ความคิดเห็นของประชาชน	คะแนน
เข้าร่วมทุกครั้ง/เห็นด้วยอย่างยิ่ง	๕
เข้าร่วมบ่อยครั้ง/เห็นด้วย	๔
เข้าร่วมบางครั้ง/เฉยๆ	๓
เข้าร่วมนานๆ ครั้ง/ไม่เห็นด้วย	๒
ไม่เข้าร่วมเลย/ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	๑

เมื่อรวบรวมข้อมูลและแจกแจงความถี่ได้แล้ว จะใช้คะแนนของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งระดับการเข้าร่วมกิจกรรมออกเป็น ๓ ระดับ

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{๕ - ๑}{๓} = ๑.๓๓$$

จากเกณฑ์ดังกล่าว สามารถแปลความหมายของระดับคะแนนได้ดังนี้

ความหมาย	ระดับคะแนนเฉลี่ย
การมีส่วนร่วมมาก/เห็นด้วยมาก	๑.๐๐ - ๒.๓๓
การมีส่วนร่วมปานกลาง/เห็นด้วยปานกลาง	๒.๓๔ - ๓.๖๖
การมีส่วนร่วมน้อย/เห็นด้วยน้อย	๓.๖๗ - ๕.๐๐

๑.๑ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่

การมีส่วนร่วมประชาชนสามารถวัดจากประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยจากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับน้อย คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๖๖ โดยมีการเข้าร่วมกิจกรรมในการปลูกป่าชายเลนมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑๗ ซึ่งมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับน้อย รองลงมาคือ การเข้าร่วมปฏิบัติงานสอดส่องดูแลการทำลายป่าชายเลน การเข้าร่วมปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันการทำลายป่าชายเลนในเขตพื้นที่ป่าชายเลน การเข้าร่วมพิจารณาถึงสภาพการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมน้อยที่สุดคือ เข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลในการประเมินค่าความเสียหายที่จากการทำลายป่าชายเลนรายละเอียดแสดงดังตารางที่ ๔-๓

ตารางที่ ๔-๓ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ของความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่

กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าชายเลน	การเข้าร่วมกิจกรรม					$\bar{X}$	SD	ระดับ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าร่วมเลย			
๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน								
๑.๑ การเข้าร่วมพิจารณาถึงสภาพการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	๑๕ (๓.๘)	๒๖ (๖.๖)	๔๕ (๑๑.๔)	๗๘ (๑๙.๗)	๒๓๑ (๕๘.๕)	๑.๗๗	๑.๒๑	น้อย
๑.๒ การเข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาป่าชายเลน	๑๔ (๓.๕)	๒๒ (๕.๖)	๔๔ (๑๑.๑)	๖๒ (๑๕.๗)	๒๕๓ (๖๔.๑)	๑.๖๙	๑.๑๐	น้อย
๑.๓ การเข้าร่วมพิจารณาบทลงโทษผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรป่าชายเลน	๑๐ (๒.๕)	๑๗ (๔.๓)	๒๕ (๖.๓)	๕๔ (๑๓.๗)	๒๘๙ (๗๓.๒)	๑.๔๙	๐.๙๗	น้อย
๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน								
๒.๑ การเข้าร่วมวางแผนการปลูกป่าชายเลนในพื้นที่ที่ถูกทำลาย	๑๖ (๔.๑)	๒๒ (๕.๖)	๓๘ (๙.๖)	๕๙ (๑๔.๙)	๒๖๐ (๖๕.๘)	๑.๖๗	๑.๑๑	น้อย
การเข้าร่วมวางแผนในการป้องกันการ ๒.๒ ทำลายป่าชายเลน	๑๖ (๔.๑)	๑๕ (๓.๘)	๓๑ (๗.๘)	๕๘ (๑๔.๗)	๒๗๕ (๖๙.๖)	๑.๕๘	๑.๐๖	น้อย
การเข้าร่วมวางแผนเกี่ยวกับการใช้ ๒.๓ ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน	๑๔ (๓.๕)	๑๗ (๔.๓)	๒๙ (๗.๓)	๕๙ (๑๔.๙)	๒๗๖ (๖๙.๙)	๑.๕๗	๑.๐๔	น้อย
๓. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน								
๓.๑ การเข้าร่วมปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันการทำลายป่าชายเลนในเขตพื้นที่ป่าชายเลน	๑๔ (๓.๕)	๓๑ (๗.๘)	๔๕ (๑๑.๔)	๖๕ (๑๖.๕)	๒๔๐ (๖๐.๘)	๑.๗๗	๑.๑๔	น้อย
๓.๒ การเข้าร่วมปฏิบัติงานสอดส่องดูแลการทำลายป่าชายเลน	๑๖ (๔.๑)	๓๓ (๘.๔)	๔๓ (๑๐.๙)	๖๒ (๑๕.๗)	๒๔๑ (๖๑.๐)	๑.๗๙	๑.๑๗	น้อย
๓.๓ การเข้าร่วมกิจกรรมในการปลูกป่าชายเลนที่ได้จัดขึ้น	๓๒ (๘.๑)	๔๖ (๑๑)	๖๑ (๑๕.๔)	๗๓ (๑๘.๕)	๑๘๓ (๔๖.๓)	๒.๑๗	๑.๓๔	น้อย
๓.๔ การร่วมในการเรียกร้องความเสียหายจากการทำลายป่าชายเลน	๓๒ (๘.๑)	๔๖ (๑๑)	๖๑ (๑๕.๔)	๗๓ (๑๘.๕)	๑๘๓ (๔๖.๓)	๑.๕๑	๑.๐๓	น้อย
๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามการประเมินผลด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน								
๔.๑ การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินการในการป้องกันการทำลายป่าชายเลน	๑๐ (๒.๖)	๑๙ (๔.๘)	๑๙ (๔.๘)	๔๕ (๑๑.๔)	๓๐๒ (๗๖.๕)	๑.๕๐	๑.๔๘	น้อย
๔.๒ การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลในการประเมินค่าความเสียหายที่เกิดจากการทำลายป่าชายเลน	๙ (๒.๓)	๒๐ (๕.๑)	๒๑ (๕.๓)	๓๘ (๙.๖)	๓๐๗ (๗๗.๗)	๑.๔๕	๐.๙๗	น้อย
รวม						๑.๖๖	๑.๑๔	น้อย

๑.๒ ความคิดเห็นต่อการกำหนดมาตรการในการพัฒนา พื้นฟู อนุรักษ์ และ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน

การศึกษาความคิดเห็นต่อการกำหนดมาตรการในการพัฒนา พื้นฟู อนุรักษ์ และ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยกับมาตรการต่างๆ ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ โดยมาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยมากที่สุดคือ การส่งเสริมความรู้ และ ฝึกอบรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และมาตรการประชาสัมพันธ์ถึงคุณค่า / ความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลน โดยมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒) รองลงมาคือ มาตรการศึกษา สํารวจ รวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และมาตรการการส่งเสริมการปลูกป่าชายเลนในแต่ละพื้นที่ที่ถูกทำลาย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕) มาตรการส่งเสริมให้ภาครัฐ เอกชน เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔) โดยมาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยน้อยที่สุดคือ มาตรการการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ โดยเห็นด้วยในระดับปานกลาง รายละเอียดแสดงดังตารางที่ ๔-๔

ตารางที่ ๔-๔ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ของความคิดเห็นต่อมาตรการในการพัฒนา พื้นฟู อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน

มาตรการในการอนุรักษ์ป่าชายเลน	ความคิดเห็น					X	SD	ระดับ
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉยๆ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง			
๑. ศึกษา สํารวจ รวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	๘๓ (๒๑.๐)	๒๓๐ (๕๘.๒)	๖๙ (๑๗.๕)	๗ (๑.๘)	๖ (๑.๕)	๓.๙๕	๐.๗๗	มาก
๒. การส่งเสริมความรู้ และ ฝึกอบรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	๘๕ (๒๑.๕)	๒๔๖ (๖๒.๓)	๕๖ (๑๔.๒)	๓ (๐.๘)	๕ (๑.๓)	๔.๐๒	๐.๗๑	มาก
๓. การส่งเสริมการปลูกป่าชายเลนในแต่ละพื้นที่ที่ถูกทำลาย	๘๗ (๒๒.๐)	๒๓๑ (๕๘.๕)	๕๗ (๑๔.๔)	๑๑ (๒.๘)	๙ (๒.๓)	๓.๙๕	๐.๘๓	มาก
๔. การส่งเสริมการเพาะชำกล้าไม้ป่าชายเลนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	๗๗ (๑๙.๕)	๒๐๗ (๕๒.๔)	๘๓ (๒๑.๐)	๑๗ (๔.๓)	๑๑ (๒.๘)	๓.๘๒	๐.๘๙	มาก
๕. การกำหนดพื้นที่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน	๖๗ (๑๗.๐)	๑๙๔ (๔๙.๑)	๘๗ (๒๒.๐)	๓๒ (๘.๑)	๑๕ (๓.๘)	๓.๖๗	๐.๙๘	มาก
๖. การกำหนดระเบียบ ข้อบังคับในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่	๖๐ (๑๕.๒)	๑๙๑ (๔๘.๔)	๘๓ (๒๑.๐)	๔๓ (๑๐.๙)	๑๘ (๔.๖)	๓.๕๙	๑.๐๒	ปานกลาง
๗. ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทการควบคุมการล่าสัตว์ในพื้นที่ป่าชายเลน	๕๑ (๑๒.๙)	๒๐๒ (๕๑.๑)	๑๐๔ (๒๖.๓)	๒๒ (๕.๖)	๑๖ (๔.๑)	๓.๖๓	๐.๙๒	ปานกลาง

ตารางที่ ๔-๔ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ของความคิดเห็นต่อมาตรการในการพัฒนา ฟันฟู อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน (ต่อ)

มาตรการในการอนุรักษ์ ป่าชายเลน	ความคิดเห็น					X	SD	ระดับ
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉยๆ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง			
๘. กำหนดบทบาทหน้าที่ของ ชุมชนในการรักษาป่าชายเลน	๕๙ (๑๔.๙)	๒๒๓ (๕๖.๕)	๘๕ (๒๑.๕)	๑๙ (๔.๘)	๙ (๒.๓)	๓.๗๗	๐.๘๔	มาก
๙. การส่งเสริมให้ภาครัฐ เอกชน เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน กิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าชายเลน	๙๘ (๒๔.๘)	๒๐๘ (๕๒.๗)	๖๗ (๑๗.๐)	๑๒ (๓.๐)	๑๐ (๒.๕)	๓.๙๔	๐.๘๘	มาก
๑๐. การประสานระหว่าง หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และประชาชนให้เกิดความร่วมมือ ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน	๗๘ (๑๙.๗)	๒๒๘ (๕๗.๗)	๗๑ (๑๘.๐)	๙ (๒.๓)	๙ (๒.๓)	๓.๙๐	๐.๘๒	มาก
๑๑. ประชาสัมพันธ์ถึงคุณค่า / ความสำคัญของทรัพยากรป่าชาย เลน	๑๐๒ (๒๕.๘)	๒๑๗ (๕๔.๙)	๖๒ (๑๕.๗)	๙ (๒.๓)	๕ (๑.๓)	๔.๐๒	๐.๗๙	มาก
๑๒. การติดตามประเมินผลการ ดำเนินงานในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าชายเลนโดยการมี ส่วนร่วมของทุกภาคส่วน	๗๓ (๑๘.๕)	๒๓๑ (๕๘.๕)	๖๘ (๑๗.๒)	๑๓ (๓.๓)	๑๐ (๒.๕)	๓.๘๗	๐.๘๔	มาก
รวม						๓.๘๔	๐.๘๖	มาก

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

สถานภาพทรัพยากรป่าชายเลน

สถานภาพทรัพยากรป่าชายเลน จากการศึกษาพื้นที่ป่าชายเลนใน ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ด้วยวิธีการทางเทคโนโลยีการสำรวจระยะไกล พบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าชายเลนประมาณ ๑,๕๓๔,๕๘๔ ไร่ ป่าชายเลนส่วนใหญ่ด้านชายฝั่งทิศตะวันตก โดยเฉพาะในจังหวัดพังงา คิดเป็นสัดส่วน ๑๗.๘๘ เปอร์เซ็นต์ และจากการแปลภาพถ่าย ในช่วงระยะเวลา ๔๖ ปีที่ผ่านมา (๒๕๐๔-๒๕๕๐) พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศลดลงมาโดยตลอด จากการรวบรวมข้อมูลเชิงสถิติพื้นที่ป่าชายเลนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ มี ๒,๓๒๗,๒๒๘ ไร่ แต่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ พบว่าพื้นที่ป่าชายเลนเหลืออยู่เพียง ๑,๔๓๕,๑๑๖ ไร่ ซึ่งลดลงจากปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ถึง ๘๙๒,๑๑๒ ไร่ สาเหตุสำคัญในการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนในระยะแรก คือการตัดไม้เพื่อเผาถ่านจนเกินกำลังการผลิตของป่า รวมทั้งมีการเปิดสัมปทานพื้นที่ป่าชายเลน ระยะต่อมามีการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยเฉพาะการทำนากุ้ง ซึ่งกลายมาเป็นปัญหาและก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อพื้นที่ป่าชายเลน และสาเหตุอื่นๆ เช่น การขยายตัวเมือง การขยายเขตอุตสาหกรรม การสร้างท่าเทียบเรือ การตัดถนนหนทาง และการเปลี่ยนสภาพป่าชายเลนให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม เป็นต้น ปัจจุบัน (แปลภาพถ่ายปี พ.ศ. ๒๕๕๗) พบว่า มีพื้นที่ป่าชายเลนคงสภาพ ๑,๕๓๔,๕๘๔ ไร่ เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. ๒๕๕๐ ถึง ๙๙,๕๖๘ ไร่ ซึ่งเป็นแนวโน้มอันดี เนื่องจากนโยบายรัฐบาลและคณะกรรมการความมั่นคงแห่งชาติที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของป่าชายเลน และประชาชนในภาคส่วนต่างๆ มีจิตอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น และเมื่อทำการสำรวจและการแปลภาพถ่ายพื้นที่ป่าชายเลนที่ยังคงอยู่และที่ถูกเปลี่ยนสภาพไปนั้น พบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ สามารถแบ่งพื้นที่ออกมาได้ทั้งหมด ๑๓ รูปแบบ ได้แก่ พื้นที่ป่าชายเลน ป่าชายหาด ป่าพรุ ป่าบก พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นาเกลือ เกษตรกรรม เมืองและสิ่งก่อสร้าง ท่าเทียบเรือ พื้นที่บุกรุกทิ้งร้าง เลนงอก/หาดเลน หาดทราย และพื้นที่เปลี่ยนแปลงจากสาเหตุอื่นๆ โดยมีรูปแบบเป็นพื้นที่ป่าชายเลนที่ยังคงสภาพมากที่สุด สัดส่วนพื้นที่ ๑,๕๓๔,๕๘๔.๗๔ ไร่ หรือร้อยละ ๕๓.๔๘ ส่วนพื้นที่ถูกเปลี่ยนสภาพมาเป็นเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วน ร้อยละ ๑๕.๓๑ หรือ ๔๓๙,๒๓๔.๓๘ ไร่ รองลงมาคือนาเกลือ และเกษตรกรรม ตามลำดับ

สาเหตุการทำลายทรัพยากรป่าชายเลน

จากการแปลภาพถ่ายและสอบถามจากชุมชนในพื้นที่ ๔ ตัวอย่าง สามารถสรุปประเด็นการทำลายทรัพยากรป่าชายเลนที่สอดคล้องกัน คือ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรรม การขยายตัวของแหล่งชุมชน การสร้างท่าเทียบเรือ การขุดลอกร่องน้ำ การตัดไม้เกินกำลังผลิตของป่า การขุดพื้นที่ไม้ป่าชายเลนชายเป็นไม้ประดับ และ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (ปรากฏการณ์ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น) และที่ประชุมกลุ่มย่อย ยังได้เพิ่มเติมสาเหตุของการทำลายทรัพยากรป่าชายเลนอีก ๓ ประเด็น คือ การทำประมงชายฝั่งที่ผิดวิธี โดยการใช้วนลาก วนรุน ซึ่งเป็นประมงที่ไม่เป็นมิตรกับชายฝั่งทำให้สัตว์น้ำตัวเล็กตัวน้อยถูกจับไปเกือบหมดสิ้น จนทำให้ความหลากหลายชนิดพันธุ์ และวัยสัตว์น้ำมีน้อย การขุดสันดอนปากแม่น้ำ เนื่องจากพื้นที่บางแห่งต้องมีเรือสินค้าที่ขนส่งสินค้า ซึ่งเรือดังกล่าวต้องกินน้ำลึกดังนั้นจึงมีการขุดร่องน้ำให้ลึกและกว้างขึ้น จึงทำให้พื้นที่ดินเลนที่งอกใหม่ก็มีน้อย ป่าชายเลนก็หายไปเรื่อยๆ และพื้นที่ที่เคยสัมปทานขุดแร่ เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมามีการให้สัมปทานการทำเหมืองแร่ดีบุกในบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ทางภาคใต้ ได้แก่ ระนอง ภูเก็ต พังงา โดยมีการทำลายพื้นที่เพื่อใช้เรือขุดแร่ ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนในพื้นที่ดังกล่าวได้ถูกทำลายไปอย่างมาก และมีผลกระทบต่อด้านอื่นๆ ตามมา เช่น ทำให้พื้นดินเลนหายไปกลายเป็นทราย มีผลต่อระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ซึ่งจากการสอบถามข้างต้น สรุปได้ว่าชาวบ้านหรือชุมชน ได้เข้าใจถึงปัญหาหรือต้นตอการทำลายทรัพยากรป่าชายเลนได้อย่างดี

ความคิดเห็นต่อมาตรการในการพัฒนา พื้นฟู อนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรป่าชายเลน

ส่วนการมีส่วนร่วมประชาชนสามารถวัดจากประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยจากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับน้อย โดยมีการเข้าร่วมกิจกรรมในการปลูกป่าชายเลนมากที่สุด รองลงมาคือ การเข้าร่วมปฏิบัติงานสอดส่องดูแลการทำลายป่าชายเลน การเข้าร่วมปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันการทำลายป่าชายเลนในเขตพื้นที่ป่าชายเลน การเข้าร่วมพิจารณาถึงสภาพการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมน้อยที่สุดคือ เข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลในการประเมินค่าความเสียหายที่จากการทำลายป่าชายเลน จึงพอสรุปได้ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ พื้นฟู และการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรป่าชายเลน ของภาครัฐยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรซึ่งดูได้จากผลระดับที่อยู่ในเกณฑ์น้อยในทุกกิจกรรมและความคิดเห็นต่อมาตรการในการพัฒนา พื้นฟู อนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนการศึกษาความคิดเห็นต่อการกำหนดมาตรการในการพัฒนา พื้นฟู อนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยกับมาตรการต่างๆ ในระดับมาก โดยมาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยมากที่สุดคือ การส่งเสริมความรู้ และฝึกอบรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และมาตรการประชาสัมพันธ์ถึงคุณค่า/ความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลน รองลงมาคือ มาตรการศึกษา สำรวจ รวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และมาตรการการส่งเสริมการปลูกป่าชายเลนในแต่ละพื้นที่ที่ถูกทำลาย โดยมาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยน้อยที่สุดคือ มาตรการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากร

ป่าชายเลนในพื้นที่ โดยเห็นด้วยในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาคประชาชนเห็นด้วยกับมาตรการของภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนในพื้นที่ ส่วนมาตรการทางกฎหมายชุมชนยังไม่รู้สึกเห็นด้วยเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

เชิงนโยบาย

- กำหนดนโยบายให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี โดยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ถึงร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ประเทศ เพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ (เพิ่มเป็น ๑.๖๘ ล้านไร่) และหวงคืนพื้นที่ป่า ๑ แสนไร่
- ประกาศพื้นที่ป่าชายเลนอนุรักษ์ตามมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ ให้เร็วที่สุดและครอบคลุมพื้นที่มากที่สุด
- ให้ชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่าชายเลนดั้งเดิม อยู่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ป้องกันรักษาป่าชายเลน
- ส่งเสริมวิถีชีวิตประมงชายฝั่งพื้นบ้าน ลดการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ซึ่งทำลายทรัพยากรป่าชายเลน
- ระยะถอยร่นจากแนวชายฝั่งควรไม่น้อยกว่า ๑ กิโลเมตร โดยอาจเวียนคืนพื้นที่กลับมาฟื้นฟูให้เป็นป่าชายเลน เพื่อเป็นปราการป้องกันคลื่นลมและการกัดเซาะชายฝั่ง

เชิงปฏิบัติ

- หวงคืนพื้นที่ป่าชายเลนที่ถูกบุกรุกโดยนายทุน กลับมาฟื้นฟูให้คืนสภาพป่าชายเลนที่สมบูรณ์เพื่อเป็นแหล่งอาหาร รายได้ ของชุมชน
- ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ในการดูแล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ป้องกัน และใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- ศึกษาคุณค่าทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และป่าชายเลนเพิ่มเติม และเผยแพร่ให้ประชาชนให้เห็นถึงความสำคัญ
- การสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- เกษม จันทรแก้ว. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๓๐.
- เกษม จันทรแก้ว. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภากการพิมพ์, ๒๕๒๖
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาศึกษา, ๒๕๓๕
- ชาญชัย งามเจริญ. “นโยบายการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๐๔ – ๒๕๔๖)”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗.
- นรินทร์ จงวุฒิเวทย์. กลวิธีแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗
- นิวัติ เรืองพานิช. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รั้วเขียว, ๒๕๔๒.
- นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, สำนักงาน. นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๔๐ - ๒๕๕๙. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, อินทริเกรตเต็ด โพรโมชั่น เทคโนโลยี, ๒๕๔๐.
- นฤตย์ พันธุ์บูรณะ. การประเมินค่าป่าไม้. กรุงเทพฯ : คณะวนศาสตร์, ๒๕๑๔.
- ประคอง อินทรจันทร์. การประเมินค่าป่าไม้. กรุงเทพฯ : คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๓.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. “การมีส่วนร่วมของชุมชน”, เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้. กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้, ๒๕๓๒.
- ยวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖.
- ศรีเพ็ญ ดุรงค์เดช. “หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าไม้ชุมชน”. ข่าวสารป่าชุมชน, ๓(๖): ๑๗-๒๒

- สนธิ อักษรแก้ว. ป่าชายเลน...นิเวศวิทยาและการจัดการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.
- สันติ สุขสอาด. “การประเมินมูลค่าทรัพยากรป่าไม้”, วารสารการจัดการป่าไม้ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๖. ๒๕๔๙. หน้า ๑๒๒-๑๓๓.
- วุฒิพล หัวเมืองแก้ว. เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรป่าไม้. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย. ใน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.
- อุทิศ กุฎอินทร์. “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้”, เอกสารประกอบการฝึกอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ สำหรับเยาวชน ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ : คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๖. หน้า ๔๗-๕๖.
- UNEP. รายงานสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เล่มที่ ๑ ป่าชายเลน. UNDP GEF Project on “Reversing Environmental Degradation Trend in the South China Sea and Gulf of Thailand”. ๒๕๔๘.

ภาษาต่างประเทศ

- Aksornkoe, Sanit. Ecology and Management of Mangroves. Bangkok, Thailand : IUCN, ๑๙๙๓.
- Cohen, J. and N.T. Uphoff. Rural Development Participation. Ithaca : Cornell University, ๑๙๘๐.
- Leuschner, W.A. Introduction to forest resource management. New York : John Wiley and Sons, ๑๙๘๔.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล นายศักดิ์ดา วิเชียรศิลป์
วัน เดือน ปีเกิด ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๐๔
วันเข้ารับราชการ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๒๕

วุฒิการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๒๔	ประกาศนียบัตรวิชาการป่าไม้	โรงเรียนป่าไม้ จังหวัดแพร่
พ.ศ. ๒๕๓๕	วิทยาศาสตร์บัณฑิต (เทคโนโลยีการเกษตร)	วิทยาลัยครูนครปฐม
พ.ศ. ๒๕๔๔	วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารทรัพยากรป่าไม้)	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการรับราชการ

วันเข้าสู่ตำแหน่ง	ดำรงตำแหน่ง	สังกัด
๑๖ มิ.ย. ๒๕	เจ้าพนักงานป่าไม้ ๒	สำนักงานป่าไม้จังหวัดตราด กรมป่าไม้
๘ ธ.ค. ๒๕	เจ้าพนักงานป่าไม้ ๓	สำนักงานป่าไม้จังหวัดฉะเชิงเทรา กรมป่าไม้
๒ ต.ค. ๓๐	เจ้าพนักงานป่าไม้ ๔	สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาญจนบุรี กรมป่าไม้
๑๑ เม.ย. ๓๔	เจ้าพนักงานป่าไม้ ๕	สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาญจนบุรี กรมป่าไม้
๒๑ ธ.ค. ๓๗	เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ ๖	สำนักงานป่าไม้จังหวัดชุมพร กรมป่าไม้
๑ พ.ย. ๓๙	เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ ๗	สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาญจนบุรี กรมป่าไม้
๓๐ ก.ค. ๔๕	เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ ๘	สำนักป้องกันและปราบปราม กรมป่าไม้
๑๓ พ.ค. ๕๑	ผู้อำนวยการสำนัก (เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ ๙)	สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
๑๑ ธ.ค. ๕๑	ผู้อำนวยการสำนัก (ผู้อำนวยการเฉพาะด้าน (วิชาการป่าไม้))	สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
๓๑ มี.ค. ๕๒	ผู้อำนวยการสำนัก (ผู้อำนวยการเฉพาะด้าน (วิชาการป่าไม้))	สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๐ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
๙ ก.ย. ๕๔	ผู้อำนวยการสำนัก (ผู้อำนวยการ)	สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม จังหวัดปัตตานี

ประวัติการรับราชการ

<u>วันเข้าสู่ตำแหน่ง</u>	<u>ดำรงตำแหน่ง</u>	<u>สังกัด</u>
๒๗ มี.ค. ๕๗	ผู้อำนวยการสำนัก (ผู้อำนวยการเฉพาะด้าน (วิชาการป่าไม้))	สำนักป้องกันและปราบปราม และควบคุมไฟฟ้า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
๑๓ ส.ค. ๕๘	ผู้อำนวยการสำนัก (ผู้อำนวยการเฉพาะด้าน (วิชาการป่าไม้))	สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ตำแหน่งปัจจุบัน

๒ พ.ย. ๕๘	รองอธิบดี	กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
-----------	-----------	------------------------------

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

เรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ พื้นที่ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน
ผู้วิจัย นายศักดิ์ดา วิเชียรศิลป์ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 59
ตำแหน่ง รองอธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ป่าชายเลน คือสังคมพืชไม่ผลัดใบ ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิดขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลที่มีน้ำทะเลท่วมถึง ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสำคัญของสิ่งมีชีวิตที่หลากหลาย เนื่องจากป่าชายเลนเป็นทั้งแหล่งอาหาร หลบภัย การย่อยสลายของอินทรีย์วัตถุในป่าชายเลน ก่อให้เกิดอาหารแก่สัตว์น้ำขนาดเล็ก ซึ่งสำคัญต่อห่วงโซ่อาหารของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ป่าชายเลนยังช่วยป้องกันคลื่นลมพายุ ส่วนรากต้นไม้ในป่าชายเลนจะช่วยดักตะกอน สิ่งปฏิกูลและสารมลพิษต่างๆ ไม่ให้ไหลลงสู่ทะเล ช่วยรักษามวลดินและมวลทราย ไม่ให้ถูกพัดพาออกจากชายฝั่ง และป่าชายเลนยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำหลายชนิด เป็นที่วางไข่ เป็นแหล่งอาหารเพื่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำวัยอ่อน นับว่าพื้นที่ป่าชายเลนมีความสำคัญและมีความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสูง

พื้นที่ป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรีมีพื้นที่ 2,869,489 ไร่ และลดลงอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาพื้นที่ป่าชายเลน ได้มีการเปลี่ยนแปลงและมีการใช้ประโยชน์มาโดยตลอด ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลง สาเหตุสำคัญได้แก่ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำนาเกลือ การขยายตัวของเขตเมือง การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม โดยปี พ.ศ. 2539 พบว่าพื้นที่ป่าชายเลนน้อยที่สุดเพียง 1,047,390 ไร่ ต่อมาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ประกอบกับความผันผวนของราคากุ้ง ทำให้ผู้เลี้ยงจำนวนมากเลิกกิจการไป แต่ยังคงมีการครอบครองซื้อขายสิทธิ์ในที่ดินป่าชายเลนอย่างผิดกฎหมาย เปลี่ยนจากการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการเช่าทำประโยชน์เพื่อที่อยู่อาศัย การเกษตร การท่องเที่ยว และพ.ศ. 2557 พบว่ามีพื้นที่ป่าชายเลน 1,534,584 ไร่ จึงจำเป็นต้องกำหนดแนวทางมาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนที่เหลืออยู่ รวมทั้งพิจารณากำหนดมาตรการหรือแนวทางในการอนุรักษ์ พื้นที่ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานภาพของการทำลายป่าชายเลน อันเนื่องมาจากกิจกรรมการพัฒนา และสภาพประเด็นปัญหาที่มีผลต่อความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน
2. เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ ป่าชายเลน และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน

ขอบเขตของการวิจัย

สอบถามข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งประกอบด้วย ชาวประมงพื้นบ้าน เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งชายฝั่ง เครือข่ายอนุรักษ์และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง นักวิจัย ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนผู้สนใจ จากกลุ่มตัวอย่างในท้องที่จังหวัดสมุทรสาคร สุราษฎร์ธานี พังงา และตรัง ซึ่งเป็นตัวแทนของพื้นที่ อ่าวไทยตอนบน อ่าวไทยตอนล่าง อันดามัน และอ่าวไทยภาคตะวันออก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ข้อมูล เอกสาร (Content Analysis) ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูล หรือเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ พื้นที่ป่าชายเลนตามกฎหมาย สถานภาพของทรัพยากรป่าชายเลนป่าชายเลนในปัจจุบัน การจำแนกรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่ป่าชายเลน โดยแปลภาพถ่ายทางอากาศ สาเหตุการทำลายทรัพยากรป่าชายเลน
2. สอบถามข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งประกอบด้วย ชาวประมงพื้นบ้าน เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งชายฝั่ง เครือข่ายอนุรักษ์และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง นักวิจัย ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนผู้สนใจ ในท้องที่จังหวัดสมุทรสาคร สุราษฎร์ธานี พังงา และตรัง ซึ่งเป็นตัวแทนของพื้นที่ อ่าวไทยตอนบน อ่าวไทยตอนล่าง อันดามัน และอ่าวไทยภาคตะวันออก โดยสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับ สาเหตุการทำลายทรัพยากรป่าชายเลน การมีส่วนร่วมของชุมชน แล้วนำมาวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาการทำลายป่าชายเลน เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ ป่าชายเลน และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนต่อไป

ผลการวิจัย

ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อที่ 1 สรุปได้ว่า สถานภาพทรัพยากรป่าชายเลนจากการศึกษาพื้นที่ป่าชายเลนใน ปี พ.ศ. 2557 ด้วยวิธีการทางเทคโนโลยีการสำรวจระยะไกล พบว่าปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าชายเลนประมาณ 1,534,584 ไร่ ป่าชายเลนส่วนใหญ่ด้านชายฝั่งทิศตะวันตก โดยเฉพาะในจังหวัดพังงา คิดเป็นสัดส่วน 17.88 เปอร์เซ็นต์ และจากการแปลภาพถ่าย ในช่วงระยะเวลา 46 ปีที่ผ่านมา (2504-2550) พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศลดลงมา โดยตลอด จากการรวบรวมข้อมูลเชิงสถิติพื้นที่ป่าชายเลนเมื่อ พ.ศ. 2504 มี 2,327,228 ไร่ แต่เมื่อ พ.ศ. 2550 พบว่าพื้นที่ป่าชายเลนเหลืออยู่เพียง 1,435,116 ไร่ ซึ่งลดลงจากปี พ.ศ. 2504 ถึง 892,112 ไร่ สาเหตุสำคัญในการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนในระยะแรก คือการตัดไม้เพื่อเผาถ่านจนเกินกำลังการผลิตของป่า รวมทั้งมีการเปิดสัมปทานพื้นที่ป่าชายเลน ระยะต่อมามีการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยเฉพาะการทำนากุ้ง ซึ่งกลายมาเป็นปัญหาและก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อพื้นที่ป่าชายเลน และสาเหตุอื่นๆ เช่น การขยายตัวเมือง การขยายเขตอุตสาหกรรม การสร้างท่าเทียบเรือ การตัดถนนหนทาง และการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม เป็นต้น ปัจจุบัน (แปลภาพถ่ายปี พ.ศ. 2557) พบว่า มีพื้นที่ป่าชายเลนคงสภาพ 1,534,584 ไร่ เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2550 ถึง 99,468 ไร่ ซึ่งเป็นแนวโน้มอันดี เนื่องจากนโยบายรัฐบาลและคณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของป่าชายเลน และประชาชนในภาคส่วนต่างๆ มีจิตอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น และเมื่อทำการสำรวจและการแปลภาพถ่ายพื้นที่ป่าชายเลนที่ยังคงอยู่และที่ถูกเปลี่ยนแปลงสภาพไปนั้น พบว่า ในปี พ.ศ. 2557 สามารถแบ่งพื้นที่ออกมาได้ทั้งหมด 13 รูปแบบ ได้แก่ พื้นที่ป่าชายเลน ป่าชายหาด ป่าพรุ ป่าบก พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นาเกลือ เกษตรกรรม เมืองและสิ่งก่อสร้างท่าเทียบเรือ พื้นที่บุกรุกทิ้งร้าง เสนงอก/หาดเลน หาดทราย และพื้นที่เปลี่ยนแปลงจากสาเหตุอื่นๆ โดยมีรูปแบบเป็นพื้นที่ป่าชายเลนที่ยังคงสภาพมากที่สุด สัดส่วนพื้นที่ 1,534,584.74 ไร่ หรือร้อยละ 53.48 ส่วนพื้นที่ถูกเปลี่ยนแปลงมาเป็นเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วน ร้อยละ 15.31 หรือ 439,234.38 ไร่ รองลงมาคือนาเกลือ และเกษตรกรรม ตามลำดับ

ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อที่ 2 สรุปได้ว่า จากปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าชายเลน ที่ได้ศึกษาจากการแปลภาพถ่ายและสอบถามจากชุมชนในพื้นที่ 4 ตัวอย่าง สามารถสรุปประเด็นการทำลายทรัพยากรป่าชายเลนที่สอดคล้องกัน คือ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เกษตรกรรม การขยายตัวของแหล่งชุมชน การสร้างท่าเทียบเรือ การขุดลอกร่องน้ำ การตัดไม้เกินกำลังผลิตของป่า

การขุดพันธุ์ไม้ป่าชายเลนขายเป็นไม้ประดับ และ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (ปรากฏการณ์ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น) และที่ประชุมกลุ่มย่อย ยังได้เพิ่มเติมสาเหตุของการทำลายทรัพยากรป่าชายเลนอีก 3 ประเด็น คือ การทำประมงชายฝั่งที่ผิดวิธี โดยการใช้อวนลาก อวนรุน ซึ่งเป็นประมงที่ไม่เป็นมิตรกับชายฝั่งทำให้สัตว์น้ำตัวเล็กตัวน้อยถูกจับไปเกือบหมดสิ้น จนทำให้ความหลากหลายชนิดพันธุ์ และวัยสัตว์น้ำมีน้อย การขุดสันดอนปากแม่น้ำ เนื่องจากพื้นที่บางแห่งต้องมีเรือสินค้าที่ขนส่งสินค้า ซึ่งเรือดังกล่าวต้องกินน้ำลึกดังนั้นจึงมีการขุดร่องน้ำให้ลึกและกว้างขึ้น จึงทำให้พื้นที่ดินเลนที่งอกใหม่ก็มีน้อย ป่าชายเลนก็หายไปเรื่อยๆ และพื้นที่ที่เคยสัมปทานขุดแร่ เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมามีการให้สัมปทานการทำเหมืองแร่ดินบุกในบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ทางภาคใต้ ได้แก่ ระนอง ภูเก็ต พังงา โดยมีการทำลายพื้นที่เพื่อใช้เรือขุดแร่ ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนในพื้นที่ดังกล่าวได้ถูกทำลายไปอย่างมาก และมีผลกระทบด้านอื่นๆ ตามมา เช่น ทำให้พื้นดินเลนหายไปกลายเป็นทราย มีผลต่อระบบนิเวศชายฝั่งทะเล

ซึ่งจากการสอบถามข้างต้น สรุปได้ว่าชาวบ้านหรือชุมชน ได้เข้าใจถึงปัญหาหรือขั้นตอนการทำลายทรัพยากรป่าชายเลนได้อย่างดี ส่วนการมีส่วนร่วมประชาชนสามารถวัดจากประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยจากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับน้อย โดยมีการเข้าร่วมกิจกรรมในการปลูกป่าชายเลนมากที่สุด รองลงมาคือ การเข้าร่วมปฏิบัติงานสอดส่องดูแลการทำลายป่าชายเลน การเข้าร่วมปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันการทำลายป่าชายเลนในเขตพื้นที่ป่าชายเลน การเข้าร่วมพิจารณาถึงสภาพการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมน้อยที่สุดคือ เข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลในการประเมินค่าความเสียหายที่จากการทำลายป่าชายเลน จึงพอสรุปได้ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ ป่าชายเลน และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน ของภาครัฐยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรซึ่งดูได้จากผลระดับที่อยู่ในเกณฑ์น้อยในทุกกิจกรรม

และความคิดเห็นต่อมาตรการในการพัฒนา ป่าชายเลน อนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนการศึกษาความคิดเห็นต่อการกำหนดมาตรการในการพัฒนา ป่าชายเลน อนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยกับมาตรการต่างๆ ในระดับมาก โดยมาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยมากที่สุดคือ การส่งเสริมความรู้ และฝึกอบรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และมาตรการประชาสัมพันธ์ถึงคุณค่า/ความสำคัญของทรัพยากรป่าชายเลน รองลงมาคือ มาตรการศึกษา สำรวจ รวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และมาตรการส่งเสริมการปลูกป่าชายเลนในแต่ละพื้นที่ที่ถูก

ทำลาย โดยมาตรการที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยน้อยที่สุดคือ มาตรการการกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ โดยเห็นด้วยในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ภาคประชาชนเห็นด้วยกับมาตรการของภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ กับชุมชนในพื้นที่ ส่วนมาตรการทางกฎหมายชุมชนยังไม่รู้สึกเห็นด้วยเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

เชิงนโยบาย

- กำหนดนโยบายให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี โดยเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้ถึงร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ เพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 (เพิ่มเป็น 1.68 ล้านไร่) และทวงคืนพื้นที่ป่า 1 แสนไร่
- ประกาศพื้นที่ป่าชายเลนอนุรักษ์ตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 ให้เร็วที่สุดและครอบคลุมพื้นที่มากที่สุด
- ให้ชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่าชายเลนดั้งเดิม อยู่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ป่าชายเลน ป้องกันรักษาป่าชายเลน
- ส่งเสริมวิถีชีวิตประมงชายฝั่งพื้นบ้าน ลดการทำประมงที่ผิดกฎหมาย ซึ่งทำลายทรัพยากรป่าชายเลน
- ระยะถอยร่นจากแนวชายฝั่งควรไม่น้อยกว่า 1 กิโลเมตร โดยอาจเวียนคืนพื้นที่กลับมาฟื้นฟูให้เป็นป่าชายเลน เพื่อเป็นปราการป้องกันคลื่นลมและการกัดเซาะชายฝั่ง

เชิงปฏิบัติ

- ทวงคืนพื้นที่ป่าชายเลนที่ถูกบุกรุกโดยนายทุน กลับมาฟื้นฟูให้คืนสภาพป่าชายเลนที่สมบูรณ์เพื่อเป็นแหล่งอาหาร รายได้ ของชุมชน
- ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ในการดูแล อนุรักษ์ ป่าชายเลน ป้องกัน และใช้ประโยชน์ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- ศึกษาคุณค่าทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และป่าชายเลนเพิ่มเติม และเผยแพร่ให้ประชาชนให้เห็นถึงความสำคัญ
- การสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์